

WYŻSZA SZKOŁA PEDAGOGICZNA
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY
INSTYTUT HISTORII

Jacek Bocian

**DEPORTACJE POLAKÓW
Z POWIATU ŚWIECKIEGO DO ZSRR W 1945 R.**

Praca magisterska napisana
w Zakładzie Historii Najnowszej
i Współczesnej Powszechnej
pod kierunkiem dra Aleksandra Lasika

BYDGOSZCZ 1995

Spis treści

WSTĘP.....	4
ROZDZIAŁ I: PRZYMUS GERMANIZACYJNY W POWIECIE ŚWIECKIM	8
ROZDZIAŁ II: POMORZE PO ZAJĘCIU PRZEZ WOJSKA RADZIECKIE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM POWIATU ŚWIECKIEGO W 1945 ROKU - STOSUNEK DO ARMII CZERWONEJ	16
ROZDZIAŁ III: ARESZTOWANIA I UWIĘZIENIE W OBOZACH PRZEJŚCIOWYCH.....	23
ROZDZIAŁ IV: TRANSPORT, OSADZENIE W OBOZACH NKWD NA TERENIE ZSRR ORAZ POWROTY DEPORTOWANYCH.....	34
ZAKOŃCZENIE	46
BIBLIOGRAFIA	47
I. Źródła archiwalne	47
II. Źródła drukowane.....	47
III. Opracowania.....	47
IV. Artykuły prasowe	49
ANEKSY	50
Aneks I. Tabela zestawienie liczby osób deportowanych z powiatu świeckiego.....	50
Kopia przepustki wydanej przez państwowy urząd repatriacyjny w Poznaniu	97
Zaświadczenie wydane przez państwowy urząd repatriacyjny w Białej Podlaskiej.....	98
Aneks II. Liczba aresztowanych osób w poszczególnych przedziałach wiekowych.....	99
Aneks III. Liczba aresztowanych osób w poszczególnych miesiącach.....	99
Aneks IV. Nasilenie aresztowań w poszczególnych dniach.	100
Aneks V. Liczba osób aresztowanych w poszczególnych gminach:.....	100
Indeks nazwisk występujących w tekście	101

Wykaz skrótów:

AK – Armia Krajowa

AP-B - Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

DVL - Deutsche Volksliste, (niemiecka lista narodowościowa)

KC PZPR - Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej

NKWD - NKWD ZSRR (ros. НКВД СССР), Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych

NSDAP - niem. Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników)

OKBZpNP - Okręgowej Komisji Badań Zbrodni przeciw Narodowi Polskiemu

Op. Cit – dzieło cytowane

PKWN - Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego

PDW - Pomorski Dziennik Wojewódzki

Pow. – powiat

PPR – Polska Partia Robotnicza

PPS - Polska Partia Socjalistyczna

RP – Rzeczpospolita Polska

SA - Die Sturmabteilungen der NSDAP (Oddziały Szturmowe NSDAP)

SS - Die Schutzstaffel der NSDAP (oddział ochronny NSDAP)

TOW "Gryf Pomorski" - Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”

USA - United States of America (Stany Zjednoczone Ameryki).

UWP - Urząd Wojewódzki Pomorski

ZSRR - Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, ros. Союз Советских Социалистических Республик, СССР;

WSTĘP

Przez blisko pół wieku problematyka deportacji ludności polskiej z terenu Pomorza w publicystyce i badaniach naukowych była przemilczana. Brak było również konkretnego stanowiska w tej sprawie ze strony władz radzieckich. Przemilczanie przez wiele lat tego tematu podyktowane było błędnie interpretowanym założeniem a nawet obawą, że forsowana przyjaźń polsko-radziecka doznałaby uszczerbku we wzajemnych stosunkach. Nawet w tak poważnej pracy wydanej w 1989 r. pod red. Tadeusza Walichnowskiego "Deportacje i przemieszczenia ludności polskiej w głąb ZSRR"^{1,2}, które opracowanie obejmuje lata 1939-1945, autor nie wspomina o deportacjach ludności z Pomorza. W miarę jednak upływu czasu i przepływu informacji problem ten coraz częściej był podnoszony i naświetlany, początkowo przez ośrodki emigracyjne, a następnie już w kraju. Mass media coraz śmielej zaczęły powracać do lat 1945-1956, w tym do źródeł związanych z deportacjami.

Niniejsza praca obejmuje problematykę deportacji z terenu powiatu świeckiego w 1945r.

Przedstawienie samego przebiegu deportacji mogłoby być niejednokrotnie niezrozumiałe bez wstępnego omówienia przyczyn i okoliczności związanych ze stosowaną przez władze radzieckie polityką wobec ludności, zmuszonej w czasie okupacji do podpisania niemieckiej listy narodowościowej na terenie Pomorza. Osoby te z chwilą wkroczenia na te tereny Armii Czerwonej zostały uznane za Niemców, co wiązało się z ich szczególnym traktowaniem.

Niniejsze opracowanie stanowi próbę chronologicznego przedstawienia poszczególnych etapów deportacji ludności polskiej z terenu powiatu świeckiego do chwili zatrzymania, przemarszu od punktów zbiorczych na terenie Polski, transportu w głąb ZSRR i miejsca osadzenia w obozach, aż po powrót do kraju.

Wobec braku dostępu do dokumentów radzieckich dotyczących omawianego zagadnienia, trudno ustalić jednocześnie jaki był status wywiezionych. Często problem zatrzymanych określano mianem internowanych wykonujących różne prace. Pojęcie "internowany" nie jest w danym przypadku adekwatnym określeniem. Internowanym nazywamy bowiem zatrzymanie po uprzednim rozbrojeniu w specjalnych obozach oddziałów wojskowych państwa wojującego, które przekroczyły granice państwa neutralnego, albo przymusowe umieszczenie w określonych miejscach pobytu lub zamkniętych obozach obywateli państwa nieprzyjacielskiego, do czasu zakończenia wojny. Po pierwsze wszyscy uprowadzeni z Pomorza, z wyjątkiem zatrzymanych Niemców obywateli III Rzeszy, byli obywatelami państwa polskiego. Nie wytrzymuje także krytyki stwierdzenie, że NKWD³ aresztowało i wywoziło do ZSRR przede wszystkim osoby wpisane na niemiecką listę narodowościową⁴. Poza tym w wielu przypadkach uprowadzono osoby młode, które w 1942 r. w czasie masowego wpisu były niepełnoletnie i z tego powodu same nie mogły stawiać wniosków o wpis.

¹ Deportacje i przemieszczenia ludności polskiej w głąb ZSRR (1939-1945). Przegląd piśmiennictwa. Praca zbiorowa pod red. Tadeusza Wolichnowskiego, Warszawa 1989.

² Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, ros. Союз Советских Социалистических Республик, СССР;

³ NKWD ZSRR (ros. НКВД СССР), Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych ZSRR

⁴ Dalej DVL

Za inne nieprecyzyjne pojęcie - na dokonane przez NKWD aresztowania i wywózki do łagrów - można uznać określenie "deportacje". Deportacje należy rozumieć jako skierowanie skazanego do odległej miejscowości na przymusowy, stały lub czasowy pobyt w warunkach izolacyjnych. W tym ujęciu definicja obejmuje również element kary, która jest konsekwencją zapadnięcia wyroku sądowego. W tym wypadku go w ogóle nie było. Jednakże z uwagi na brak innej definicji w piśmiennictwie przyjęto określenie "deportacje"⁵.

W niniejszym opracowaniu dostosowano wszystkie wydarzenia związane z wywózką do łagrów w ZSRR do pojęcia "deportacje".

Pod koniec 1988 r. w "Ilustrowanym Kurierze Polskim" Krzysztof Błażejowski i Adam Lewandowski w oparciu o przeprowadzone wywiady z miejscową ludnością, z zwłaszcza osobami deportowanymi publikowali szereg artykułów na ten temat. Pozytywną w tym zakresie rolę na temat woj. bydgoskiego, toruńskiego i włocławskiego spełniła w 1988 r. działająca jeszcze pod starą nazwą Okręgowa Komisja Badań Zbrodni Hitlerowskich w Polsce - Instytut Pamięci Narodowej w Bydgoszczy ogłaszając w regionalnej prasie stosowne komunikaty. Spowodowały one napływ listów, pism, doniesień i wniosków osób deportowanych, członków ich rodzin, niektórych funkcjonariuszy nadzorujących przebieg deportacji.

Gdański badacz dziejów okupacji hitlerowskiej na Pomorzu, Konrad Ciechanowski napisał do tomiku wspomnień zatytułowanego "Kolce syberyjskiej róży" posłowie pt.: "Drogi Polaków z Pomorza Gdańskiego do radzieckich obozów w latach 1939-1945"⁶. W pracy tej dokonał próby obliczenia liczby internowanych Polaków z Pomorza Gdańskiego na 25 tys. osób.

Na początku 1991 r. ukazała się bardzo ważna praca prof. Włodzimierza Jastrzębskiego pt.: "W dalekim obcym kraju. Deportacje Polaków z Pomorza do ZSRR w 1945 r."⁷. Autor w oparciu o polskie źródła archiwalne i zeznania żyjących świadków przedstawił problemy związane z internowaniem w 1945 r. mieszkańców Pomorza Gdańskiego w głąb Związku Radzieckiego. Zamieścił także wstępną listę zmarłych i zaginionych ze wszystkich miast i powiatów oraz ustalił liczbę deportowanych na 14 237.

Dnia 17 września 1991 odbyła się sesja naukowa w Gdańsku na temat: "Polacy z Pomorza Gdańskiego w ZSRR, internowani, jeńcy wojenni i więźniowie obozów pracy przymusowej oraz ich losy w latach 1939-1956. Stan badań i postulaty badawcze". Podczas tej sesji wygłoszonych zostało sześć referatów, komunikatów, które opublikowano w specjalnym wydawnictwie⁸.

Wyniki niniejszego opracowania oparte zostały na następujących źródłach⁹:

- a) protokołów i innych dokumentów przesłuchań osób deportowanych, względnie członków ich rodzin w charakterze świadków w wyniku, których uzyskano materiał dowodowy potwierdzony w wielu przypadkach przedstawionymi autentycznymi

⁵ Konrad Ciechanowski, Obozy pracy przymusowej w ZSRR, w których byli więzieni Polacy uprowadzeni z Pomorza w 1945 r., Gdańsk 1991, s. 43.

⁶ Konrad Ciechanowski, Drogi Polaków z Pomorza do radzieckich obozów w latach 1939-1945 Posłowie, [w:] Kolce syberyjskiej róży. Stanisław Janke, Edmund Szczesiak, Gdańsk 1990.

⁷ Włodzimierz Jastrzębski, W dalekim obcym kraju. Deportacje Polaków z Pomorza do ZSRR w 1945 r., Bydgoszcz 1990.

⁸ Polacy z Pomorza Gdańskiego w ZSRR. Internowani, jeńcy wojenni i więźniowie pracy przymusowej oraz ich losy w latach 1939-1945. Stan badań i postulaty badawcze, Gdańsk 1991.

⁹ Szczegółowy zestaw źródeł został zawarty w spisie bibliograficznym.

dokumentami stwierdzającymi takie deportowania. Są wśród nich również przepustki i zwolnienia wystawione przez Państwowe Urzędy Repatriacyjne w miejscu reformowania transportów powrotnych z łagrów w ZSRR,

- b) dokumenty znajdujące się w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy w postaci próśb, skarg, wniosków i zapytań rodzin osób deportowanych oraz spisów sporządzonych przez władze administracyjne wg jednolitego wzoru, w oparciu o złożone przez członków rodzin deportowanych oświadczenia. Nie zawierają one wprawdzie żadnych opisów sposobu dokonania zatrzymań, ani warunków w jakich przyszło aresztowanym przebywać w czasie przemieszczeń, ale znajdują się w nich podstawowe dane personalne deportowanych takie jak daty urodzenia i miejsce aresztowań, a także w wielu przypadkach wykonywany zawód i termin podpisania niemieckiej listy narodowościowej.
- c) materiały archiwalne znajdujące się w OKBZpNP¹⁰ w Bydgoszczy w postaci akt byłych sądów grodzkich w Świeciu i Nowem, a dotyczące wydanych przez te sądy postanowień o stwierdzeniu zgonów, względnie uznanych za zmarłych osób deportowanych. W aktach tych znajdują się oprócz danych personalnych zazwyczaj zeznania świadków byłych deportowanych przebywających w tych samych obozach lub jadących w tych samych transportach. Akta te cechuje w najwyższym stopniu wiarygodność,
- d) publikacje prasowe wydane w 1945 r.

Trudność w pisaniu tej pracy stanowił brak radzieckich dokumentów na podstawie, których można by dokonać głębszej oceny przyczyn deportacji.

W toku niniejszych badań dokonano korekty listy osób deportowanych sporządzonej w OKBZpNP w Bydgoszczy. Błędy wynikały wówczas, gdy niezależnie od siebie kilku członków rodziny deportowanych składało prośbę o zwolnienie w różnych terminach.

Literatura dotycząca deportacji Polaków do ZSRR jest niewielka. Oprócz wcześniej wymienionych prac na uwagę zasługuje pozycja Włodzimierza Jastrzębskiego "Polityka narodowościowa w okręgu Rzeszy Gdańsk - Prusy Zachodnie (1939-1945)"¹¹ oraz Marka Romaniuka "Podzwonne okupacji, Deutsche Volksliste w Bydgoszczy (1940-50)"¹² dotyczące przymusu germanizacyjnego na terenie Pomorza Gdańskiego.

Ważną pozycję na temat deportacji stanowi artykuł Bogdana Chrzanowskiego "Pomorze po zajęciu przez wojska radzieckie w świetle dokumentów Delegatury Rządu RP¹³ na Kraj"¹⁴.

Cenne uzupełnienie stanowią artykuły zamieszczone w pismach naukowych. Pełen obraz obozów przejściowych w Polsce daje pozycja Włodzimierza Jastrzębskiego "Obozy NKWD w Polsce Północnej"¹⁵, a także Konrada Ciechanowskiego "Obozy pracy przymusowej w ZSRR, w których byli więzieni Polacy uprowadzeni z Pomorza w 1945 r."¹⁶

¹⁰ Okręgowej Komisji Badań Zbrodni przeciw Narodowi Polskiemu.

¹¹ Włodzimierz Jastrzębski, *Polityka narodowościowa w okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie (1939-1945)*, Bydgoszcz 1977.

¹² Marek Romaniuk, *Podzwonne okupacji, Deutsche Volksliste w Bydgoszczy (1945-1950)*, Bydgoszcz 1993.

¹³ Rzeczpospolita Polska.

¹⁴ Bogdan Chrzanowski, *Pomorze po zajęciu przez wojska radzieckie w świetle dokumentów Delegatury Rządu RP na Kraj*, [w:] *Polacy z Pomorza Gdańskiego w ZSRR. Internowani, jeńcy wojenni i więźniowie pracy przymusowej oraz ich losy w latach 1939-1945. Stan badań i postulaty badawcze*, Gdańsk 1991.

¹⁵ Włodzimierz Jastrzębski, *Obozy NKWD w Polsce Północnej "Pomerania"* nr 3 z 1991 r.

¹⁶ K. Ciechanowski, *Obozy...*, op. cit.

Dysponując podaną wyżej bazą źródłową można było przystąpić do opracowania tematu.

W pierwszym rozdziale omówione zostały zagadnienia związane z przymusem germanizacyjnym w powiecie świeckim i jego konsekwencji po wkroczeniu wojsk radzieckich.

Drugi rozdział poświęcony wejściu Armii Czerwonej na teren Pomorza Gdańskiego ze szczególnym uwzględnieniem pow.¹⁷ świeckiego. Główny nacisk położony został na postępowanie żołnierzy radzieckich w stosunku do ludności.

W trzecim rozdziale omówiono sprawy związane z aresztowaniami mieszkańców pow. świeckiego, transportu do obozów przejściowych na terenie Polski oraz warunków jakie w nich istniały.

Ostatni rozdział ukazuje losy deportowanych poczynając od wyjazdu z obozów rozdzielczych na terenie Polski, osadzenia w obozach pracy ZSRR, aż do powrotów na mocy umowy repatriacyjnej polsko-radzieckiej.

W pracy zamieszczony został aneks, który zawiera listę osób deportowanych z powiatu świeckiego.

¹⁷ Powiat.

ROZDZIAŁ I: PRYMUS GERMANIZACYJNY W POWIECIE ŚWIECKIM

Okupacja hitlerowska w latach 1939-1945 charakteryzowała się szczególną formą dyskryminacji ludności polskiej, przy czym jednym z głównych celów było rozbitcie jedności narodu.

Na mocy dekretu Hitlera "o podziale i zarządzie ziem wschodnich" z dnia 8.10.1939 r. województwo pomorskie wcielone zostało do Rzeszy, w dekrete tym zaznaczono, iż sprawy obywatelstwa mieszkańców zostaną ostatecznie uregulowane¹⁸. Szczególną rolę w germanizacji Pomorza Gdańskiego miała spełniać DVL¹⁹. Na początku okupacji władze hitlerowskie wystawiały tymczasowe dowody o "nieprzynależności do narodu polskiego", a 4 i 13 marca 1941 r. ukazały się rozporządzenia o niemieckiej liście narodowej²⁰. Określono cztery grupy narodowości niemieckiej, niewpisanie na żadną listę oznaczało nieprzyznanie niemieckiej przynależności państwowej. Do dwóch pierwszych wpisywano ludność niemiecką zamieszkałą przed 1 września 1939 r. na obszarze państwa polskiego (Volksdeutsche), natomiast do grupy III i IV ludność polską, ponieważ władze uważały, że część ludności uległa polonizacji, należy ją ponownie odzyskać dla Niemczyzny²¹.

W dniu 22 lutego 1942 r. gauleiter i namiestnik Rzeszy na okręg Gdańsk-Prusy Zachodnie (Reichsgau Danzig-Westpreußen) Albert Forster wydał do podległej mu ludności polskiej odezwę, w której groźbą i prośbą zachęcał do podpisywania wniosków o przyjęcie do III grupy niemieckiej listy narodowej²². Termin zgłaszania się został wyznaczony do końca marca 1942 r. Odezwa zawierała stwierdzenie, że kto listy nie podpisze "będzie traktowany jako najgorszy wróg państwa"²³. Od tej chwili rozpoczęło się masowe wpisywanie na Volkslistę. Złożenie podpisu pod wnioskiem było wymuszone zarówno przez władze policyjne, jak i przez pracodawców zatrudniających ludność polską²⁴. Rozporządzenie z lutego 1942 r. mówiło, że ludność zamieszkująca ziemie wcielone jest ludnością niemiecką i stąd każdy mieszkaniec winien złożyć do władz niemieckich wniosek o przyjęcie go wraz z rodziną na niemiecką listę narodową²⁵.

Wbrew obowiązującym konwencjom międzynarodowym akcja "eindeutschowania" obejmująca ziemie polskie, w tym również powiat świecki gwałtem wcielone do III Rzeszy, było aktem bezprawnym zastosowanym przez niemieckie władze okupacyjne. Godziła mianowicie w międzynarodowe przypisy prawa, gdyż nakazywała Polakom przyjęcie

¹⁸ Konrad Ciechanowski, Położenie prawne i społeczno-polityczne ludności polskiej na Pomorzu Gdańskim nie wpisywane na niemiecką listę narodową (1939-1945), Zapiski Historyczne, z. 1 z 1974 r., s. 9.

¹⁹ Deutsche Volksliste (niemiecka lista narodowa)

²⁰ Jan Szyling, Eksterminacja ludności polskiej [w:] Dzieje Świecia nad Wisłą i jego regionu, pod redakcją Kazimierza Jasińskiego, t. 2, Toruń, Warszawa, Poznań 1980, s. 66.

²¹ Ibidem, s. 67.

²² Prymus germanizacyjny na ziemiach polskich, wcielonych do Rzeszy Niemieckiej w latach 1939-1945, praca zbiorowa pod red. Włodzimierza Jastrzębskiego, Bydgoszcz 1989, s. 7.

²³ Krzysztof Błazejewski, Adam Lewandowski, Róża koloru łez, "Tygodnik Demokratyczny" nr 23 z 4.06.1989 r., s. 18.

²⁴ Włodzimierz Jastrzębski, Przeobrażenia ludnościowe i narodowościowe w Bydgoszczy w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945) Prace Komisji Historii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, t. 4, Bydgoszcz 1965, s. 147.

²⁵ W. Jastrzębski, Polityka narodowościowa w Okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie (1939-1945), Bydgoszcz 1977, s. 419.

przynależności państwowej niemieckiej, tym bardziej że wojna niemiecko-polska nie została zakończona²⁶.

W argumentacji zniemczenia wysuwano na pierwszy plan względy ekonomiczne, tj. konieczność ustabilizowania warunków materialno-bytowych miejscowej siły roboczej dla umożliwienia przemysłowi wywiązania się z nałożonych na niego obowiązków. Niektórzy bowiem przedstawiciele władz hitlerowskich byli przekonani, że polepszenie stopy życiowej w wyniku germanizacji objętej jej ludności przyczyni się do zwiększenia wydajności pracy. Przekonywano, także Hitlera, że masowe niemczenie ludności dostarczy Rzeszy dużą liczbę dodatkowych żołnierzy, i że bez przeprowadzenia tej akcji, nie będzie można zgermanizować niektórych obszarów w ustalonym terminie dziesięciu lat. Pod wpływem tej argumentacji Hitler zezwolił na dokonywanie masowego niemczenia rodzimej ludności Śląska i Pomorza²⁷.

Wpisywanie się pod wnioskiem odbywało się niejednokrotnie pod groźbą fizycznego użycia siły, przymusu, lub też bez wiedzy wpisywanego. W myśl okólnika Komisarza Rzeszy dla umacniania niemczyzny z 16 lutego 1942 r. nazwiska osób uchylających się od tego obowiązku winny były być podane do wiadomości miejscowych oddziałów gestapo. Na polecenie Forstera opracowano specjalny formularz dla osób uchylających się od tego obowiązku. Na formularzu tym oporni musieli złożyć swój podpis w obecności funkcjonariusza gestapo oświadczając, że zobowiązują się do postawienia wniosku na DVL we wspomnianym już terminie²⁸. Z całą pewnością nie można stwierdzić o dobrowolnym deklarowaniu przynależności do niemieckiej narodowości, osoba wyznaczona do przyjęcia przynależności musiała wybrać albo wpis na listę, albo obóz koncentracyjny.

Obok nacisku policyjnego jak już wspomniano ogromne rozmiary przybrał nacisk ze strony pracodawców, którzy żądali od swych pracowników okazania dowodu złożenia wniosku. W tym celu po złożeniu wniosku do ekspozytury niemieckiej listy narodowej wnioskodawca otrzymywał pokwitowanie, które należało przedłożyć dyrekcji zakładu pracy. Brak pokwitowania powodował szereg konsekwencji ze zwolnieniem z pracy włącznie, a wtedy osoby takie były przekazywane do urzędu pracy, który mógł spowodować ich wysyłkę do Rzeszy²⁹. Rodziny rolników w wypadku odmowy postawienia wniosku narażone były na wysiedlenie z gospodarstwa i odtransportowanie do obozów pracy lub do pracy na gospodarstwach niemieckich. Z drugiej strony w wypadku zakwalifikowania do III grupy DVL, niektóre rodziny chłopskie ryzykowały wysiedlenie do obozów dla "zniemczonych", a stamtąd wysyłanie do Rzeszy celem dalszej asymilacji³⁰.

Wypada zgodzić się za Czesławem Madajczykiem³¹, iż atmosfera ogólnego zagrożenia i strachu bardziej wpłynęła na masowość podpisywania wniosków na niemiecką listę narodową aniżeli bezpośrednie naciski okupanta.

²⁶ Julian Rados, *Rehabilitacje na Pomorzu Gdańskim*, Gdańsk 1969, s. 54.

²⁷ Czesław Łuczak, *Polityka ekonomiczna III Rzeszy w latach drugiej wojny światowej*, Poznań 1982, s. 99-109.

²⁸ W. Jastrzębski, *Polityka...*, op. cit., s. 423.

²⁹ Ibidem, s. 424.

³⁰ Ibidem, s. 424-425.

³¹ Czesław Madajczyk, *Polityka narodowościowa władz hitlerowskich na Pomorzu*, [w:] *Najnowsze dzieje Polski, materiały i studia z okresu drugiej wojny światowej*, t. 9, Warszawa 1965, s. 4.

Zasady kwalifikowania na DVL opisuje W. Jastrzębski i J. Sziling³². Nastąpił podział na cztery grupy narodowości i w zależności od pochodzenia oraz przydatności, osoby te były kwalifikowane.

W niniejszym rozdziale będzie głównie mowa o III grupie, ponieważ wpisywanie do tej grupy było masowe i osoby te głównie w 1945 r. podlegały deportacji w głąb ZSRR, po wkroczeniu armii radzieckiej.

W powiecie świeckim podobnie jak na terenie całego Pomorza przystąpiono do masowych składań wniosków po odezwie Forstera w lutym 1942 r. I tak na Volkslście z 31 grudnia 1942 r. znalazło się w powiecie świeckim 55 887 osób, natomiast wg spisu z 10 czerwca 1943 r. 56 639 osób, w tym III grupa 44 191³³. Według W. Jastrzębskiego, tabela i stosunki narodowościowe w okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie, stan z maja 1944 r. Rejencja bydgoska ludność powiatu świeckiego wynosiła ogółem 93 918 osób, w tym Niemców 22 445 (23,9%), zakwalifikowanych do III grupy DVL było 44 225 (47,3%), Polaków natomiast 27 048 (28,8%)³⁴.

Rozmiary tej akcji i jej wyniki obejmujące 62,1% społeczeństwa świeckiego (na Pomorzu 59%) wywarły zwłaszcza po wojnie wiele emocji, w szczególności w formie wydania skrajnych ocen, co do stopnia uległości niektórych Polaków przed okupantem. Widocznym jest, że ze strony władz niemieckich zmuszanie do przyjęcia III grupy DVL, podyktowane było zarówno potrzebą uzyskania "mięsa armatniego", jak i całkowitym zgermanizowaniem tych ziem.

Ostatecznie praca urzędów niemieckiej listy narodowej okręgu Gdańsk Prusy-Zachodnie uległa zahamowaniu w dniu 15 września 1944³⁵.

Akcja ta przez Niemców była również oceniona, przeciwny był jej dowódca policji i SS³⁶ w okręgu SS-Gruppenführer Richard Hildebrandt. Często składano tajne meldunki służbowe i policyjne, w których donoszono, że wpisani na listę III grupy są "ukrytymi zdrajcami" zachowującymi polskość i stawiającymi w miarę możliwości opór wobec zarządzeń władz niemieckich³⁷.

Wraz z wpisaniem na niemiecką listę narodową łączyło się uzyskanie któregoś ze stopni niemieckiej przynależności państwowej. Grupa trzecia - jak już zaznaczono - najliczniejsza, otrzymała niemiecką przynależność państwową do odwołania. Jest rzeczą charakterystyczną, że do 1943 r. na terenie okręgu władze niemieckie wydały legitymacje wpisanim do III grupy przynależności państwowej bez wzmianki: "posiada niemiecką przynależność do odwołania". Dopiero legitymacje wydawane po tym terminie zaopatrywano w powyższą klauzulę. W publicznej odezwie Forster zapewniał, że wszyscy wpisani do DVL staną się "Niemcami ze wszystkimi prawami i obowiązkami przypadającymi im z tytułu nabycia niemieckiej przynależności państwowej"³⁸. Obowiązki narzucone przez prawo niemieckie pozostały takie

³² Włodzimierz Jastrzębski, Jan Sziling, Okupacja hitlerowska na Pomorzu Gdańskim w latach 1939-1945, Gdańsk 1979, s. 167-171.

³³ Stanisław Waszak, Liczba Niemców w Polsce w latach 1931-1959, "Przegląd Zachodni" nr 6 z 1959 r.

³⁴ W. Jastrzębski, W dalekim obcym kraju. Deportacje Polaków z Pomorza do ZSRR w 1945 r., Bydgoszcz 1990, s. 23.

³⁵ W. Jastrzębski, Polityka..., op. cit., s. 431.

³⁶ SS, niem. Die Schutzstaffel der NSDAP, pol. „oddział ochronny NSDAP”

³⁷ K. Błażejowski, A. Lewandowski, op. cit.

³⁸ W. Jastrzębski, Polityka..., op. cit., s. 431.

same, jak obowiązki przynależności do państwa niemieckiego: służba w Wehrmachcie, konieczność wychowania dzieci w duchu niemieckim oraz branie udziału w niemieckim życiu organizacyjnym. Jeśli chodzi o status prawny Volksdeutsche, to wpisani do III grupy nie mogli być przyjęci do NSDAP³⁹ ani sprawować kierowniczych stanowisk, być mianowani na stanowiska urzędników, sprawować urzędów o charakterze publicznym, obejmować pewnych określonych zawodów. Prawo majątkowe sformułowano w ten sposób, że przynależni do III grupy odzyskali zajęty czy skonfiskowany majątek tylko częściowo⁴⁰. Nadanie ludności głównie III grupy DVL nie pociągnęło ze sobą przyznania jej pełnych praw obywatelskich przysługującym rodowitym Niemcom. Masowa i przymusowa germanizacja zapoczątkowana odezwę komisarza Rzeszy dla Umacniania Niemczyzny Himmlera 10 lutego 1942 r. miała charakter "niemczenia nominalnego", formalnego. Przygniatająca bowiem większość tych "rzekomych Niemców" pielęgnowała nadal swoje tradycje narodowe, manifestowała nieraz otwarcie uczucia patriotyczne, część z nich brała udział w ruchu oporu, a spośród zaciągniętych do wojska w Wehrmachcie wielu zdezerterowało⁴¹.

Charakterystyczną rzeczą jest, że nie wszystkie ziemie polskie znajdujące się pod okupacją hitlerowską i wcielone bezpośrednio do Rzeszy objęte zostały przymusową akcją germanizacyjną. W takich powiatach, jak np. Inowrocław, Szubin, Lipno, Rypin, nie stosowano tak drastycznego nacisku administracyjnego i policyjnego jak to miało miejsce w powiecie świeckim. Uwzględnienie tych aspektów pozwala zrozumieć sytuację w jakiej znaleźli się Polacy, którym poprzez zniewolenie, ciągłe naciski psychiczne, groźby, szantaże wmuszono do przyjęcia trzeciej grupy.

Konsekwencje wynikające ze zmiany obywatelstwa przez przynależnych do III i IV grupy niemieckiej listy narodowej wymagały po powstaniu państwa polskiego przeprowadzenia w stosunku do jego obywateli postępowania rehabilitacyjnego⁴².

Ogólnym aktem prawnym w sprawach obywatelstwa polskiego była ustawa o obywatelstwie państwa polskiego z 20 stycznia 1920 r. Lata okupacji i germanizacji ludności polskiej oraz zmiana granic państwowych stworzyły sytuację, która wymagała zmiany dotychczasowego stanu prawnego w tej mierze. Jednak przed wydaniem odpowiedniego aktu ustawodawczego państwo polskie zmuszone było wyjaśnić i uregulować sytuację prawną dużej liczby osób, które w wyniku akcji germanizacyjnej prowadzonej przez okupanta zostały wpisane na niemiecką listę narodową⁴³. Rehabilitacja dokonana została na podstawie szeregu ustaw i dekretów wydawanych przez najwyższe władze Polski Ludowej latach 1945-50, natomiast w wyniku niezajomości problemu szerszej rzeszy społeczeństwa polskiego po drugiej wojnie światowej, równie szybko i skutecznie nie postępowała społeczna rehabilitacja. Działo się to na skutek braku zrozumienia przez przybyszy na Pomorze Gdańskie z różnych regionów państwa polskiego specyfiki wpisywania na DVL. Był to więc czynnik, który przez długie lata odbijał się ujemnie na procesie integracji społecznej ludności

³⁹ NSDAP - niem. Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników)

⁴⁰ W. Jastrzębski, J. Sziling, Okupacja hitlerowska..., op. cit., s. 172.

⁴¹ Cz. Łuczak, op. cit., s. 103.

⁴² W. Jastrzębski, W dalekim..., op. cit., s. 36.

⁴³ J. Rados, op. cit., s. 57.

zamieszkującej tereny byłego okupacyjnego okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie⁴⁴. Państwo polskie nie uznawało żadnych form obywatelstwa niemieckiego nadanego obywatelom polskim. Złożenie wniosku lub deklaracji o przynależności do narodowości niemieckiej stanowiło przestępstwo odstępstwa od narodowości. Stąd też już w czasie stopniowego oswobodzenia kraju i po jego wyzwoleniu wydano szereg aktów ustawodawczych starających się uwzględnić specyficzne warunki okupacji w określonych regionach kraju⁴⁵.

Pierwszym aktem prawnym zajmującym się sprawą rozwiązania problemu Volkslisty był dekret Rządu Tymczasowego z 28 lutego 1945 r. "O wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów", wraz z towarzyszącymi mu przepisami wykonawczymi wydanymi przez ministra sprawiedliwości i bezpieczeństwa publicznego. Ogólny sens tego dokumentu był, że osoby wpisane do III i IV grupy niemieckiej listy narodowej nie będą traktowane jako Niemcy, jeśli oczywiście nie działały w czasie okupacji na szkodę narodu i państwa polskiego. Jednocześnie w dekreście nawoływano do zgłoszenia przypadków samodzielnego ubiegania się przynależnych do III i IV grupy o wpis, co było okolicznością obciążającą i rehabilitacja takich osób mogła nastąpić tylko na podstawie wyroku sądowego. Dekret z 28 lutego nie wszedł jednak do obiegu prawnego i nie został przedłożony do zatwierdzenia Krajowej Radzie Narodowej. Rzekomo pod wpływem nacisku i oburzenia opinii publicznej dokument ten uznano za zbyt łagodny w rozwiązywaniu kwestii Volkslisty, a procedury włączania automatycznie zniemczonych do narodu i państwa polskiego za nazbyt prostą i nie pozwalającą na jednoczesne i jak najszybsze usunięcie oraz odizolowanie wrogów polskiej sprawy. Luka prawna jaka się w wyniku tego wytworzyła, sprzyjała dokonywaniu się samowoli i nadużyciom ze strony różnych władz działających na ziemiach zachodnich⁴⁶.

23 marca 1945 roku ogłoszony został okólnik wojewody, który wyrażał stosunek władz do Polaków, którzy przyjęli III i IV grupę DVL⁴⁷ nakazywał traktowanie osób wpisanych do w/w grup jako Polacy, zwolnienie ich z obozów, więzień oraz przywrócenie praw własności. Wyjątek od tej zasady stanowić miały przypadki, których udowodniono, że osoby te działały na szkodę narodu i państwa polskiego⁴⁸.

W dniu 6 kwietnia 1945 r. wysłano także list interwencyjny do premiera Edwarda Osóbki-Morawskiego z prośbą o interwencję u radzieckich władz wojskowych w sprawie aresztowań i deportacji⁴⁹.

Jednakże osoby wpisane na DVL, zwłaszcza III grupy, poddano różnym ograniczeniom. Stworzono trudności z podjęciem pracy, a praktycznie zamknięto im dostęp do sprawowania funkcji kierowniczych. Osoby wpisane do III grupy DVL traktowano jako element niepewny narodowościowo⁵⁰. Niezorientowanie władz w zakresie polityki wpisu spowodowały, iż padły bezpośrednie zarzuty o zdradę, pogłębiając konflikt między ludnością miejscową a napływową. Zabrakło bowiem świadomości faktu, iż wpis na niemiecką listę narodową był w zasadzie nie tyle objawem woli, co rezultatem polityki okupanta.

⁴⁴ W. Jastrzębski, *Polityka...*, op. cit., s. 440.

⁴⁵ Alina Kilian, *Sprawa Volkslisty nadal otwarta?*, "Pomerania" nr 1 z 1984 r.

⁴⁶ W. Jastrzębski, *W dalekim...*, op. cit., s. 39.

⁴⁷ *Pomorski Dziennik Wojewódzki (PDW)*, 1945, nr 4, poz. 40.

⁴⁸ M. Romaniuk, *Podzwonne okupacji, Deutsche Volksliste w Bydgoszczy (1945-50)*, Bydgoszcz 1993, s. 48.

⁴⁹ *Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, zespół Urząd Wojewódzki Pomorski (AP-B, UWP)*, sygn. 722.

⁵⁰ M. Romaniuk, op. cit., s. 57.

Wypada zgodzić się z opinią Czesława Madajczyka, że nieznamość okoliczności wpisu na DVL w momencie wyzwolenia sprzyjała krótkotrwałym powikłaniom, wykorzystywanym przez najzwyczajszych karierowiczów, zdecydowanych na wyzyskanie zaistniałej koniunktury na "dobrych" tzn. nie wpisanych na listę Polaków⁵¹.

W dniu 6 maja 1945 r. uchwalono ustawę o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów, na podstawie której dotychczasowe akty prawne utraciły moc, co ogłosił minister sprawiedliwości w obwieszczeniu z 7 maja 1945 r.⁵². Ustawa z 6 maja 1945 r. mówiła, że karze podlega Polak, który z własnej woli wpisał się na niemiecką listę narodową i działał na korzyść nieprzyjaciela (10 lat więzienia lub dożywocie). Jeżeli został wciągnięty na listę wbrew własnej woli lub pod przymusem, a swoim zachowaniem w okresie okupacji wykazał polską odrębność narodową nie jest przestępcą. Tacy obywatele objęci zostaną postępowaniem rehabilitacyjnym, które ma ustalić, powyższe przesłanki działania w wyższej konieczności celem uchylenia bezpośrednio niebezpieczeństwa, którego inaczej nie dało się uniknąć. Niebezpieczeństwo musiało być rzeczywiste i musi trwać lub grozić w chwili podpisania wniosku o przyjęcie na niemiecką listę narodową. Sądy i władze administracyjne ogłaszały na budynkach sądów, Rad Narodowych, Starostw, zarządów miejskich listy osób, które wszczęły postępowanie administracyjne. Można było kierować przeciwko tym osobom zarzuty z czasów okupacji. Postępowanie rehabilitacyjne przeprowadzał sędzia zawodowy i dwóch ławników wybieranych przez Rady Narodowe. Sąd mógł orzec rehabilitację osoby lub osadzenie odstępcy narodowego w obozie, poddanie go pracy przymusowej, utratę praw publicznych i obywatelskich, praw honorowych, oraz konfiskatę majątku. Jeśli ktoś przedzie ten proces przychylnie nie może być traktowany jako przestępca, któremu darowano winy. Przyjmując obywatelstwo niemieckie działał z wyższej konieczności. Osoby przed przejściem procesu rehabilitacyjnego powinni być traktowani jako pełnoprawni obywatele⁵³.

Organa administracji państwowej po przyjęciu deklaracji wierności zobowiązane były do publicznego ogłaszania nazwisk rehabilitujących się mieszkańców po to, by umożliwić zgłaszanie ewentualnych pretensji pod ich adresem i do tego było potrzebne pół roku zwłoki w nadaniu pełni praw obywatelskich. Ogłoszenia publikowano w miejscowej prasie lub wywieszano na tablicach ogłoszeń przed właściwym urzędem. Wyznaczano także termin ostatecznego przeprowadzenia rehabilitacji na koniec sierpnia 1945 r.⁵⁴. Okazało się to jednak niewykonalne wobec stałego dopływu nowych deklaracji pochodzących od osób powracających z wojennej tułaczki tak na wschodzie (przynależni do III grupy deportowani do ZSRR), jak i na zachodzie (byli wehrmachtowcy z armii gen. Władysława Andersa)⁵⁵.

Wojewoda Pomorski wydał 25 sierpnia 1945 r. rozporządzenie w sprawie ustalenia obszarów woj. pomorskiego, na których nie był powszechnie stosowany przymus przy wpisywaniu na niemiecką listę narodową⁵⁶. W przypadku powiatu świeckiego absolutna większość mieszkańców wpisanych do III grupy mln rehabilitowała się w drodze postępowania administracyjnego przez złożenie deklaracji wierności, otrzymując w pierwszej fazie

⁵¹ Cz. Madajczyk, *Polityka narodowościowa*, s. 33.

⁵² J. Rados, *op. cit.*, s. 58.

⁵³ "Ziemia Pomorska" z 21 sierpnia 1945 r.

⁵⁴ J. Rados, *op. cit.*, s. 73-76.

⁵⁵ W. Jastrzębski, *W dalekim...*, *op. cit.*, s. 40.

⁵⁶ M. Romaniuk, *op. cit.*, s. 57.

zaświadczenie tymczasowe, a po nowelizacji ustawy dekretem z 24 sierpnia 1945 r. zaświadczenia stwierdzające, że są obywatelami państwa polskiego i narodowości polskiej.

Na terenie nowo utworzonego województwa bydgoskiego samą akcją rehabilitacyjną rozpoczęto w drugiej połowie czerwca 1945 r., natomiast na terenie miasta i powiatu świeckiego 22 lipca 1945 r. Wg sprawozdania czerwiec-wrzesień 1945 ilość osób zgłaszających się w miejscowościach, gdzie akcja została przeprowadzona wynosiła 90%. W czasie przyjmowania deklaracji lojalności stwierdzono kilka przypadków ukrywania swej grupy i przemycania się do grupy trzeciej⁵⁷. Natomiast wg stanu z 31 grudnia 1945 r. wydano 20 484 stałych zaświadczeń obywatelstwa⁵⁸. Istotną dla ludności stała się sprawa osób aresztowanych i wywiezionych przez władze radzieckie pod zarzutem współpracy z Niemcami.

Gdy bliżej się przyjrzeć skomplikowanej procedurze rehabilitacyjnej, to nieodparcie nasuwa się wniosek, że była ona w dużej mierze wzorowana na urzędowych mechanizmach towarzyszących akcji wpisywania na Volkslistę. Odezwał się ponownie centralno-warszawski punkt widzenia problemów narodowościowych. Wyrazem tego były protesty ze strony obywateli polskich nie wpisanych na niemiecką listę narodowościową, pochodzących z terenu Pomorza Gdańskiego w związku z wypadkami rygorystycznego czy biurokratycznego obchodzenia się przez niektórych urzędników administracji państwowej z osobami wpisanymi na listę. Wyrażono opinię, że akcja rehabilitacyjna powinna być prowadzona przez osoby, które w latach okupacji mieszkały na terenie byłego Okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie, gdyż tylko one mogły właściwie oceniać zrehabilitowanych ze względu na znajomość sytuacji, jaka istniała w czasie wpisywania na DVL. Były też przypadki niewłaściwego stosunku obywateli polskich nie wpisanych na niemiecką listę narodową do wpisanych. Taką postawę reprezentowały te jednostki, które nie zrozumiały istoty politycznego i społecznego znaczenia prowadzonej akcji rehabilitacyjnej, jej genezy i konsekwencji⁵⁹.

Nieprawnie stosowane sankcje i ograniczenia wobec rehabilitantów wywołały reakcje władz. I tak w dniu 13 lipca 1945 premier Edward Osóbka-Morawski zobowiązał wojewodę pomorskiego Kazimierza Pasemkiewicza do natychmiastowego zaprzestania jakichkolwiek szykan w stosunku do Polaków wbrew ich woli wpisanych na DVL, nakazując surowe karanie osób dopuszczających się wszelkich działań w tym zakresie. Celem uspokojenia społeczeństwa podjęto akcję informacyjną wykorzystując łamy regionalnych dzienników. W zamieszczonych anonsach wojewody i artykułach dokumentowano pogłoski o sankcjach i ograniczeniach, jakimi rzekomo projektuje się poddać osoby wpisane do III grupy. Obawy ujawnione przez zrehabilitowanych określano jako nieuzasadnione, gdyż podstawy prawne uregulowania statusu osób wpisanych do III grupy określały przepisy rehabilitacyjne. Ich ideą była możliwie szybka likwidacja skutków wpisu na niemiecką listę narodową, a zwłaszcza podziału społeczeństwa w myśl zasadniczej intencji władz państwowych⁶⁰.

Formalnie zakończenie akcji ogłosił wojewoda pomorski okólnikiem z 16 września 1945 r. w sprawie rehabilitacji, nakazując opracowanie danych statystycznych dotyczących jej przebiegu, a także rejestru osób, które deklaracji nie podpisały⁶¹.

⁵⁷ AP-B, UWP-B, sygn. 609.

⁵⁸ Ibidem, sygn. 609.

⁵⁹ AP-B, UWP-B, sygn. 1108 - wycinki prasowe z lokalnych dzienników.

⁶⁰ M. Romaniuk, op. cit., s. 112.

⁶¹ Ibidem, s. 103.

Należy stwierdzić, że wpisywanie na niemiecką listę narodowościową spowodowało utrwalenie sztucznych podziałów na dwie kategorie, tych którzy listę podpisali i przyjęli oraz tych którzy się w różny sposób na niej znaleźli. Sprawy te toczyły się przez wiele lat. Główną przyczyną bowiem był fakt, że mimo rehabilitacji prawnej zniemczonych nigdy nie otrzymali oni pełnej rehabilitacji społecznej. Natomiast przeprowadzenie rehabilitacji umożliwiło między innymi powrót deportowanych z ZSRR.

ROZDZIAŁ II: POMORZE PO ZAJĘCIU PRZEZ WOJSKA RADZIECKIE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM POWIATU ŚWIECKIEGO W 1945 ROKU- STOSUNEK DO ARMII CZERWONEJ

Niemal zupełnie nieznaną kartę naszej historii stanowią zagadnienia związane z zajmowaniem przez wojska radzieckie terenów Polski w latach 1944-1945, a także stosunek tych wojsk do ludności polskiej i polskiego podziemia. Niniejszy rozdział poświęcony jest sytuacji jaka wytworzyła się po wkroczeniu Armii Czerwonej na tereny Pomorza, w tym szczególnie powiatu świeckiego w 1945 r.

Decyzje w sprawie przyszłości Polski jakie podjęła Wielka Trójka (USA⁶², Wielka Brytania, ZSRR) zapadały ponad Rządem polskim głównie w Teheranie i w Jałcie. Tereny Polski stały się obszarem działań militarnych wojsk radzieckich, które w nocy z 3 na 4 stycznia 1944 przekroczyły wschodnią granicę Polski 1939 r.⁶³. Wobec nie przyjęcia przez Rząd RP warunków proponowanych przez rząd radziecki, m. in. Rekonstrukcja polskiego rządu, zmiany terytorialne, co w praktyce stanowiło nie tylko ingerencję w wewnętrzne sprawy Polski, ale ograniczenie jej suwerenności. Stalin poparł koncepcję utworzenia innego ośrodka władzy, w skład którego wchodziłoby komuniści, a także radykalni socjaliści i ludowcy⁶⁴. W ten sposób powstała Polska Ludowa pod rządami Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego i Rządu Tymczasowego. Już bowiem w kilka dni po ukonstytuowaniu się pierwszego organu władzy na wyzwolonych terenach (21 lipca 1944 r. powołano Resort Bezpieczeństwa Publicznego), to jest 26 lipca 1944 r. podpisano w Moskwie porozumienie przyznające Armii Czerwonej specjalne pełnomocnictwo i prerogatywy⁶⁵. Umowa regulująca stosunki między naczelnym dowództwem wojsk radzieckich a władzami polskimi głosiła, że w strefie działań wojennych na terytorium Polski władza najwyższa we wszystkich sprawach dotyczących prowadzenia wojny i zapewnienia bezpieczeństwa na bezpośrednim zapleczu frontu spoczywa w rękach strony radzieckiej⁶⁶. Tak więc Polska już pod tym względem nie była suwerenna (od 21 lipca 1944 r. do 28 czerwca 1945 r.), a najważniejsze postanowienia i rozporządzenia podlegały jurysdykcji ZSRR. W dniu 23 września 1944 r. wprowadzono Kodeks Karny Wojska Polskiego, na mocy którego aż do wiosny 1955 r. sądzono za sprawy polityczne nawet osoby cywilne. W dniu 30 października 1944 r. PKWN⁶⁷ uchwalił dekret o ochronie państwa. Powyższy dekret stanowił podstawy do działalności represyjnej aparatu bezpieczeństwa⁶⁸.

Postępowanie NKWD a później polskiego resortu bezpieczeństwa było funkcją stanowiska Stalina wobec Polskiego Państwa Podziemnego. Jeszcze podczas konferencji w Teheranie oświadczył w dniu 1 grudnia 1943 r. "Agencji rządu polskiego przebywającego

⁶² United States of America (Stany Zjednoczone Ameryki).

⁶³ B. Chrzanowski, Pomorze po zajęciu przez wojska radzieckie w świetle dokumentów Delegatury Rządu RP na Kraj, [w:] Polacy z Pomorza Gdańskiego w ZSRR. Internowani, jeńcy wojenni i więźniowie pracy przymusowej oraz ich losy w latach 1939-1945. Stan badań i postulaty badawcze, Gdańsk 1991, s. 25.

⁶⁴ Ibidem, s. 26.

⁶⁵ W. Jastrzębski, W dalekim ..., op. cit., s. 49.

⁶⁶ Ibidem, s. 50.

⁶⁷ Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego.

⁶⁸ Maria Turlejska, Te pokolenia żałobami czarne. Skazani na śmierć i ich sędziowie 1944-1954, Londyn 1989, s. 38.

w Polsce są powiązani z Niemcami. Zabijają oni partyzantów (...)”⁶⁹. Podobne stanowisko zajął PKWN. Stąd też radzieckie władze bezpieczeństwa zaangażowały się silnie w walkę z domniemanymi i faktycznymi przeciwnikami władzy ludowej. Ujawniającym się AK-owcom proponowano wstąpienie do armii gen. Zygmunta Berlinga, a gdy odmawiali, aresztowano ich i deportowano w głąb ZSRR.

Podobnie postępowano w stosunku do ludności Pomorza, w tym powiatu świeckiego, którzy przymusowo wpisani byli na niemiecką listę narodową. Taki schemat postępowania dotyczył także ziem Polskich na wschód od Bugu, których przynależność do ZSRR była już wówczas przesądzona, ale i także rodzinnej Polski, a konkretnie Lubelszczyzny, Białostocczyzny i Rzeszowszczyzny, które zwykło się nazywać Polską Lubelską⁷⁰.

W wyniku ofensywy styczniowej 1945 r. obszary ziem zachodnich, a więc i Pomorza oraz omawianego terytorium zostały uwolnione spod okupacji hitlerowskiej między styczniem a marcem 1945 r., i w ten sposób znalazły się pod okupacją radziecką. Ziemie te zostały wyzwolone przez 65 i 70 armię II Frontu Białoruskiego dowodzonego przez marszałka Konstantego Rokossowskiego⁷¹. Obszar ten często był traktowany przez Dowództwo Armii Radzieckiej jako terytorium Rzeszy. Nawet gazeta "Frontowa Prawda" z 1945 r. zamieściła mapę operacji wojskowych zaznaczając zachodnią granicę Polski z 1939 r. Na mocy wspomnianego już porozumienia z PKWN z lipca 1944 r. odnośnie jurysdykcji radzieckiej w strefie przyfrontowej, Ludowy Komisarz Obrony ZSRR dopiero w lutym 1945 r. wydał tajny rozkaz określający strefę od 60 do 100 km. Praktycznie jednak tego nie przestrzegano⁷². Niemal zupełnie nie orientowano się w złożoności problematyki Pomorza, w tym i pow. świeckiego. Zagadnienie niemieckiej listy narodowościowej traktowano generalnie nie rozróżniając przymusu przez władze hitlerowskie. Nie tylko nie znano stosunków w tym regionie, ale nie odróżniano sytuacji okupacyjnej w latach 1939-45 z Generalnym Gubernatorstwem od sytuacji na terenach wcielonych do Rzeszy.

Na nowo wyzwolonych terenach utworzono dwa województwa, pomorskie i gdańskie.

Po zajęciu Pomorza przez Armię Czerwoną rozpoczęło się wywożenie mienia do ZSRR. Problem ten ujawnił się już pod koniec 1944 r. Chodziło tu o sprawę, tzw. zdobyczy wojenne. Zgodnie z rozkazem naczelnego dowódcy wojsk radzieckich z 9 sierpnia 1944 r., zapewne uzgodnionym ze stroną polską, za trafne przysługujące do wykorzystania przez wojujących żołnierzy należało uznać uzbrojenie, środki transportu, umundurowanie, materiały intendenckie, środki pędne i smary. W przypadkach podyktowanych stanem wyższej konieczności, wywołanych sytuacją strategiczną, wojsko radzieckie mogło w myśl rozkazu dysponować dodatkowymi niezbędnymi materiałami służącymi prowadzeniu działań wojennych, ale po uzgodnieniu ze stroną polską. Ilość i ceny tych materiałów miały być określone w specjalnej umowie polsko-radzieckiej, a wszystko to należało po zakończeniu wojny rozliczyć między państwami ponoszącymi koszty wojny⁷³. Inną sprawą zupełnie nie regulowaną i stąd pozwalającą na wytworzenie się samowoli, był brak umowy na temat

⁶⁹ Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej. Zbiór dokumentów, Warszawa 1965, s. 547-549.

⁷⁰ W. Jastrzębski, op. cit., s. 50.

⁷¹ Bolesław Dolata, Wyzwolenie Polski 1944-1945 r., Warszawa 1971, s. 690.

⁷² M. Turlejska, op. cit., s. 34.

⁷³ W. Jastrzębski, op. cit., s. 50.

tego, gdzie kończą się faktycznie ziemie polskie, a zaczynają właściwe Niemcy. Miały przy tym miejsce liczne przypadki morderstw, rabunków, gwałtów i deportacji ludności na wschód. O sytuacji na Pomorzu wielokrotnie informowali Warszawę również przedstawiciele lokalnych władz polskich podporządkowanych Tymczasowemu Rządowi Jedności Narodowej⁷⁴. Także Rząd RP w Londynie miał szczegółowe raporty o deportacjach, rabunkach i terrorze radzieckim wobec ludności cywilnej tzw. "uwolnionej Polski" w okresie od marca 1944 r. Do kontroli polskich ziem przybyły specjalne oddziały NKWD mające do dyspozycji oddziały Armii Czerwonej i miejscową milicję, rekrutującą się głównie z czerwonej partyzantki⁷⁵. Trudno dziś przesądzić, jak potoczyłyby się losy mieszkańców pow. świeckiego a także Pomorzan, gdyby dowództwo II Frontu Białoruskiego posiadało rozeznanie co do specyfiki tych terenów. Sądząc z postępowania radzieckich władz wojskowych na ziemiach Rzeczypospolitej, sytuacja ta nie uległaby radykalnej zmianie. Oto wypowiedź przewodniczącego PKWN Edwarda Osóbki-Morawskiego udzielona w styczniu 1989 r. "Na ziemiach, które w okresie wojny i okupacji przyłączono do Rzeszy Niemieckiej sprawy narodowościowe były bardzo zagmatwane. Było kilka kategorii Volksdeutchów: wobec tego Armia Czerwona, a nawet my byliśmy na ten temat źle poinformowani. Dopiero po sprawozdaniu pełnomocnika rządu na woj. pomorskie Henryka Świątkowskiego, lepiej zorientowaliśmy się w problematyce i zmieniliśmy ustawodawstwo oraz czyniliśmy energiczne starania, aby powrócili jak najszybciej zabrani jako Volksdeutsche obywatele z Pomorza do swoich domów i rodzin"⁷⁶. O dezorientacji w tej sprawie świadczy jeden z fragmentów protokołu z konferencji, która odbyła się 25 marca 1945 r. pomiędzy przedstawicielami Urzędu Wojewódzkiego w Toruniu, a zastępcą II Frontu Białoruskiego gen. Łagunowem i podległymi mu oficerami. Polski protokolant napisał między innymi: "Z rozmów wynikało, że generał słabo orientuje się w stosunkach narodowościowych. Między innymi Generał uważał, że Pomorze było ziemią niemiecką, która dopiero po oswobodzeniu zostanie zasiedlona przez Polaków..."⁷⁷.

Pierwsze informacje o zachowaniu się Armii Czerwonej na Pomorzu pochodzą od wysłanników resortów gospodarczych Rządu Tymczasowego. Inżynier, J. Zegrocki, pełnomocnik Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów, pisał 13 lutego 1945 r.: *"(...) Władze sowieckie uważają, że wszystkie surowce i przedsiębiorstwa stanowią ich zdobycz wojenną, którą bez przerwy wywożą. Niezależnie od tego masowo wywożą różne maszyny, części, paszę, co dezorganizuje i niszczy przemysł w bardzo poważnym stopniu. Rozkaz Marszałka Stalina nr 220/172/s z dnia 9 sierpnia 1944 r. interpretuje w swój sposób tak, jak wyżej podano i bardzo niechętnie o tym mówi. Odnosi się wrażenie, że chodzi o wywiezienie wszystkiego, co przedstawia jakąkolwiek wartość tak, jakby to się działo na terenie Niemiec"*⁷⁸.

Od czerwca 1945 r. w centrum zainteresowania władz polskich na Pomorzu znalazły się sprawy zachowania żołnierzy radzieckich względem polskiego społeczeństwa, nastroje z tym związane. Problemy te obrazuje komplet zachowanych do dzisiaj dokumentów wojewody pomorskiego i miesięcznych sprawozdań Starostwa Powiatowego w Świeciu z poszczególnych gmin, w których osobny, wyodrębniony dział nosił każdorazowo tytuł: "Stosunek ludności

⁷⁴ B. Chrzanowski, op. cit., s. 30.

⁷⁵ Julian Siedlecki, Losy Polaków w ZSRR w latach 1939-1986, Bydgoszcz 1990, s. 190.

⁷⁶ Krzysztof Błażejowski, Archipelag powiększa się "IKP" nr 106 z 6-7 maja 1989 r.

⁷⁷ W. Jastrzębski, op. cit., s. 51.

⁷⁸ Ibidem, s. 52.

do Armii Czerwonej". Oto fragmenty tych dokumentów z powiatu świeckiego. Sprawozdanie z czerwca 1945 r., gmina Gruczno *"Stosunek ludności do wojsk radzieckich jest nieprzychylny, przyczyna leży w postępowaniu żołnierzy, którzy gwałcą kobiety, rabują i postępując wrogo odgrają się ludności za opór"*⁷⁹. Sprawozdanie z czerwca 1945 r., miejscowość Michale *"Demoralizujący wpływ żołnierzy radzieckich, Milicja Obywatelska bezradna wobec żołnierzy Armii Czerwonej, spalili dwa gospodarstwa w Grupie. W szczególności ludność osiedli położonych przy trasach przemarszu bydła i koni na wschód jest wręcz doprowadzona do rozpacz, wypasaniem pól, niszczeniem ogrodów, rabunkami, którym nieraz towarzyszą gwałcenia kobiet i zabójstwa ludzi. Gorącym pragnieniem ogółu ludności jest, aby Armia Czerwona jak najprędzej opuściła tereny polskie"*⁸⁰.

Sprawozdanie z gmin: Pruszcz, Osie, Lniano, Świekatowo. *"Bezprawne rekwizycje przez żołnierzy radzieckich trzody chlewnej, rowerów itp. Obywatele obawiają się poruszać po drogach publicznych. Konfiskowanie dóbr powoduje składanie skarg na żołnierzy przez gospodarzy, że w dzień a nawet w nocy zabierają pod groźbą użycia siły odzież, przedmioty codziennego użytku, a także inwentarz żywy"*⁸¹.

Sprawozdanie w gminy Nowe. *"Stosunek ludności do Armii Czerwonej przedstawia się ogólnie dobrze. Jedynie sporadyczne wypadki niszczenia przez pojedynczych żołnierzy, konwojentów i bydło przydrożnych pól i sadów. W ten sposób daje się stwierdzić niezadowolenie"*⁸². Jak wynika z powyższych sprawozdań sytuacja w gminach pow. świeckiego była podobna, a stosunek do wojsk radzieckich na ogół bardzo nieprzychylny, tym bardziej, że za kradzież, niszczeniem i morderstwami stało masowe aresztowanie mieszkańców.

Bardzo obrazowo przedstawia sprawozdanie z gminy Bukowiec, lipiec 1945 r. *"Stosunek do wojsk radzieckich negatywny, kradzieże, rabunki, szczególnie nocą. Żołnierze radzieccy kupujący samogon za zrabowanie rzeczy i po pijanemu dalej kradną. Ludność interweniując wobec wybryków żołnierzy, oświadcza, że użyje siły. Stan ten pogarsza fakt, że żołnierze Armii Czerwonej są przeważnie pijani. W czasie żniw przeszkadzają ludności wyprzegając konie, zabierając je oraz uprowadzając ludność żniwującą do pracy"*⁸³.

Sprawozdanie z całego powiatu świeckiego, sierpień 1945 r. *"Stosunek ludności do oddziałów armii radzieckiej jest nieufny i niezbyt życzliwy z powodu ciągle zdarzających się nadużyć ze strony żołnierzy. Zwłaszcza dotkliwie dają się we znaki przemarsze większych jednostek wojskowych. Świadczy o tym mnóstwo meldunków nadchodzących z terenu. Stan bezpieczeństwa pogorszył się także w powiecie z powodu zlikwidowania Komend Wojennych, które w pewnej mierze ograniczyły kontrolę żołnierzy. Ludność żyje w ciągłym strachu, będąc ustawicznie narażona na kradzieże i napady. W niektórych majątkach zajętych przez Rosjan zdarza się, że bezprawnie odrywają ludność wiejską z najbliższych gromad od pracy przy żniwach i zmuszają pod groźbą użycia siły do pracy na ich rzecz. Urzędowe interwencje nie zawsze odnoszą skutek. Na podstawie zestawienia z Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej dopuścili się żołnierze Armii Czerwonej w ciągu sierpnia następujących*

⁷⁹ AP-B, zesp. Starostwo Powiatowe Świecie, sygn. 95.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

⁸² Ibidem.

⁸³ Ibidem.

przestępstw – zabójstwa 2, gwałty 1, rabunki i kradzieże 42, podpalenie 5, niszczenie zbiorów 12⁸⁴.

Często także obok kradzieży i gwałtów można mówić o pewnej współpracy z Armią Czerwoną, wg sprawozdania z gmin Warlubia i Pruszcza. *"Rabunki i gwałty dokonywane przez morderców są na porządku dziennym. Z drugiej strony są dowody wydatnej współpracy z armią radziecką miejscowej ludności, np. oddział stacjonujący w miejscowości Rulewo oddał 8 koni do akcji żniwnej i stanowi ochronę ludności przed kradzieżą ze strony szabrowników często współpracujących z żołnierzami Armii Czerwonej. Natomiast w gminie Pruszczy stacjonujący oddział w Grabowie zachowuje się jak na terenie okupowanym"*⁸⁵.

Sprawozdania wojewody były sumą doniesień wymienianych w konkretnych jednostkowych wydarzeniach zawartych, w doniesieniach starostw powiatowych, szczególnie doniesieniach z pow. świeckiego, które były wyżej cytowane.

Do każdego województwa skierowano generała radzieckiego z oddziałem wojska dla zapewnienia spokoju ze strony maruderów co społeczeństwo komentowało jako próbę zwiększenia okupacji Polski. Stosunek do Armii Czerwonej uległ polepszeniu na obszarach, z których wojska radzieckie od dłuższego czasu zostały wycofane. W powiecie świeckim w związku z zakwaterowaniem znacznych oddziałów Armii Czerwonej odczuwa się brak lokali mieszkalnych, co wywołuje niezadowolenie wśród ludności⁸⁶.

Na uwagę zasługuje relacja świadka AD z Jaszcza. Oto jak relacjonuje stosunek do Armii Czerwonej i jej postępowanie w stosunku do ludności: *"Rosjanie do Jaszcza i Nowego Jaszcza zwanego dawniej Kolonią wkroczyli w grudniu 1944 r., miejscowości te przechodziły z rąk do rąk, ostatecznie Rosjanie zajęli je na początku stycznia 1945 r. Charakterystyczną sprawą była szerzona przez Niemców propaganda na temat Rosjan, że gwałcą kobiety, rozstrzelują i wywożą do Rosji. Niemcy namawiali ludność w szczególności kobiety, aby uciekały z nimi na zachód. Bardzo często Rosjanie przeważnie pijani, ostrzeliwali pustą wieś, chaty chłopskie. Gdzie znajdowały się pozamykane drzwi, wystrzelili zamki. Po wtargnięciu do środka pomieszczeń wszystkie lustra oraz szyby w oknach i kredensach, także szklane naczynia tłukli. Z miejsca zabierali rowery, zegarki, a przede wszystkim buty. Wieczorami chodzili szukać kobiet, które w piwnicach pod ziemniakami ukrywały się. Gdy Rosjanie wkroczyli do Jaszcza powitał ich sołtys. Rosjanie zaczęli klepać miejscowych chłopów po ramionach. Inni żołnierze w tym czasie rozbiegli się po wiosce i zabudowaniach, demolując, niszcząc mieszkania oraz znajdujący się tam dobytek. Gdy byli pijani wsiadali na kradzione rowery i ze śpiewem na ustach jechali wprost na pozycje i rowy strzeleckie Niemców. W Osiu weszli do mieszkania leśniczego, zaczęli gwałcić dwie jego córki. Zwabiony krzykiem leśniczy wraz z nieletnim synem wbiegli do izby w obronie córek i siostr. Zostali zastrzeleni. Podobny los spotkał Niemkę, dziedziczkę majątku ziemskiego Nowy Jaszczy, także właścicielkę folwarku i młyna. Przyszli do niej Rosjanie i gwałcili ją co chwila, gdy mdlała nosze z nią stawiali pod kapiącą rynną i tak do ostatniej chwili jej życia. Zmarła w męczarniach (...)"*⁸⁷. Podobne

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Ibidem.

⁸⁷ Okręgowa Komisja Badań Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu w Bydgoszczy (dalej cyt. OKBZpNP w Bydgoszczy), (dawniej Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskiej w Polsce), Protokół zeznania świadka A.D z Jaszcza, sygn. kpg 86/92.

przypadki zachowania się żołnierzy radzieckich w stosunku do ludności nie były odosobnione, świadczą o tym, m. in. powyższe sprawozdania.

Po rozwiązaniu Armii Krajowej nadal funkcjonowały struktury Delegatury Rządu RP na Kraj. W 1945 r. Delegatura Rządu przekazywała do Londynu informacje o sytuacji panującej na Pomorzu po zajęciu tych terenów przez Armię Czerwoną.

Stwierdzono, że jednym z zadań wojsk radzieckich jest możliwe prędkie wyniszczenie żywiołu polskiego na ziemi pomorskiej, co zostaje wykonywane w taki sposób, że tzw. III grupa niemiecka listy narodowej, tj. Polacy przymusowo "eindeutschowani" uznawana jest przez Sowiety za Niemców i wywożone na Wschód⁸⁸. Obszerniejsze meldunki Delegatury Rządu na Kraj dotyczące Pomorza odnoszą się do miesięcy stycznia i marca 1945 r. W jednym ze sprawozdań z Pomorza podano m.in.: *"Pomorze po tej wojnie okaże się najbardziej zdewastowaną prowincją Polski. Wojska bolszewickie szaleją po wsiach i miasteczkach. Można przejść przez wiele osiedli i nie spotkać żywej duszy, prócz plądrujących bolszewików. Ludność miejscową wysiedlono i umieszczono w olbrzymich obozach pracy, których jest na Pomorzu kilka. Po szosach jeżdżą lotne kolumny NKWD i aresztują każdego napotkanego przechodnia, trzymają po kilka dni w obozie po czym z reguły puszczają obrabowawszy go doszczętnie i nie dając mu żadnego zaświadczenia o aresztowaniu. W drodze do domu zatrzymuje go druga kolumna i zaczyna się ta sama historia. Były przypadki, że ludzie w ciągu 14 dni byli w różnych obozach czy punktach NKWD, zanim dostali się do domu, w których zostali rodzinę rozbitą, a rodziców lub rodzeństwo, żyjących w grozie aresztowania za wpisanie na niemiecką listę narodowościową (DVL). Po gospodarstwach, zagrodach, domach odbywają się niszczenia dobytku. Takie stosunki panują zwłaszcza w pasie przyfrontowym od Świecia po Gdynię. Wszystko odbywa się w imię walki z niemczyzną"*⁸⁹.

W kolejnych meldunkach informowano o sytuacji Polaków wpisanych na niemiecką listę narodowościową: "podczas okupacji niemieckiej mieszkańcy Pomorza zachowywali się dobrze. Dziś się ich masowo aresztuje, wywozi do obozów koncentracyjnych. W ten sposób niszczy się najzdrowszy autochtoniczny element polski na Pomorzu"⁹⁰.

W okresowym sprawozdaniu pod tytułem: "Sytuacja na Pomorzu do 10 czerwca 1945 r." podano szereg informacji o aresztowaniu członków pomorskiego ruchu oporu. Wspomniano, że towarzyszą NKWDzistom polscy milicjanci lub pracownicy Urzędu Bezpieczeństwa. Zbierano także informacje o wywożonych Polakach z Pomorza do ZSRR. Często zwracano uwagę na lepsze traktowanie Niemców podających się za komunistów, względnie sympatyzujących z nimi, aniżeli Polaków. Fakty te odnotowała pomorska prasa, m. in. "Robotnik Pomorski", "Ziemia Pomorska", "Głos Grudziądza". Podkreślano, że sytuacja spotyka się z krytyką milicji, wojska a nawet resortu bezpieczeństwa. Stosunki pomiędzy żołnierzami polskimi, a sowieckimi, także nie układają się najlepiej. Ludność pomorska była gorzej traktowana niż Polacy z Polski centralnej. Odnotowano, że ludność Pomorza z jednej strony zachowuje rezerwy do władz lubelskich, z drugiej reformy przyjmowane są przychylnie⁹¹.

⁸⁸ B. Chrzanowski, op. cit., s. 32.

⁸⁹ Ibidem, s. 34.

⁹⁰ Ibidem, s. 35.

⁹¹ Ibidem, s. 37.

Wiosną 1945 r. pod wpływem doświadczeń, ciężkiej sytuacji ekonomicznej, zachowania się żołnierzy radzieckich, wywózki ludności, maszyn i urządzeń, bydła itp. do ZSRR, poważnie wzrosło napięcie wewnętrzne. Kraj stał w obliczu głodu, a przymusowe ściąganie zboża z gospodarstw chłopskich antagonizowało wieś. Wybuchły strajki w fabrykach, załogi buntowały się przeciw zarządzeniom władz, odmawiały przyjmowania mianowanych dyrektorów⁹². Bardzo istotne miejsce zajmował problem stosunku do ZSRR. Ideologicznie zdeterminowana więź z pierwszym państwem komunistycznym oraz całkowita od niego zależność stały niejednokrotnie w sprzeczności a narastającymi różnicami interesów Polski i ZSRR. Podkreślano, że ludzie boją się radzieckich żołnierzy, którzy pytają: czy jesteś za siedemnastą republiką? Tymczasem w Polsce wzmagaly się represje. Działalność radzieckich organów, a także polskich urzędów bezpieczeństwa przybrała charakter niepojący nawet kierownictwo PPR⁹³. "Zaczyna w państwie naszym ponad naszymi głowami wyrastać drugie państwo - mówił Gomułka na plenum KC PZPR⁹⁴ 20 V 1945 r. -- Organa bezpieczeństwa same robią pewną politykę, co do której nikt nie ma się wtrącać. Poprzez same organa bezpieczeństwa realizuje swoją politykę niejednokrotnie reakcja. Działalność służb bezpieczeństwa to liczne przykłady wąskiej, sekciarskiej polityki (...) Daje się u nas w więzieniach ludziom zwierzące warunki. (...) Jest to zejście na manowce albo się demoralizują, albo odchodzą (...). Jest to zejście na manowce polityczne, co nam przynosi polityczne szkody". Także Edward Ochab mówił, że to, co dzieje się w więzieniach kompromituje komunistów. Gdyby taki stan miał trwać, twierdził Gomułka, partia stałaby się ekspozyturą NKWD⁹⁵.

Działalność NKWD podważała, także wiarygodność PKWN jako władzy polskiej. 28 sierpnia Bolesław Bierut referuje na posiedzeniu Komitetu przebieg audiencji u Stalina, mówił, iż poruszył sprawę aresztowań i wskazał, na konieczność uregulowania tej sprawy w taki sposób, by nie naruszała ona zasady suwerenności władz polskich. Wraz z Armią Czerwoną podążał terror, dlatego wśród komunistów polskich istniały obawy przed wszechwładną NKWD oraz tendencje do kierowania represjami we własnym zakresie⁹⁶.

Dokładne opracowanie problemu stosunku społeczeństwa polskiego, w tym powiatu świeckiego do Armii Czerwonej wymagałoby dokładnej analizy. Skromna baza źródłowa i mała liczba opracowań uniemożliwiają szczegółowe poznanie problemu. Ważną sprawą jest przeanalizowanie umów polsko-radzieckich, a także zasięgu jurysdykcji ZSRR na Pomorzu w stosunku do ludności, jak i mienia, które się tam znajdowało.

⁹² Krystyna Kersten, *Narodziny systemu władzy. Polska 1945-1948*, Poznań 1990, s. 128.

⁹³ Polska Partia Robotnicza.

⁹⁴ Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

⁹⁵ *Ibidem*, s. 114.

⁹⁶ Krystyna Kersten, *Rok pierwszy*, Warszawa 1993, s. 48.

ROZDZIAŁ III: ARESZTOWANIA I UWIĘZIENIE W OBOZACH PRZEJŚCIOWYCH

W 1945 r. powiat świecki (łącznie z miastem Świecie i Nowe) liczył ok. 77 000 mieszkańców. Administracyjnie podzielony był na 14 gmin i 2 miasta⁹⁷. W miarę posuwania się wojsk radzieckich na zachód zajmowane były poszczególne miejscowości a ludność polska częściowo wysiedlona w okresie okupacji przez Niemców wracała do swych domostw.

Obszar powiatu świeckiego został wyzwolony przez Armię Czerwoną w okresie pomiędzy 28 stycznia a 18 lutym 1945 r.⁹⁸. Aresztowania i deportacje następowały natychmiast w miarę przesuwania się frontu. Posiadane informacje pozwalają stwierdzić, że pierwsze pojedyncze aresztowania Polaków przez radzieckie służby specjalne NKWD miały miejsce już nazajutrz po wyzwoleniu pierwszych skrawków byłego okupacyjnego Pomorza Gdańskiego. Pierwsze aresztowania w powiecie świeckim nastąpiły 29 stycznia 1945 r. Akcja deportacyjna przebiegała ze zmiennym natężeniem, przy czym apogeum działań nastąpiło pomiędzy końcem stycznia a marcem 1945 r., to znaczy do dnia wydania dekretu rehabilitacyjnego regulującego w drodze postępowania sytuację osób wpisanych na niemiecką listę narodowościową na obszarach wcielonych do III Rzeszy.

Szczegółowy obraz nasilenia aresztowań w poszczególnych dniach przedstawia wykres zamieszczony w aneksie nr 4⁹⁹.

Wydanie dekretu rehabilitacyjnego z całą pewnością przyhamowało nasilenie aresztowań, jednakże nie spowodowało całkowitego zakończenia akcji deportacyjnej, gdyż dekret ten dopiero po jego modyfikacji w dniu 6 maja 1945 r. wszedł w życie. Z tego względu nadal jeszcze w marcu 1945 r. trwały aresztowania i wywózki do łagrów w ZSRR. Można przyjąć, że dekret rehabilitacyjny wszedł w życie dopiero po całkowitym, planowym zrealizowaniu akcji deportacyjnej.

Analiza wszystkich dostępnych dokumentów wskazuje na to, że z terenu pow. świeckiego aresztowano a następnie deportowano ogółem 1 675 osób, w tym kobiet 543, mężczyzn 1 132¹⁰⁰.

Z reguły zatrzymań dokonywali funkcjonariusze NKWD, czasami w asyście funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej. Najczęściej aresztowania odbywały się podczas nocnej rewizji i przeszukiwań w mieszkaniach, chociaż bywały przypadki zatrzymań w zakładach pracy, jak również na drogach czy ulicach. Charakterystycznym przykładem aresztowania w zakładzie obrazuje wniosek sporządzony przez Komitet Ekonomiczny Rady Ministrów - Pełnomocnika dla Spraw Gospodarczych na pow. świecki z dnia 9 lipca 1945 r. adresowany do Starosty Powiatowego w Świeciu. Wskazuje on potrzebę interweniowania u władz radzieckich w celu wyjednania zwolnienia ośmiu pracowników elektrowni Gródek i Żur, którzy zostali aresztowani i wywiezieni do obozu radzieckiego. We wniosku m. in. czytamy: *"(...) w/w są bezwzględnie potrzebni do dalszego uruchomienia elektrowni, a następnie*

⁹⁷ AP-B, zesp.: Starostwo Powiatowe w Świeciu, sygn. 125.

⁹⁸ B. Dolata, Wyzwolenie Polski 1944-1945, Warszawa 1973, s. 690.

⁹⁹ Aneks IV wykres, Nasilenie aresztowań w poszczególnych dniach, źródło: ustalenia własne w oparciu o materiały OKBZpNP w Bydgoszczy.

¹⁰⁰ OKBZpNP w Bydgoszczy, Protokół przesłuchania świadka; AP-B, zesp.: Starostwo Powiatowe Świecie, sygn. 138, zesp.: UWP, sygn. 729, 722, 137, 730, 861, 29, 88.

do pełnienia dyżurów przy turbozespołach (...) podczas pracy w elektrowni tylko wyszkoleni fachowcy mogą zapewnić ciągły ruch i należyte funkcjonowanie zakładu”¹⁰¹.

Często ofiarami aresztowań były osoby przypadkowe. Patrole radzieckie legitymowały przechodniów poruszających się po drogach i ulicach, i w wypadku pokazania jakiegokolwiek legitymacji w języku niemieckim lub w ogóle braku dowodu tożsamości dokonywały zatrzymań. Typowym tego przykładem może być sprawa Witolda Krzyżanowskiego zatrzymanego przez żołnierzy radzieckich dn. 13 lutego 1945 r. na ulicy w Świeciu, który legitymując się okazał im książkę pracy (Arbeitsbuch) wystawioną przez władze niemieckie. Wynikało z niej, że jest Polakiem. Pomimo tego zaprowadzony został do komendy wojskowej radzieckiej, a następnie deportowany¹⁰².

Podobny los spotkał Irenę Kamińską ur. 1925 r., której rodzice nie podpisali żadnej listy niemieckiej, zatrzymana została w dniu 13 lutego 1945 r., wraz z koleżanką na rynku w Świeciu, gdy szły na mszę do kościoła¹⁰³. Wielu, których aresztowano pod zarzutem przynależności do III grupy DVL odwoływały się do władz. Twierdzili, że obywatelstwo niemieckie bądź współpracę z władzami niemieckimi przypisywano im niesłusznie, gdyż zostali jedynie zatrzymani wraz z Niemcami pracując w ich gospodarstwach lub innych zakładach pracy.

Na uwagę zasługuje zdarzenie jakie przytrafiło się Janowi Kozłowskiemu z Jaszcza: *”(...) Otóż późnym wieczorem przyczepił się do niego pijany żołnierz radziecki. Dlaczego jako młody i zdrowy mężczyzna nie jest w wojsku niemieckim. W przekonaniu tego żołnierza wszyscy młodzi mężczyźni są w wojsku niemieckim na froncie. Skoro on nie jest, to widocznie jest niemieckim dywersantem działającym na tyłach. W tym wypadku znajomość niemieckiego także okazała się podejrzana. Został zaprowadzony do lasu, przypadek sprawił jedynie, że dostrzegł ich sąsiad, który dał żołnierzowi butelkę wódki i ten go uwolnił (...)*”¹⁰⁴.

Do poszczególnych mieszkań wkraczały 2-3 osobowe patrole żołnierzy radzieckich, wspierane czasami przez milicjanta. Legitymowano wszystkich domowników, którzy jak wiadomo posiadali przy sobie dokumenty w języku niemieckim, to jest ausweis III grupy DVL lub kenkarty, tzw. poddanych Rzeszy. Następnie niespodziewani "goście" zabierali ze sobą najczęściej osoby młode obojga płci, mężczyzn w wieku do ok. 60 lat, a czasem starsze i kobiety. Aresztowaniu nie były w stanie zapobiec żadne argumenty¹⁰⁵. Ofiarą tragedii stają się osoby, które od okupantów hitlerowskich ucierpiały na skutek akcji dyskryminacyjnej, większość członków danej rodziny ginęła, a następnie władze radzieckie deportowały pozostałych.

Dokonując analizy cyfrowej deportowanych z powiatu świeckiego trudno jest jednoznacznie określić osoby, które w czasie okupacji niemieckiej uzyskały III grupę DVL i z tego powodu zostały deportowane. Nie można tego ustalić w oparciu o wpisywane przez urzędników miast i gmin dane przedstawione przez członków rodzin deportowanych, gdyż w wielu przypadkach nie były one ujmowane. Tym niemniej w oparciu o częściowo dokonane zapisy można stwierdzić, że stosunek posiadających III grupę do ogólnej liczby deportowanych mógł wynieść ponad 90%.

¹⁰¹ AP-B, zesp. Starostwo Powiatowe Świecie, sygn. 138.

¹⁰² OKBZpNP w Bydgoszczy, Protokół zeznania Witolda Krzyżanowskiego, sygn. 51/92/NK.

¹⁰³ Ibidem, Protokół zeznania Ireny Kamińskiej, sygn. 51/92/NK.

¹⁰⁴ Ibidem, Protokół zeznania A.D z Jaszcza, sygn. kpg 86/92.

¹⁰⁵ W. Jastrzębski, op. cit., s. 61.

Deportacjami zostały objęte osoby głównie w sile wieku, dobrej kondycji fizycznej. Rządziej zatrzymywano i wywożono ludzi starszych. W zamian aresztowano i deportowano osoby w młodszym wieku, często ich dzieci, które w czasie okupacji nie mogły ze względu na młody wiek wyrazić swej woli w tej kwestii. Dokładny obraz struktury wiekowej aresztowanych przedstawia aneks nr 2¹⁰⁶.

Bezspornym jest, że najwięcej osób zwłaszcza mężczyzn deportowanych było w wieku produkcyjnym, zdolnych do ciężkiej, uciążliwej pracy. Osób takich w przedziale wieku od 21 do 45 lat było najwięcej. Struktura wiekowa deportowanych szczególnie jaskrawo uwidacznia, iż zasadniczym celem wywózki było pozyskanie darmowej siły roboczej w postaci zdrowych osób zdolnych do wydajnej na rzecz ZSRR pracy. Nie zważano przy tym na stopień dostosowania do warunków w jakich aresztowani zmuszeni zostali. Wśród osób, które przekroczyły 45 rok życia znajdowało się o wiele mniej osób ogólnej populacji deportowanych. Wyraźny jest w tym przedziale relatywny spadek wywiezionych, mimo że w tej grupie wiekowej najwięcej osób wpisanych zostało na DVL. Wskazuje to, że zmiana narodowości nie była wyłączną przyczyną deportacji.

Zdecydowana większość deportowanych rekrutowała się z pracowników fizycznych. Jest to zrozumiałe przy wzięciu pod uwagę to, że zdecydowana większość inteligencji i pracowników umysłowych została w czasie okupacji niemieckiej wywieziona do Generalnego Gubernatorstwa Guberni, wywieziona na przymusowe roboty do Niemiec lub osadzona w obozach koncentracyjnych. Nie pełne są dane dotyczące struktury zawodowej deportowanych. Pomimo występujących dużych braków, zebrane w toku badań materiały w sposób zasadniczy odzwierciedlają przekrój społeczno-zawodowy osób wywiezionych. Wśród deportowanych przeważali głównie rolnicy i robotnicy rolni, drugą grupą byli robotnicy i robotnicy leśni, nie brakowało także pracowników kolei oraz pewnej grupy urzędników¹⁰⁷. Dane dotyczące wykształcenia osób deportowanych są pragmatyczne, w nikłym stopniu obrazują stan faktyczny. Można przyjąć, że olbrzymia większość deportowanych legitymowała się wykształceniem podstawowym.

O bezwzględny stosunku do niektórych osób deportowanych świadczą fakty aresztowań i wywozek osób chorych, którzy z całą pewnością nie byli w stanie przetrzymać trudu transportu, względnie pobytu w obozie. Jednakże z reguły zwalniano lub w ogóle nie aresztowano osób ciężko schorowanych. Tego rodzaju postępowanie podyktowane było z całą pewnością wyrachowaniem. A mianowicie osoby takie stanowiły dodatkową uciążliwość dla konwojentów w czasie transportu.

Jak wyglądała sama procedura aresztowania można się dowiedzieć na podstawie relacji świadków oraz deportowanych. Jak już wspomniano często aresztowania były przypadkowe, ale generalnie odbywało się to na podstawie wcześniej sporządzonej listy.

Aresztowania odbywały się także drogą donosów u władz radzieckich, regulowano w ten sposób dawne porachunki i waśnie z sąsiadami. Sporo osób dostawało w tym czasie wezwania do komisariatów Milicji Obywatelskiej w celu poddania się procedurze

¹⁰⁶ Aneks II tabela. Liczba aresztowanych osób w poszczególnych przedziałach wiekowych. Źródło: ustalenia własne w oparciu o materiały OKBZpNP w Bydgoszczy.

¹⁰⁷ W. Jastrzębski, op. cit., s. 67.

rejestracyjnej, po czym do domu już nie wracało. Najprostszym jednak sposobem pozbawienia ludzi wolności było zabieranie upatrzonych osób bezpośrednio z domu.

Krzysztof Błażejowski i Adam Lewandowski w swym artykule zamieścili relację jednego ze świadków: *"W niedzielę 18 lutego 1945 r. w Drzycimiu, pow. Świecie na mszę św. do miejscowego kościoła przyszli wszyscy miejscowi Polacy. Jan Sadowski miał wówczas 16 lat. Po powrocie z rodziną wszyscy zasiedli przy stole do obiadu. Brakowało tylko ojca, którego przed paroma dniami zabrali z tartaku Rosjanie. W chwilę później ktoś zapukał do drzwi, na progu stanął radziecki żołnierz. Zabrał Jana Sadowskiego, jego 23 letniego brata Henryka i 21 letnią siostrę Jadwigę. Przerażonej matce oświadczył, że wszyscy wrócą. W centrum wsi czekali inni żołnierze i mieszkańcy. Po sformowaniu 16 osobowej grupy ruszyli w konwoju do Lniana. Tam po wstępnym przesłuchaniu zamknięto wszystkich w piwnicy. Tu Jan Sadowski spotkał swojego ojca. Następnego dnia zatrzymanych przewieziono do Cekcyzna, a potem rozpoczął się długi marsz do Fordonu i dalej do Unisławia Pom., Toruń i do Łłowa. W tym czasie jedzenie stanowił łubin, suchy chleb, który wydawano od przypadku do przypadku"*¹⁰⁸.

Po Janinę Nowacką 19 lat NKWD przyszło wieczorem 27 lutego w Grucznie. Oprócz niej zabrano siostrę Gertrudę 17 lat i kilkanaście innych młodych dziewcząt ze wsi. Żołnierze oznajmili, że zabierają ich do pracy przy odbudowie mostu przez Wisłę. Zamiast na budowę dziewczyny trafiły do świeckiego więzienia, gdzie były przesłuchiwane przez władze radzieckie, następnie trafiły do obozu przejściowego w Działdowie i Łłowie¹⁰⁹. Na podstawie relacji świadków można wnioskować, że aresztowania odbywały się wg wcześniej opracowanego scenariusza, gdzie wymyślano różnego rodzaju preteksty w czasie zatrzymania.

Oto jak relacjonuje swoje zatrzymanie i aresztowanie świadek Eugeniusz Huppert ze Świecia, "Po wkroczeniu Armii Czerwonej do Świecia w dniu 14 lutego przed południem stałem we wnęce drzwiowej kamienicy. Żołnierz radziecki konwojował chłopaka, zobaczył mnie, schowałem się w ubikacji, w zamian chciał zabrać moją ciotkę. Ujawniłem się i zostałem aresztowany. Żołnierz ten przeprowadził przesłuchanie. Później poprowadził nas do jakiegoś punktu zbiorczego. Tego samego dnia pieszo z innymi przeprowadzono nas do Wiąga i osadzono u rolnika Edmunda Głazy. W Wiągu przebywaliśmy 2 dni, następnie przeprowadzono nas z powrotem do Świecia. Umieszczono nas w budynku przy ulicy Sądowej, byliśmy tam tydzień. Mogło nas tam być ok. 100 kobiet i mężczyzn. W Świeciu spisywano nazwiska wszystkich zatrzymanych. Nie przesłuchiwano nas, następnie odtransportowano do więzienia w Świeciu. W celi, w której byłem było około 40 osób. Spaliśmy na podłodze. Otrzymywaliśmy wówczas dwa razy dziennie po jednym talerzu zupy, skibce chleba. Pieszo przez Fordon dotarliśmy do Lisewa. Będąc jeszcze w Świeciu, w piwnicy sądowej żołnierz radziecki zabrał mi buty. Do Działdowa szedłem pieszo po mrozie w skarpetach. Po drodze nabawiłem się silnej gorączki. Widząc mój ciężki stan, konwojujący podał mi spirytus, straciłem przytomność. W Działdowie osadzeni zostaliśmy w koszarach. Tam przebywaliśmy do 5 marca 1945 r. Po tym okresie w kilku kolumnach pieszo udaliśmy się do Łłowa, tam czekał na nas pociąg towarowy (...)"¹¹⁰.

¹⁰⁸ Krzysztof Błażejowski, Adam Lewandowski, Róża koloru łez, "Tygodnik Demokratyczny" nr 23 z 4 czerwca 1989 r., s. 18.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ OKBZpNP w Bydgoszczy, op. cit., Protokół zeznania Eugeniusza Hupperta, sygn. Ko 31-35/90/NK.

Podczas aresztowań miały miejsce liczne grabieże mienia przez sowieckich żołnierzy. Pod pretekstem osobistej rewizji zabierano cenniejsze przedmioty a zwłaszcza biżuterię. Np. w więzieniu w Świeciu zabrano Benedyktowi i Gracjanowi Guzom aresztowanym 19 lutego 1945 r. w Lipinkach buty, a Irenie Duszyńskiej złote kolczyki, buty i rękawiczki. Dominikowi Kiełpikowskiemu aresztowanemu 17 lutego 1945 r. w Świekatowie, w czasie przesłuchania zabrano dowód, książkę pracy oraz złote obrączki jego i żony¹¹¹.

Przebieg zatrzymań ludności powiatu świeckiego oraz osadzeń w miejscach tymczasowego odosobnienia na terenie Polski ilustrują następujące relacje: Leokadii Mączkowskiej ze Świecia *"Dnia 13 lutego 1945 r. przyszli do naszego mieszkania dwaj mężczyźni, jeden Polak - milicjant, drugi żołnierz NKWD. Powiedzieli, że wszystkie siostry zostają zabrane wraz ze mną. Nie mówili nam z jakich przyczyn zostałyśmy aresztowane. Zaprowadzono nas do prywatnego domu przy ul. 10 lutego w Świeciu, było już tam kilka doprowadzonych osób, ulokowano nas w pokoju, byliśmy pilnowani przez żołnierzy radzieckich. Spaliśmy na podłodze. Przebywaliśmy tam trzy dni, przez te dni otrzymywaliśmy raz dziennie zupę z kaszą. Następnie pieszo dotarliśmy do Jabłonowa przez Chełmno, mogło nas być ok. 1000 osób. Następnego dnia pieszo wróciliśmy do Świecia. Tam byliśmy trzymani przez trzy noce, a następnie przemieszczono nas do więzienia w Świeciu, gdzie nas przesłuchiwało NKWD. Mnie pytano, gdzie pracowałam w czasie okupacji, o III grupę, czy należałam do jakiejś organizacji niemieckiej. Pieszo w kolumnie liczącej ponad 1500 osób dotarliśmy przez Fordon do Unisławia, gdzie ulokowano nas w wagonach bydłowych. Z Unisławia zawieziono nas do Działdowa. W Działdowie osadzono nas w więzieniu, żadnych przesłuchań tam nie było. Przebywaliśmy tam ponad tydzień. Do jedzenia otrzymywaliśmy zupę bez chleba. Z Działdowa pieszo dotarliśmy do Iłowa, gdzie na nas czekał transport kolejowy (...)"*¹¹².

Podobny los spotkał Władysławę Siechierską. *"Rodzice moi przyjęli III grupę narodowości niemieckiej. W lutym 1945 r. przyszli przed południem żołnierze radzieccy i kazali mi się ubrać oraz zabrać coś na kilka dni do jedzenia, gdyż będę wywieziona do Warszawy celem odgruzowywania. Jeden z żołnierzy radzieckich zaprowadził mnie do jakiegoś gospodarstwa w Osieku. Tam było ok. 40 osób, w tym jeden wojskowy Anglik i Włoch. Nocowaliśmy w mieszkaniu na podłodze. Na drugi dzień wieczorem zaprowadzono nas całą grupą 40 osób pieszo do Świecia. Po drodze nocowaliśmy w Jaszczyku albo Jeżewnicy u jakiegoś rolnika, potem doszliśmy do Dolnej Grupy. Tam Anglik i Włoch próbowali zbiec, ale po śladach schwytano ich, zostali pobici przez żołnierzy radzieckich, byli kopani. Z Dolnej Grupy doszliśmy do Wiąga, gdzie nocowaliśmy. Następnie doprowadzono nas do więzienia w Świeciu. Tam byłam przesłuchiwana przez Rosjanina. Pytał się gdzie pracowałam, czy należałam do organizacji niemieckiej. W tym czasie otrzymywaliśmy porcję chleba, sucharów, zupy nie dawano. Ze Świecia przewieziono nas samochodem do Fordonu. Przed mostem wyprowadzono nad i szliśmy dalej pieszo do Emilianowa, gdzie załadowano do bydłowych wagonów, dojechaliśmy do Działdowa i tam przebywaliśmy 2-3 dni. Anglik i Włoch w Świeciu*

¹¹¹ Ibidem, Protokół zeznania Dominika Kiełpikowskiego, sygn. Ko 126/90.

¹¹² Ibidem, Protokół zeznania Leokadii Mączkowskiej, sygn. 51/92/NK.

zostali odłączeni. Z Działdowa pieszo udaliśmy się do Iłowa, gdzie czekały na nas wagony (...)”¹¹³.

Świadek Gorgoniusz Bonna deportowany w lutym 1945 r. z Janiej Góry przedstawia w następujący sposób ostatni etap przemarszu z Torunia do Ciechanowa "(...) Razem z nami szli również jeńcy niemieccy, rumuńscy, włoscy i inni. Po drodze były przypadki zastrzelenia tych, którzy nie byli w stanie iść. Byłem świadkiem zastrzelenia jeńca wojennego, Niemca niedaleko Ciechanowa. Najpierw konwojujący żołnierz kazał mu zdjąć buty, a w zamian dał mu drewniane dyby. Po przejściu ok. 2 km jeńiec ten opadł z sił i nie mógł w tych dybach dalej iść. Wówczas nadjechał na koniu żołnierz NKWD, złapał go za mundur i wciągnął do przydrożnego rowu, a następnie oddał strzał. Jeńca już tego nigdy nie widziałem (...)”¹¹⁴.

Fakt bezwzględnie złego traktowania jeńców wojennych prowadzonych razem w kolumnie deportowanych Polaków potwierdza wielu świadków.

Brak było możliwości udzielenia pomocy deportowanym przez miejscową ludność z uwagi na rygor panujący podczas konwojowania. Świadczy o tym wypowiedź Romana Szmyta deportowanego 12 lutego z Świekatowa, którego ojciec w czasie okupacji nie zmienił narodowości. Roman Szmyt będąc osadzony w budynku sądowym w Toruniu był świadkiem zastrzelenia ok. 18 lutego 1945 r. przez rosyjskiego wartownika na ulicy przez budynkiem sądowym nieznaną mu kobiety podczas próby dostarczania deportowanym chleba¹¹⁵.

Z lektury wielu relacji i naocznych świadków wynika fakt, iż internowanych zmuszono do długich i uciążliwych marszów pieszych, podczas których wskutek ogromnego wysiłku przy marnym wyżywieniu lub całkowitym braku, następowało szybkie wycieńczenie organizmów¹¹⁶. Zastanawiające są przyczyny zmian kierunków trasy, często nawet powrotów w to samo miejsce. Jedną z nasuwających się hipotez, to prawdopodobny bałagan jaki wytworzył się w chwili przeprowadzenia masowych deportacji i brak koordynacji w osadzaniu tak dużej liczby osób w poszczególnych miejscach odosobnienia. Drugą hipotezyczną możliwością jaka się nasuwa, to chęć ukrycia przez władze NKWD miejsca "tymczasowego osadzania na terenie Polski, a następnie utajnienia faktu wywozu do łagrów w ZSRR. Faktem jest, że deportowani nie mieli możliwości prowadzenia korespondencji, a ich rodziny nie zostały urzędowo w ogóle powiadomione o miejscach osadzenia aresztowanych.

W szeregu przypadkach aresztowań konwojowani byli z miejsca zamieszkania do najbliższego punktu etapowego.

Typowym przykładem aresztowania i konwojowania do obozów przejściowych przez enkawudzystów jest sprawa Dominika Kiełpikowskiego ze Świekatowa: "W dniu 18 lutego 1945 r. przed południem przyszło do mego mieszkania 3 NKDWDzistów w mundurach, uzbrojonych w pepesze. Cywilów z nimi nie było. Powiedzieli mi, że mam się z nimi udać do wioski. Po drodze zabrani zostali także inni. Ze Świekatowa prowadzili nas pieszo do Łowinka ok. 5-6 km. Było nas wówczas ok. 30 mężczyzn. Kobiet nie było. Tam zaprowadzono nas na noc do gospodarza Franciszka Włocha. Zamknięto nas w szopie, gdzie znajdował się węgiel i drewno. W czasie przesłuchania zabrali mi wydany w Legnowie dowód, książkę pracy, fotografię, złote obrączki. NKWD mieli listę, na której figurowały nazwiska tych osób, które

¹¹³ Ibidem, Protokół zeznania Władysławy Siechierskiej, Sygn. 51/92/NK.

¹¹⁴ Ibidem, Protokół zeznania Geogorniusza Bonny.

¹¹⁵ Ibidem, Protokół zeznania Romana Szmyta, sygn. Ko 14/92/NK.

¹¹⁶ W. Jastrzębski, s. 65.

zostały zatrzymane. W czasie przesłuchania zapytali czy pracowałem w fabryce prochu. O nic więcej mnie nie pytali. Powiedzieli, że pojedę do pracy do Moskwy. Rano po przesłuchaniu wszystkich nas skierowano pieszo do Brzeźna, było tam zebranych ok. 200-250 mężczyzn, w tym Polaków i jeńców niemieckich. Stamtąd przetransportowani zostaliśmy pieszo do więzienia "okrągłaka" w Toruniu. W tym więzieniu przebywałem 8-10 dni. W więzieniu pożywienie składało się z sucharów i wody. Dostawaliśmy jednego suchara na dzień. Z Torunia kazano nam iść pieszo do Działdowa. Byliśmy w grupie kilkuset osobowej prowadzonej przez żołnierzy radzieckich. Do Działdowa szliśmy cały dzień. Przesłuchiowano nas, po przesłuchaniu ustawiano nas czwórkami i poprowadzono do Ciechanowa, później trafiliśmy do Iłowa. (...)”¹¹⁷.

Zasadniczo przez Ciechanów, Działdowo i Iłowo wiodła droga do ZSRR większości deportowanych w 1945 r. Pomorzan, w tym mieszkańców powiatu świeckiego. Różne były jednak ich losy, mieszkańcy powiatu świeckiego najczęściej przebywali krótko w prowizorycznych miejscach odosobnienia niedaleko miejsca zamieszkania, następnie trafiali głównie do więzienia w Świeciu, Fordonie, Grudziądzu i toruńskiego "okrągłaka", a stamtąd do obozów rozdzielczych w Ciechanowie i Działdowie.

Nie odnotowano na trasach przemarszu w Polsce ucieczek. Niewątpliwie miały one miejsce, gdyż jak już wyżej zaznaczono w trakcie przemarszów aresztowano szereg osób idących normalnie ulicą lub drogą w celu uzupełnienia stanów liczbowych. W Bukowcu ukryła się Lidia Berestko ur. 1928 r. zamieszkała w Lubanie Lipiny, ale gdy po stwierdzeniu przez żołnierzy radzieckich braku dwóch osób i zagrożeniu, że w wypadku nie odzyskania zbiegów zostaną zabici członkowie ich rodzin ujawniła się¹¹⁸. Faktycznie celem zlikwidowania ucieczek, ogłoszono deportowanych, że w tych przypadkach poddani zostaną represjom członkowie ich rodzin.

Ważnym elementem dla władz radzieckich był donos, który był bezpośrednim powodem aresztowania i wywiezienia. Przewija się to w wielu wspomnieniach byłych deportowanych. Często donosiciele znajdowali się w sytuacji przymusowej. Konradowi Kątnemu i jego koledze Zygmuntovi Radkowskiemu z Szewna NKWDziści kazali rozpoznawać, kto we wsi był "Germańcem", a gdy odmówili, zamknięto ich w piwnicy w pobliskim Świekatowie, a następnie przez Brzeźno, Pruszcz Pomorski, Unisław, Toruń wywieziono wraz z transportem internowanych do Działdowa i Iłowa¹¹⁹. Często także do aresztowania przyczyniali się miejscowi milicjanci. Jako przykład może posłużyć sprawa Franciszka Krywalda. "W dniu 12 marca wracaliśmy z ojcem do domu z pracy w majątku. Mogła być godzina 14.00. Doszedł do nas milicjant Kopicki Konrad wraz z żołnierzem radzieckim NKWD. Wskazał na mojego ojca mówiąc – to był eingedeutsch, Rosjanin zapytał ojca, w którym roku przyjął III grupę. Poleciał ojcu pójść z nim do sołtysa w Gródku. Później został deportowany"¹²⁰.

Masowe wywózki Polaków z Pomorza Gdańskiego dokonywane przez NKWD tuż po zakończeniu działań wojennych, czyli zimą i wiosną 1945 r. przeprowadzono za pomocą obozów rozdzielczych lub tzw. zbiorczych. Ze względu, że po wojnie nie przeprowadzono żadnych dochodzeń, archiwalia zaginęły lub zostały wywiezione do ZSRR, o działalności tych

¹¹⁷ OKBZpNP w Bydgoszczy, op. cit., Protokół zeznania D.K., sygn. 126/90.

¹¹⁸ Ibidem, Protokół zeznania Lidii Brestko, sygn. Ko 46/90.

¹¹⁹ K. Błażejowski, A. Lewandowski, op. cit., s. 18.

¹²⁰ OKBZpNP w Bydgoszczy, op. cit., Protokół zeznania Franciszka Krywalda, sygn. 51/92/NK.

miejsce niewiele wiemy. Jedno jest natomiast pewne, że wskutek antyosanitarnych warunków bytowych, złego wyżywienia i brutalnego traktowania, śmierć zbierała wśród uwięzionych obfite żniwo¹²¹. Droga internowanych wiodła najczęściej przez punkty etapowe w Grudziądzu, z których jeden usytuowany był w miejscowym więzieniu przy ul. Sienkiewicza posiadający po drugiej stronie szpital-umieralnię. W tym kompleksie określonym mianem "Oberturma nr 4" warunki były wręcz tragiczne, pewna ich ilość zmarła na miejscu z zimna, głodu, epidemii chorób zakaźnych¹²². Wiadomo, że więziono również w koszarach kawaleryjskich, szczególnie w stajniach, kościołach grudziądzkich, w barakach przy tzw. małym dworcu. Nie jest znane dokładne usytuowanie niektórych tych obiektów, tak samo jak nie wiadomo do dzisiaj, czy więźniów nie gromadzono także i w jeszcze innych miejscach. Od kwietnia 1945 r. w związku ze stopniową likwidacją obozów przejściowych w Działdowie i Ciechanowie grudziądzki kompleks stał się swoistym szpitalem i miejscem śmierci więźniów, których stan zdrowia nie pozwalał na wywózkę do ZSRR. Jeżeli więzień Działdowa czy Ciechanowa potrafił się jeszcze utrzymać na nogach, wówczas jechał za Ural, kiedy natomiast był na to za słaby, transportowano go do Grudziądza¹²³.

W Grudziądzu zmarło ok. 6 osób deportowanych z pow. świeckiego w 1945 r.¹²⁴.

Niewiele wiemy też o innym kompleksie obozowym NKDW, usytuowanym na linii: Działdowo-Nosaczewo-Ciechanów. Były to obozy przejściowe, pracujące prawdopodobnie pod jednym kierownictwem, z których transportowano więźniów bezpośrednio do ZSRR. Z natury rzeczy więc pobyt internowanych był w nich krótkotrwały. Ponieważ trafiali do nich więźniowie bardzo już wyczerpani fizycznie. Wyniszczeniu organizmów jak już wcześniej wspomniano sprzyjały przede wszystkim długotrwałe i uciążliwe marsze piesze od miejsca stałego zamieszkania internowanych do obozu przejściowego. Prawdziwe marsze śmierci stały się udziałem przede wszystkim aresztowanych mieszkańców powiatów: sępoleńskiego, tucholskiego, świeckiego, bydgoskiego, chełmińskiego, chojnickiego i toruńskiego. Ostatni etap wiodący z Torunia do Ciechanowa więźniowie przebywali najczęściej już koleją. Nierzadko jednak byli gnani potem pieszo 60 km drogą do obozu w Działdowie lub do stacji kolejowej w Iłowie. Wszystkie te marsze miały służyć wyniszczeniu organizmów aresztowanych. Odbływały się w warunkach mroźnej zimy, przy minimalnych racjach bardzo złego wyżywienia. Nocowano w przydrożnych stodołach lub zabudowaniach gospodarczych. Nic więc dziwnego, że wielu umierało w czasie drogi, bądź byli dobijani przez konwojentów. Inni, bardziej odporni, przybywali do punktów docelowych chorzy na krwawą biegunkę, opuchliznę głodową lub zapaleniem płuc¹²⁵.

Obóz działdowski mieścił się w pokoszarowych budynkach przy ul. Grunwaldzkiej. Jednorazowo mógł pomieścić ok. 1000 więźniów. Oto jak relacjonuje pobyt w obozie świadek AD z Jaszcza: *"(...) W Działdowie w starych koszarach, a może raczej nie w koszarach, lecz w więzieniu, na co wskazywałyby małe i zakratowane okienka w górnej części jednej ze ścian pomieszczenia zgromadzono w dużych salach po kilkaset osób. Wyprowadzano dwa razy*

¹²¹ Włodzimierz Jastrzębski, Obozy NKWD w Polsce Północnej, "Pomerania" nr 3 z 1991 r., s. 12.

¹²² W. Jastrzębski, W dalekim..., op. cit., s. 71.

¹²³ W. Jastrzębski, Obozy..., op. cit., s. 13.

¹²⁴ W. Jastrzębski, W dalekim..., op. cit., s. 152-165; AP-B, zesp. Akta Sądu grodzkiego w Świeciu o stwierdzeniu zgonu.

¹²⁵ ,

dziennie do ubikacji oraz dziennie na krótki spacer. Do jedzenia dawano przeważnie kaszę lub jakąś zupę. Największą trudnością w otrzymywaniu jedzenia był brak pojemników, do której pobierało się swoją porcję. Ludzie byli głodni, zmarznięci, zmęczeni, czepiały się ich różne choroby. Łaźnia była jakimś pomieszczeniem bez okien, znajdowały się tam rzędy ławek, na których stały miski pełne zimnej wody. Wszyscy bez wyjątku nago: łącznie kobiety i mężczyźni. Tak jak byli więzieni we wspólnych pomieszczeniach, tak samo i tutaj mieli się wspólnie myć w odrobinie wody, i w mrozie nie do wytrzymania. Rzeczy zabierane były do odwszawienia, związane przez każdego w węzełek. Po wykąpaniu skostniali z zimna czekali w gromadzie na swoje rzeczy, które rozdawane były w ten sposób, że naga kobieta wyznaczona przez żołnierzy radzieckich wchodziła na stół i podnosiła węzełek z rzeczami do góry, kto rozpoznał swoje rzeczy krzyczał, następnie w tym kierunku węzełek był przez tę kobietę rzucony. Czynność ta powtarzana była do oddania ostatniego zawiniątka. Po kilku dniach pobytu w Działdowie zdrowych ładowano do wagonów kolejowych, chorych pozostawiano w więzieniu (...)”¹²⁶. W konsekwencji niedożywienia i wyczerpania pieszymi marszami wiek osób w starszym wieku w obozie tym umierało. Zwłoki chowano w wykopanych masowych grobach usytuowanych tuż za ogrodzeniem obozu¹²⁷. Udało się ustalić liczbę 23 osób zmarłych pochodzących w powiatu świeckiego w 1945 r.¹²⁸.

Następnym obozem rozdzielczym (przejściowym) był obóz w Ciechanowie, który został ulokowany w nowo wybudowanych pomieszczeniach poniemieckich o charakterze baraków mieszkalnych. Nie było w nich ogrzewania, a okna miały pozabijane szyby. Pomieszczenia te nie posiadały jakichkolwiek mebli. Spano na podłodze. Jedzenie w postaci suchego chleba wydawanego dwa razy dziennie uzupełniała w porze obiadowej zupa¹²⁹. Warunki w jakich przebywali deportowani w obozie w Ciechanowie niczym nie różniły się od tych jakie panowały w innych obozach. Wyżywienie w tych obozach było niedostateczne, wręcz głodowe. Warunki sanitarne były straszne. W jednej sali kilkaset osób spało na gołej podłodze. Większość więźniów miała już wszawicę. Przywiezieni odkrytymi ciężarówkami przy minus 30°C trzymeni byli na więziennym placu do wieczora.

Tak w Działdowie jak i w Ciechanowie dokonywano ostatecznej selekcji internowanych, kwalifikując co młodszych i w miarę sprawnych fizycznie do transportu w głąb ZSRR, pozostawiając pozostałych na miejscu¹³⁰. Najwięcej natomiast więźniów wyjeżdżało transportami do łagrów ZSRR z Iłowa.

Ciechanowsko-działdowski kompleks obozowy funkcjonował w okresie pomiędzy drugą połową stycznia a kwietniem 1945 r. Chorych, których nie wywieziono do ZSRR, zaczęto przewozić w drugiej połowie kwietnia do obozu w Grudziądzu.

W sumie w okresie pomiędzy styczniem a kwietniem 1945 r. poprzez wymienione obozy zbiorcze wywieziono do ZSRR ponad 15 tysięcy mieszkańców Pomorza¹³¹.

¹²⁶ OKBZpNP w Bydgoszczy, op. cit., Protokół zeznania AD, sygn. kpg 86/92.

¹²⁷ Janusz Wolski, Deportacje polskiej ludności autochtonicznej z Pomorza Zachodniego w 1945 r. do obozów w ZSRR i jej losy, [w:] Polacy z Pomorza Gdańskiego w ZSRR. Internowani jeńcy wojenni i więźniowie obozów pracy przymusowej oraz ich losy w latach 1939-45. Stan badań i postulaty badawcze, Gdańsk 1991, s. 52.

¹²⁸ W. Jastrzębski, W dalekim..., op. cit., s. 152-165; AP-B, zesp. Akta Sądu Grodzkiego w Świeciu o stwierdzeniu zgonu, Akta Sądu Grodzkiego w Nowem.

¹²⁹ Ibidem, s. 74.

¹³⁰ J. Wolski, op. cit., s. 53.

¹³¹ W. Jastrzębski, Obozy..., op. cit., s. 14.

Na osobne potraktowanie zasługuje sprawa stosunku Armii Czerwonej do partyzantów z AK¹³² i TOW "Gryf Pomorski"¹³³, którzy w czasie okupacji hitlerowskiej działali w Borach Tucholskich, w tym i na terenie powiatu świeckiego. Największe nasilenie prześladowań żołnierzy AK przez radzieckie władze nastąpiło w lutym 1945 r., gdy większość terytorium Pomorza została zajęta przez Armię Czerwoną. Największą imienną grupę deportowanych stanowił oddział partyzancki, dowodzony przez Jana Sznajdera ps. "Jaś", "Dąb", oddział "Jedliny". Przebieg internowania do złudzenia przypominał znane już w wschodnich okręgach schematy. Dnia 15 lutego 1945 r. oddział "Jedliny" i grupa radzieckich zrzutek szczęśliwie dotarli do Zalesia, gdzie kwaterowały oddziały 65 armii II Frontu Białoruskiego. Zorganizowano wspólny, odświętny posiłek, a następnego dnia przekazano cały oddział w ręce NKWD. O atmosferze przesłuchiwań świadczyć może fakt, iż oficer rozpoczynał je pytaniem "Ilu Rosjan zabiłeś?" Rozdzielono także partyzantów AK od spadochroniarzy radzieckich. Obie grupy były oddzielnie przesłuchiwane. Śledztwo prowadzone było w nocy przez kapitana i majora NKWD. Oficerów interesowało, gdzie znajdowało się ich dowództwo. Prowadzący śledztwo pytali także partyzantów czy wykonywali jakieś akcje specjalne przeciwko Rosjanom. Odpierając ten zarzut partyzanci powoływali się na kilkumiesięczną współpracę z grupami zwiadowczymi. Po przesłuchaniu musieli podpisać protokół napisany w języku rosyjskim, nie wiedzieli co podpisują. Pozbawiono ich wartościowych przedmiotów załadowano ich do samochodu i przewieziono do więzienia w Chełmnie. Powiedziano im, że są internowani i umieszczono ich w dwóch celach. W więzieniu tym zetknęli się z innymi aresztowanymi wcześniej na Pomorzu przez Rosjan członków ruchu oporu. Tutaj także wszyscy byli przesłuchiwani. Z Chełmna aresztowani członkowie oddziału AK "Jedliny" przeszli pod eskortą do Działdowa. Umieszczono ich w ponemieckim obozie, w którym znajdowało się wielu mieszkańców Pomorza. Wśród osadzonych w tym obozie Niemców pomorskich (należących głównie do NSDAP, SS, SA¹³⁴) i Polaków wpisanych na DVL, byli także aresztowani na Pomorzu członkowie Armii Krajowej¹³⁵.

Jedną z akcji aresztowania partyzantów AK NKWD przeprowadziło w Lipinkach, obwód świecki, która współpracowała ze zgrupowaniem partyzanckim Alojzego Bruskiego "Graba". Wg Konrada Ciechanowskiego, deportowana z Lipinek grupa partyzantów tworzących po wyzwoleniu posterunek Milicji Obywatelskiej liczyła 40 osób (...) ¹³⁶. Udało się ustalić komendanta placówki AK w Lipinkach Józefa Piechockiego, ps. "Borowiak". Można dodać, że z gminy Lipinki NKWD wywiozło ponad 80 osób. Większość stanowili mężczyźni (ale w wypadku pięciu z nich ustalono działalność w AK) i jest prawdopodobne, że liczba 40 żołnierzy AK deportowanych przez NKWD jest bliska prawdy.

W marcu 1945 r. praktycznie cały obszar przedwojennego Pomorza został oswobodzony od okupanta niemieckiego i represje NKWD przeniosły się na wyzwolone części okręgu, chociaż był to ostatni miesiąc bezpośredniego działania tych organów na Pomorzu w zwalczaniu Armii Krajowej i ostatni miesiąc dokonywania aresztowań i deportacji do ZSRR.

¹³² Armia Krajowa.

¹³³ Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski”

¹³⁴ SA, niem. Die Sturmabteilungen der NSDAP, pol. Oddziały Szturmowe NSDAP

¹³⁵ Andrzej Gąsiorowski, Represje NKWD wobec członków ruchu oporu po zajęciu Pomorza przez wojska radzieckie w 1945 r., [w:] Polacy z Pomorza Gdańskiego..., op. cit., s. 105.

¹³⁶ Konrad Ciechanowski, Pomorskie "Białe plamy", "Fakty" nr 36 z 1989 r., s. 69-70.

Chociaż występowały wypadki aresztowań i deportacji także w kwietniu. Rolę prześladowcy przejęli na siebie krajowe bezpieczeństwa oczywiście pod kontrolą władz ZSRR¹³⁷.

W zasadzie na przełomie marca i kwietnia 1945 r. działania NKWD na Pomorzu zostały wstrzymane, chociaż na jesieni funkcjonował wielki obóz w Grudziądzu, w której znaleźli się uczestnicy pomorskiej konspiracji¹³⁸.

W kwietniu zostały zlikwidowane znane nam obozy etapowe w Działdowie i Ciechanowie. Żołnierze AK i członkowie innych organizacji konspiracyjnych znajdowali się w radzieckich obozach pracy.

W zbiorach bydgoskiego Archiwum Państwowego zachowały się różne statystyki osób deportowanych w 1945 r. przez Armię Czerwoną dotyczące woj. pomorskiego, w tym pow. świeckiego. Ogólnie w lipcu 1945 r. wojewoda pomorski szacował liczbę wywiezionych na ok. 15 tysięcy, mniej więcej 3/4 mieli to być przynależni do III grupy narodowości niemieckiej lub innych prohitlerowskich grup narodowościowych oraz około 1/4 Polacy.

Pod względem ilościowym największe deportacje objęły mieszkańców Bydgoszczy, powiatów: świeckiego, toruńskiego, chojnickiego oraz miasta i powiatu Grudziądz¹³⁹.

Szczegółowe dane dotyczące liczby osób aresztowanych w poszczególnych gminach powiatu świeckiego przez Armię Czerwoną przedstawia wykaz zamieszczony w aneksie nr 5¹⁴⁰. Lista imienna osób deportowanych z poszczególnych miejscowości znajduje się w aneksie nr 1¹⁴¹.

¹³⁷ M. Golon, op. cit., s. 177.

¹³⁸ Janina Jaškowiak, Grudziądzka Oberturma nr 4, Dziennik Bydgoski, 6-8 października 1989 r., s. 6.

¹³⁹ W. Jastrzębski, W dalekim..., op. cit., s. 74.

¹⁴⁰ Aneks V tabela, Liczba osób aresztowanych w poszczególnych gminach. Źródło: ustalenie własne w oparciu o materiały OKBZpNP w Bydgoszczy.

¹⁴¹ Aneks I tabela, Lista osób deportowanych. Źródło; ustalenia własne w oparciu o materiały OKBZpNP w Bydgoszczy.

ROZDZIAŁ IV: TRANSPORT, OSADZENIE W OBOZACH NKWD NA TERENIE ZSRR ORAZ POWROTY DEPORTOWANYCH

W Działdowie i Ciechanowie dokonywano ostatecznej selekcji internowanych kwalifikując co młodszych i w miarę sprawnych fizycznie do transportów w głąb ZSRR, pozostawiając pozostałych na miejscu¹⁴².

Ustalono cztery główne centra na obszarze Związku Radzieckiego, do których w 1945 r. deportowano mieszkańców Pomorza Gdańskiego, w tym powiatu świeckiego. Były to okolice Czelabińska na Uralu, południowo-wschodnie rejony Moskwy, pogranicze litewsko-łotewskie, oraz tereny położone na południe od Charkowa. Wywozy odbywały się w marcu i kwietniu 1945 r. transportem kolejowym z obozów zbiorczych w Ciechanowie, Działdowie i Poznaniu oraz stacji kolejowej w Iławie do punktów docelowych, którymi były radzieckie obozy dla robotników przymusowych (łagry)¹⁴³.

Wykaz obozów, w których znajdowali się więźniowie uprowadzeni z pow. świeckiego: Andzierka, Białorek, Charków, Czelabińsk, Donbos, Dźwińsk, Kopiejsk, Miass, Mińsk, Muzalinka, Napotka, Rokiczanka, Roza, Siewiernaja, Grywa, Ryga, Skopia i Złotoust¹⁴⁴.

Pierwszym ciężkim przeżyciem aresztowanych była droga do poszczególnych obozów wysyłkowych, która odbywała się w bardzo chłodnej porze roku. Niejednokrotnie długie odcinki drogi aresztowani pokonywali w pieszych kolumnach, czujnie strzeżonych i poganianych przez żołnierzy radzieckich. Z drugiej strony, jeżeli zorganizowano jakieś środki transportu (ciężarówki, kolej) wielką dolegliwością stawała się ciasnota. Głodowe racje żywnościowe, straszliwe warunki sanitarne w obozach etapowych były wstępem do późniejszych doświadczeń. Kolejną próbą wytrzymałości były warunki transportu kolejowego. Zimne, zatłoczone, duszne wagony towarowe na okres kilku tygodni stawały się najcięższym więzieniem, w których dodatkową szykaną były: brak ruchu z powodu zatłoczenia w wagonach, a szczególnie bardzo skąpe racje wody¹⁴⁵. Czas dojazdu internowanych do ZSRR trwał od dwóch tygodni do miesiąca i więcej. Umieszczeni byli w dużych wagonach towarowych przegrodzonych w połowie, tj. po każdej stronie od drzwi na dwie części, na dole spali najstarsi, a na górze młodszy. W takim wagonie było po 80 osób, po 40 w każdej części. Wszyscy spali w swej odzieży na podłodze bez przykrycia, w wagonie był piecyk tzw. żelaźniak, ale nie zawsze tam się znajdował oraz otwór w podłodze na potrzeby fizjologiczne. Jedzenie wydawano raz dziennie na postojach. Wtedy wynoszono z wagonów zmarłych do innego wagonu lub kładziono zwłoki obok torów kolejowych. W czasie tej "podróży" deportowani byli zaprowadzeni jeden raz do łaźni celem dezynfekcji odzieży i umycia się¹⁴⁶. Efektem przemarznięcia, niedojedzenia i dolegliwości chorobowych były liczne zgony. Trupy odzieraną z odzieży i lokowano w wagonie trupiarni ponieważ konwojentom musiał się zgadzać stan osób pobranych w punkcie wyjścia i wydanych na stacji

¹⁴² J. Wolski, op. cit., s. 53.

¹⁴³ W. Jastrzębski, W dalekim..., op. cit., s. 78.

¹⁴⁴ Konrad Ciechanowski, Obozy pracy przymusowej w ZSRR, w których byli więźni Polacy uprowadzeni z Pomorza w 1945 r, Gdańsk 1991, s. 56

¹⁴⁵ M. Golon, op. cit., s. 180.

¹⁴⁶ Henryk S. Kamiński, Internowania mieszkańców Torunia, Chełmży i powiatu toruńskiego po wkroczeniu Armii Czerwonej w 1945 r., "Rocznik Toruński" nr 22 z 1994 r.

docelowej. Jedni świadkowie mówili o trzech wagonach uzupełnionych nieboszczykami w transporcie, inni zaś o jednym¹⁴⁷.

Wywózki z obozów rozdzielczych odbywały się w kilku etapach, przy czym nie zawsze w danym transporcie znajdowały się wyłącznie osoby z tego powiatu. Składy wagonów liczyły do 40 wagonów a w każdym z nich od 40-100 osób. Z reguły deportowani nie są w stanie określić liczby osób znajdujących się w transporcie. W większości przypadków podają mniej lub więcej dokładną liczbę zgonów w składzie pociągów. Jedynie liczba osób jadących we wspólnym wagonie podawana jest zazwyczaj precyzyjnie. Najczęściej osoby przesłuchiwane podają, że skład pociągu był długi, przy czym czasami relacjonujący stwierdzają, że na niektórych trasach doczepiona była dodatkowa lokomotywa.

W wagonach przebywali oddzielnie mężczyźni i kobiety. Warunki bytowe były okropne z uwagi na panujący mróz, zaduch, niedożywienie, ścisk, brak wody i opału. Wspomina o tym Irena Duszyńska ur. 1927 r. deportowana dn. 13 lutego 1945 r. z Bursztynowa gmina Świecie: *"(...) W wagonie spaliśmy na podłodze i na deskach umieszczonych nad podłogą. W wagonie były zadrutowane okna, które były zamalowane. Przez te okna nie można było nic zobaczyć. Czynności fizjologiczne załatwialiśmy przez otwór znajdujący się w rogu podłogi wagonu. Wagon, którym jechałam nie był ogrzewany. W czasie postoju Rosjanie dawali nam do jedzenia suchary a do picia zimną wodę (...)"*¹⁴⁸.

Deportowana w lutym 1945 r. z Jędrzejewa Władysława Gaca ur. 1928 r. w taki sposób opisuje warunki transportu: *"Transportem kolejowym z Działdowa wywieziono nas na Ural. Mogło być 15 wagonów. W moim wagonie było rozmieszczonych około 40 kobiet z Lniana i okolicznych wiosek. Wagony były towarowe, znajdowały się tam prycze drewniane. Na środku wagonu stał piecyk. W czasie postoju otrzymywaliśmy opał, jednakże nie zawsze wystarczało na ogrzanie wagonu. W podłodze był otwór dla załatwiania potrzeb fizjologicznych. Okienko było zakratowane a drzwi zamknięte i zadrutowane. Pociąg był konwojowany przez żołnierzy radzieckich. W wagonie panował zaduch. Wyżywienie było niedostateczne, z reguły otrzymywaliśmy suchy chleb, a w czasie postojów czasami zupę z pęczaku lub otręb. Do picia kawę lub wodę. Byliśmy spragnieni (...), wiem, że w niektórych wagonach ludzie chorowali na tyfus. Jechaliśmy ok. jednego miesiąca do obozu Kopiejsk koło Czelabińska. W chwili dowiezienia nas do obozu wyprowadzono z niego niemieckich jeńców wojennych (...)"*¹⁴⁹.

W czasie jazdy chorzy nie otrzymywali żadnej pomocy medycznej. Potwierdza to Leokadia Mączkowska ur. 1914 r. deportowana 13 lutego 1945 r. w Świeciu, która w następujący sposób opisuje warunki przejazdu z Iłowa do obozu Róża. *"(...) W czasie jazdy część osób chorowała na biegunkę i przeziębienie. Ja zachorowałam na biegunkę i zapalenie. Żadnej opieki medycznej nie było. Opiekowała się mną moja siostra. W moim wagonie nikt nie zmarł. Widziałam osobiście jak wynoszono w czasie postoju zwłoki z innego wagonu i zostawiano je obok torów (...)"*¹⁵⁰.

Z relacji niektórych więźniów wynikało, iż w czasie jazdy z transportu udało się zbiec kilku osobom, jednakże w stosunku do ogółu deportowanych stanowi to znikomą liczbę. Oto kolejna relacja Leokadii Mączkowskiej: *"(...) Słyszałam, że jeszcze przed przekroczeniem Bugu*

¹⁴⁷ W. Jastrzębski, op. cit., s. 79.

¹⁴⁸ OKBZpNP w Bydgoszczy, op. cit., Protokół zeznania Ireny Duszyńskiej, sygn. 51/92/NK.

¹⁴⁹ Ibidem, Protokół zeznania Władysławy Gacy, sygn. 51/92/NK.

¹⁵⁰ Ibidem, Leokadia Mączkowska, sygn. 51/92/NK.

kilku zbiegło z transportu. Zostali przez wartowników schwytani i doprowadzeni do wagonu. Przechodząc obok naszego wagonu jeden ze schwytanych prosił by go nie zabijano, gdyż ma żonę i pięcioro dzieci. Po pewnej chwili usłyszeliśmy strzały. Później okazało się, że wszyscy uciekinierzy zostali rozstrzelani w miejscu ładowania drewna do opalania parowozu (...) Idąc do wagonu aprowizacyjnego po przydział chleba widziałam leżące zwłoki. Funkcjonariusze NKWD kazali nam obejrzeć zwłoki, mówili, że każdego to spotka, jeśli spróbuje uciezki. Z innego wagonu udało się uciec 7-8 kobietom deportowanym częściowo ze Świecia. Za karę cały transport nie otrzymywał przez tydzień wody do picia. O ucieczce obsługa transportu dowiedziała się po paru dniach w czasie apelu. W następstwie tego NKWD częściej kontrolowało cały stan osobowy. Ponadto wyznaczona przez władze radzieckie starsza wagonu, z którego nastąpiła ucieczka była w ciągłym strachu zagrożenia życia. Mianowicie żołnierze przykładali do jej skroni karabin grożąc, iż ją rozstrzelą za umożliwienie uciezki (...)”¹⁵¹.

Z relacji jednej z grup partyzantów także wynikało, że uciezki miały miejsce. (...) Na jednym z postojów ujrzeliśmy stogi ze słomą. Pozwolono nam tę słomę zabrać i wyłożyć nią prycze. Chorzy przemieszczeni byli do specjalnego wagonu -lazaretu. W tym wagonie powiększyli dziurę, która służyła ludziom do załatwiania potrzeb fizjologicznych i uciekli. Po tym wydarzeniu pociąg zatrzymał się nocą w polu, a Rosjanie otwierali wagony i strzelali na oślep. Wielu wówczas zginęło. (...)”¹⁵².

Część deportowanych z powiatu świeckiego osadzona została w obozach jenieckich takich jak Muzalinka (obóz jeniecki Waffen-SS¹⁵³) oraz Dźwińsk I Ryga. Na uwagę zasługuje fakt, iż obozy jenieckie w późniejszym okresie zmieniły swój status i przestały być traktowane jako obozy jeńców wojennych, lecz przemianowane na obozy pracy. Część osadzonych w obozach jenieckich została odziana w mundury niemieckie jakkolwiek nigdy w Wehrmachcie nie służyła.

Potwierdzeniem stanowi casus Dominika Kiełpikowskiego deportowanego ze Świekatowa. W zeznaniu złożonym w Bydgoszczy podaje on: *”(...) Zajechaliśmy do Dźwińska na Łotwie. Tam wyladowano nas i zaprowadzono do twierdzy. Było nas tam około kilka tysięcy mężczyzn zarówno Polaków jak i jeńców niemieckich, francuskich oraz innych narodowości. Przebywałem tam 11 miesięcy. (...). W twierdzy w Dźwińsku pilnowali byliśmy przez Rosjan. Łotysze przychodzili czasami i przeganiali nas po placu. Byli to cywile, którzy mieli bykowce i bili jeńców. Ja w twierdzy w odróżnieniu od jeńców umundurowanych chodziłem po cywilnemu (...)”¹⁵⁴.*

W oparciu o zeznania przesłuchiwanym świadków - byłych deportowanych oraz danych wynikających z innych źródeł można przedstawić skrótowo charakterystykę obozów, w których przebywali deportowani z terenu pow. świeckiego. Z reguły wszystkie łagry miały pod względem administracyjnym podobną organizację, a warunki bytowe, wyżywienie, praca i stan higieniczno-zdrowotny mniej więcej taki sam.

Schemat organizacyjny poszczególnych obozów przedstawiał się następująco. Wewnątrz obozu rozlokowane były baraki lub ziemianki dla więźniów, a nadto z reguły kuchnia, szpital lub izba chorych, łaźnia, magazyny i nawet warsztaty naprawcze, karcer oraz

¹⁵¹ Ibidem.

¹⁵² S. Janke, Kolce syberyjskiej róży, "Pomerania" nr 5 z 1989 r.

¹⁵³ Waffen-SS (Siły Zbrojne SS)

¹⁵⁴ OKBZpNP w Bydgoszczy, op. cit., Protokół zeznania Dominika Kiełpikowskiego, sygn. Ko 126/90.

trupiarnia. Latryny położone były między ziemiankami. Komendantura znajdowała się na zewnątrz obozu. Na czele obozu stał komendant w randze oficera, zastępca komendanta, intendent obozu, podporządkowani mu byli magazynierzy, kierownicy kuchni itp., oficera NKWD, politruka - politycznego instruktora, lekarza, strażników. Dla utrzymania porządku i dyscypliny wśród więźniów komendant obozu powoływał następujące funkcje: starszy obozu, starszy baraku, starszych kolumn roboczych. Po za tym wyznaczono więźniów przy pracy w kuchni, izbach chorych, grzebaniu zmarłych, warsztatów.

Po przybyciu transportu więźniów do obozu, kierowano ich do łaźni, a ich odzież odwszawiano w prymitywnych urządzeniach dezynfekujących. Komisja lekarska dzieliła wg stanu kondycji fizycznej więźniów na cztery grupy¹⁵⁵.

Pierwsza i druga grupa były kierowane do najcięższych robót w kopalni, w lesie czy w okolicznych kołchozach. Trzecia grupa zakwalifikowana do lżejszych prac w obozie, np. w warsztatach, czy też poza obozem. Grupa czwarta składała się z chorych formalnie zwolnionych od wszelkich prac. Władze obozowe niejednokrotnie naruszały te formalnie humanitarne normy, np. w sytuacjach zagrożenia planu produkcji.

Wyżywienie w obozie było uzależnione od wypracowanej normy co stwarzało sytuację błędnego koła, gdyż zwiększony wysiłek w celu wykonania normy z reguły nie był rekompensowany odpowiednim zwiększeniem przydziału żywności. Polityka głodu od lat dwudziestych wpisana była w radziecki system obozowy i zapewniała przede wszystkim szybkie wyniszczenie uwięzionych¹⁵⁶.

Warunki życia w obozie były bardzo prymitywne. Nie zapewniano żadnych możliwości przestrzegania higieny. Bardzo dokuczała wszystkim plaga różnych insektów, jak wszy i pluskwy. Nie brakowało również szczurów. Najbardziej dokuczał jednak więźniom głód. Niedostateczne wyżywienie, brak warunków higienicznych oraz wyczerpująca praca przyczyniły się do powstawania wielu chorób wśród więźniów, biegunka, tyfus, flegmona, pelagria - choroba w Polsce prawie nieznaną¹⁵⁷.

Według niektórych relacji pracowano przez cały tydzień, w tym również w niedzielę. Inne relacje podają, że w niektóre niedziele nie pracowano. Można przypuszczać, że zależało to od zapotrzebowania na siłę roboczą, a może także od kierownictwa obozu. W czasie wolnym więźniowie mogli się między sobą komunikować. Zabronione było jednak chodzenie mężczyznom do baraków kobiecych i odwrotnie kobietom do baraków męskich.

Życie religijne polegające na zbiorowych modlitwach trwało przez cały czas zarówno w barakach męskich jak i żeńskich. Stosunek władz obozowych do tego zagadnienia był raczej obojętny, chociaż przypadki naigrywania się strażników z wiary i wszelkich przejawów religijności były stosunkowo częste¹⁵⁸.

Jednym z większych obozów, w którym znajdowali się deportowani Polacy był kompleks obozowy w Rozie, który położony był w odległości około 25 km na południe od Czelabińska. Roza została też przed wpuszczeniem transportu mieszkańców Pomorza opróżniona z węgierskich jeńców wojennych. Na miejscu w Rozie deportowani zastali osiedle drewnianych baraków, niewiele wystających ponad ziemię, z których jedenaście pełniło funkcje

¹⁵⁵ K. Ciechanowski, op. cit., s. 56.

¹⁵⁶ M. Golon, op. cit., s. 181.

¹⁵⁷ K. Ciechanowski, op. cit., s. 57.

¹⁵⁸ Ibidem.

mieszkalne. Był też lazaret obozowy, kuchnia, magazyn, karcer, łaźnia z odwszalnią, ubikacje, trupiarnie i budynek administracji obozowej. Zabudowania były oddzielone od części wolnościowej trzymetrowej wysokości drewnianym płotem zwieńczonym drutem kolczastym. W celu łatwiejszego wykrycia ewentualnych prób ucieczki kilkumetrowej szerokości pasy ziemi przylegającej do płotu tak od zewnątrz jak i od wewnątrz były zaorane. Dostępu do obozu strzegły posterunki znajdujące się na wieżyczkach¹⁵⁹. Eugeniusz Huppert ze Świecia tak relacjonuje swój pobyt w tym obozie: *„(...) Wyładowano nas koło obozu Róża niedaleko Czelabińska. Do obozu było ok. 1-1,5 km. Śnieg zalegał na wysokości ok. 1 m. Osadzono nas w ziemiankach. Mogło tam być 11 ziemianek plus kuchnia., magazyny spożywcze, karcer, wartownia, łaźnia, zabudowania gospodarcze, zakłady. Na terenie obozu były dwa szpitale, w tym jeden w ziemiance mieszkalnej, drugi w budowlu naziemnej. Komendantura i wartownia były na zewnątrz obozu. W każde ziemiance mogło być 200-250 osób. (...) Cały obóz mógł liczyć ok. 3500-4000 Polaków. Ponadto wśród deportowanych byli żołnierze partyzanci AK, 150 osób. Dowódca jednego z oddziału opowiadał, że po wyjściu z lasu mieli złożyć broń Rosjanom. Wówczas po złożeniu broni zostali aresztowani i deportowani. Nastąpił podział na cztery grupy robocze, ja otrzymałem ostatnią tzw. OK. Co ten skrót oznaczał nie wiem. Jednak do tej grupy należeli najbardziej schorowani, słabi, nie mogący iść do pracy. Zostali osadzeni w osobnej ziemiance. W czerwcu 1945 r. wywieziony zostałem wraz z grupą liczącą ok. 150 osób do sowchozu na sianokosy. Mieszkaliśmy tam w namiotach. Byliśmy pilnowani przez żołnierzy z karabinami. Po sianokosach w tym samym sowchozie pracowałem w cegielni przy ładowaniu gliny. Po powrocie do obozu Róża i ponownych przesłuchaniach przez NKWD zostałem skierowany do obozu jenieckiego Waffen-SS w Muzalince, odległego 30 km. od Róży. W obozie Róża otrzymywaliśmy przeważnie po pół litra zupy z kaszą i olejem, ryby oraz po ok. 200 gramów czarnego chleba. Podczas apelów strony baraków oznaczono ołówkiem na desce lub korze z brzozy. Jeżeli się nie zgadzało to tak długo staliśmy na apelu aż się doliczyli. Czasami byliśmy bici za niewłaściwe ustawienie. W Róży podczas epidemii biegunki z zalecenia lekarza otrzymywaliśmy do picia kwas chlebowy, względnie wywaru z igliwia świerkowego. Mniej więcej w środku obozu Róża między dwoma rzędami łagrów był wykopany bardzo głęboki rów, który został zadaszony. Była to latryna. W Rozie chorowało zazwyczaj ok. 50% deportowanych. Najwięcej chorowali na krwawą biegunkę i opuchliznę. Dziennie mogło tam umierać 40-60 osób w okresie epidemii krwawej biegunki. Wystąpiła ona w maju 1945 r. w trakcie dużych upałów. Zwłoki chowane były nago bez trumien. Wiem, że z baraków zwłoki przenoszone były do trupiarni, a stamtąd codziennie wywożone wozem poza obóz. Zwłoki wrzucane były do rowów biegnących w niedalekiej odległości od płotu obozowego (...)”¹⁶⁰.*

Przedstawiony powyżej zarys warunków życia w radzieckim obozie pracy w Rozie niewiele odbiegał od sytuacji w innych obozach. Poszczególne obozy najbardziej różniły się od siebie profilami produkcji, przy której zatrudniano więźniów.

Obóz, który w swym założeniu był instytucją znajdującą się na własnym rozrachunku na skutek ogromnej śmiertelności wśród więźniów oraz licznej rzeszy chorych, nie wykonywał nałożonych nań norm wydajności pracy. W czerwcu w tym nienormalnym stanie rzeczy zainteresowała się moskiewska administracja gułagów. Przesłano komisję, która stwierdziła

¹⁵⁹ W. Jastrzębski, op. cit., s. 81.

¹⁶⁰ OKBZpNP w Bydgoszczy, op. cit., Protokół zeznania Eugeniusza Hupperta, sygn. Ko 31-35/90/NK.

nadużycie ze strony nadzoru, szczególnie przy racjonowaniu żywności, z której po prostu okradani. Wówczas sytuacja uległa poprawie, choć nadal śmiertelność wśród więźniów była duża. Szacunki mówią, że podczas bytności Polaków w obozie zginęło od 1000-1500 więźniów. Od sierpnia do października 1945 r. trwała likwidacja obozu, który ostatecznie przestał pełnić swoje funkcje. Około 1000 Polaków powróciło do kraju, natomiast kilkunastoosobową grupę skierowano do pobliskiego Kysztymia¹⁶¹.

We wrześniu trafiła tu kilkusetosobowa grupa Polaków z Pomorza, których przeniesiono z obozu w Rozie. Tutaj właśnie po długotrwałym dochodzeniu swych praw, partyzanci z oddziału "Jedliny" z Borów Tucholskich zostali uznani za Polaków oraz przeproszeni za rzekome omyłkowe skierowanie na zsyłkę. W czerwcu 1946 r. mogli powrócić do Polski. Na miejscu pozostała jeszcze jedna grupa więźniów z Pomorza, którą zwolniono dopiero w październiku 1946 r.¹⁶².

Innym obozem położonym niedaleko Czelabińska był Kopiejsk. Był to jeden z największych obozów. Więźniowie przywiezieni zostali z obozu zbiorczego w Działdowie w końcu marca 1945 r. oraz prawdopodobnie w kwietniu 1945 r. Dotychczas ustalono ok. 201 zmarłych Polaków z Pomorza¹⁶³.

Obóz składał się z dziewięciu ziemianek wyłożonych od wewnątrz drewnem z dachami pokrytymi darnią. W wypadku ulewnych deszczów dach stanowił niewystarczającą osłonę i woda wdzierała się do środka baraku. Część spośród nich była pomieszczeniami mieszkalnymi, a trzy dalsze służyły jako lazaret, kuchnia i łaźnia. Obóz otoczony był do zewnątrz podwójnym ogrodzeniem. Wewnętrzne, niskie zbudowane były tylko z drewna i drutu. Kilkanaście metrów dalej znajdował się drewniany płot o wysokości około dwóch metrów, na rogach którego usytuowano wieżyczki strażnicze. Pas ziemi między obu ogrodzeniami nazywany był "polem śmierci", bowiem wartownik strzelał bez żadnego ostrzeżenia do każdej osoby, która usiłowała przekroczyć jego granice. Ziemianki mieszkalne o długości około 50 m wyposażono w piętrowe, drewniane prycze pozbawione jakichkolwiek senników, pościeli. W każdym z baraków mieszkało po około 300 więźniów. We wnętrzach baraków ogromnie rozpowszechniane były insekty, przede wszystkim wszy i pluskwy. Dzienną rację żywnościową stanowiło 600 g chleba i półtora litrów kaszy. Latem zamiast kaszy podawano zupę z kapusty lub lebiody. Więźniowie podzieleni na grupy robocze pracowali w cegielni, tartaku, przy pracach ziemnych, warsztatach metalowych oraz w kołchozie. W obozie na skutek trudnych warunków bytowych notowano wśród uwięzionych wysoką śmiertelność. Pierwszy transport powrotny do kraju wyruszył 20 września 1945 r. Wówczas przy życiu było ok. 800 Polaków¹⁶⁴.

Oto jak opisuje pobyt swojej żony w Kopiejsku A.D. z Jaszczka: *"(...) W Kopiejsku transport wyladowano przejściowo do wojskowego obozu żołnierzy niemieckich. Obóz ten był usytuowany w ziemiankach na wydzielonym terenie. Przydzielono więźniom różne funkcje. Co dwie godziny przychodził ktoś sprawdzając więźniów. Meldowało się jemu, że wszystko w porządku i co kto robi itd. W tym czasie kierownictwo obozu zezwalało na napisanie jednorazowe listów do rodziny. Listy te nigdy nie trafiły do adresatów z czego wnioskować*

¹⁶¹ W. Jastrzębski, op. cit., s. 81.

¹⁶² Ibidem.

¹⁶³ K. Ciechanowski, op. cit., s. 56.

¹⁶⁴ W. Jastrzębski, op. cit., s. 82.

*można, że władzom obozowym chodziło o poznanie nastrojów wśród więźniów. W tym też okresie rozpoczęło się selekcjonowanie więźniów i przenoszenie do obozów cywilnych. Kto miał 18 lat przenoszony był do pracy w cegielni. Zona wraz z innymi została przeniesiona w inny rejon odległy od pierwotnego o około 30 km. Tutaj przebywała tylko ludność cywilna, Polacy i Niemcy. Pracowało się tutaj 12 godz. dziennie. Jedzenie było słabe. Głównym pożywieniem była kasza z łuskami, kapusta, zupa z lebiody (...). Chleb przydzielony był wg wagi i krojony w kostkę oraz przydzielona była co pewien czas kostka sztucznego jajka. Jajka te jadło się na surowo. Czasami udało się przemyścić kartofle i pole w czasie wykopek. Było to karane, a i kłopotliwe, ponieważ nie było gdzie ich ugotować. Obóz był ogrodzony drutem, a na nowinkach naniesione były wieżyczki. Rosjanie i nawet dzieci nastawieni byli wrogo. Na maszerujące kolumny do pracy pluli, lżyli i rzucali kamieniami (...)*¹⁶⁵.

Kolejnym obozem, w którym osadzeni byli Polacy to Dźwińsk na Łotwie. Znajdowali się tam przedstawiciele wielu narodowości. Polaków było ok. 2000. Transport przybył pod koniec marca 1945r. z obozu w Ciechanowie. Występowała tam duża śmiertelność¹⁶⁶.

Tutaj w starych koszarach, do których prowadził zwodzony most na rzece Dźwińsk, mieścił się międzynarodowy obóz jeniecki. Mieszkali w nim Czesi, Niemcy, Węgrzy, Litwini, Łotysze, Polacy. Obóz był pilnie strzeżony przez uzbrojone patrole żołnierzy radzieckich wspierane specjalnie przeszkolonymi psami. Bardzo męczące były ranne i wieczorne apele organizowane w przypadku, gdy okazało się, że któregoś z więźniów brakuje. Wówczas przez kilka godzin stało się pod gołym niebem, bez względu na panującą pod gołym niebem pogodę. Więźniowie zatrudnieni byli przy sprzątaniu gruzu na pobliskim lotnisku, w składnicy części samochodowych, przy budowie dróg oraz w tartaku. Wskutek trudnych warunków bytowania oraz złego wyżywienia w obozie panowały ciężkie choroby jak biegunka i przepuklina wodna. Sytuacja zdrowotna w obozie uległa niewielkiej poprawie, gdy po zakończeniu działań wojennych w Europie do obozu przybyli niemieccy lekarze wojskowi. Polscy więźniowie, którzy zdołali przeżyć tę gehennę mogli na początku września 1945 r. powrócić poprzez repatriacyjny w Iławie do kraju.

Badania nad geograficznym zasięgiem zsyłania Polaków z Pomorza Gdańskiego do ZSRR w 1945 r. jeszcze trwają. Z innych dokumentów, relacji i opracowań wynika, że mieszkańcy Pomorza, w tym powiatu świeckiego przebywali w innych radzieckich łagrach.

W łagrach panował system akordowej pracy, w której w zależności od stopnia wykonywania normy więzień otrzymywał racje żywnościowe. W zamyśle władz obozowych system ten miał pobudzić wydajność pracy. Było to jednak złudne, gdyż przekroczenie normy pracy prowadziło do zwiększonego wysiłku, a w konsekwencji do utraty sił, które nie były w stanie zrekompenzować dodatkowe nędzne zresztą przydziały żywności. Przyznawane dodatkowe racje żywnościowe były tak skąpe, że nie regenerowały sił pracujących.

Wacław Zygiel ur. 1915 r. deportowany w końcu stycznia 1945 r. z Lubania Lipiny i więziony w Rydze o warunkach w jakich przebywał opowiadał w następujący sposób: *”(...) W więzieniu tym byli mężczyźni różnych narodowości, żołnierze niemieccy, francuscy, włoscy, angielscy. Skierowano nas Polaków jak i wymienionych żołnierzy będących w niewoli do prac takich jak: wyrąb lasu, do przeladunku towarów na stacji kolejowej, prac rolnych*

¹⁶⁵ OKBZpNP w Bydgoszczy, op. cit., Protokół zeznania AD, sygn. Kpg 86/92.

¹⁶⁶ K. Ciechanowski, op. cit., s. 57.

i innych. Praca trwała od 8 do godz. 16. Otrzymywaliśmy posiłki trzy razy dziennie. Na śniadanie, kolację podawano nam zawsze po 200 g czarnego chleba i kawę, a na obiad jeden litr zupy ugotowanej z pokrzyw i buraków na mięsie z dzikich kóz, przy czym w zupie tej pływały robaki. Dużo Polaków chorowało, umierało, zmarłych chowano bez ubrań we wspólnym grobie wykopanym zaraz za ogrodzeniem łagru (...)”¹⁶⁷.

Perspektywa przeżycia na skutek ekstremalnych warunków bytowania z każdym dniem była coraz mniejsza. Jest rzeczą pewną, że przedłużenie o parę miesięcy pobytu w łagrach spowodowały jeszcze większą śmiertelność, gdyż z upływem czasu deportowani coraz bardziej opadali z sił i chorowali na chorobę głodową. Potwierdzeniem tego są zaistniałe zgony w transporcie powrotnym do Polski.

Deportacje przeprowadzone zostały w warunkach ostrej represji pociągając za sobą wiele śmiertelnych ofiar. Niedostatek żywności, nieprzystosowanie do ciężkich warunków bytowych zwłaszcza w początkowym okresie panującej w miejscach zesłania ostrej zimy, brak odpowiedniej odzieży, obuwia powodowały wzmożoną zachorowalność i śmiertelność.

Zachowane akta byłych Sądów grodzkich w Świeciu i Nowem, zeznania przed komisją świadków osób deportowanych obrazują sytuację w jakiej znaleźli się więźni w łagrach ZSRR.

Z uzyskanych wyników w toku przeprowadzonych badań wynika, że na ogólną liczbę 1675 deportowanych z powiatu świeckiego zmarło 285 w transportach i łagrach.

Na ogólną liczbę 242 zgonów, przypada 7 w transportach do łagrów oraz 7 w transportach powrotnych. W obozach przejściowych na terenie Polski zmarło 32. Natomiast w łagrach ZSRR 196. Najwięcej osób zmarło w takich obozach jak: Róża, Kopiejsk, Charków, Dźwińsk. Szczegółowe dane zawarte są w aneksie.

Fakty śmierci więźniów każdorazowo zgłaszane były administracji łagrowej, gdyż potrzebne to było dla celów statystycznych a zwłaszcza zapotrzebowania na żywność. Jednakże w żadnym przypadku nie powiadomiono rodziny. Nie wiadomo też czy w ogóle w obozie wystawiano akty zgonów. O śmierci najbliższych rodziny dowiadywały się za pośrednictwem osób, które przeżyły obóz i wróciły do kraju. Również w następnych latach powojennych skrywano prawdę o okolicznościach śmierci deportowanych przed otoczeniem.

Charakterystyczną cechą systemu łagrowego był całkowity brak możliwości dochodzenia drogą urzędową lub inną prawa do rozpatrzenia przez jakiegokolwiek władze przyczyn osadzenia w łagrze. Brak było możliwości odwołania się od zatrzymania, gdyż żadne postanowienie względnie decyzje w tych sprawach nie były wystawione. Nie można było liczyć na pomoc prawną ze strony polskich placówek konsularnych. Jediną formą odwoławczą w sprawach deportowanych z terenu Pomorza były masowo wysyłane petycje, skargi i wnioski kierowane przez rodziny deportowanych do różnych polskich i radzieckich instytucji, którym zresztą nie nadano żadnego biegu.

Indywidualne starania rodzin internowanych przez Armię Czerwoną mieszkańców Pomorza o powrót najbliższych, podejmowane od pierwszych dni po wyzwoleniu, napotykały w komendanturach wojsk radzieckich oraz w polskich urzędach bezpieczeństwa publicznego na mur obojętności¹⁶⁸.

¹⁶⁷ OKBZpNP w Bydgoszczy, op. cit., Protokół zeznania Wacława Zygera, sygn. Ko 37/90/NK.

¹⁶⁸ W. Jastrzębski, op. cit., s. 92.

Nasilenie składania podań i próśb o zwolnienie nastąpiło w czasie od 15 do 23 marca 1945 r., a więc gdy wiadomym już było, że zatrzymani nie zostaną zwolnieni. Podania adresowane były do Starostwa Powiatowego w Świeciu, chociaż w wielu wypadkach kierowano je do różnych innych organów władzy, wśród których powtarzały się najczęściej adresy: Wojewoda bydgoski, Polski Czerwony Krzyż, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, kancelaria Prezydenta RP, Ambasador RP w Moskwie. Sporadycznie adresowane były podania do Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa w Bydgoszczy. Na żadne z tych pism nadawcy nie otrzymali odpowiedzi.

Następna faza podań napłynęła po dniu 25 kwietnia 1945 r., przy czym niektórzy nadawcy powoływali się na treść ogłoszenia zamieszczonego w dzienniku "Ziemia Pomorska"¹⁶⁹. Wzywano w nim rodziny do ewidencjonowania w urzędach miejskich i gminnych osób deportowanych. Podania te pisane wg wzoru napływały do urzędu gmin mniej więcej do 5 marca 1945 r. Ujednolicone wzory zawierały następujące dane: stwierdzenie, iż dana osoba aresztowana została przez wojskowe władze rodzinne, pełne personalia osoby zatrzymanej, przy czym w wielu przypadkach podano fakt zmiany narodowości na trzecią grupę DVL, datę, miejsce aresztowania, ewentualne nazwy obozu w Polsce, w którym deportowany aktualnie przebywał, czasami wyszczególniono jego zawód. Podane na końcu było nazwisko i adres zgłaszającego.

Na skutek dużego nacisku społecznego, a w szczególności rodzin osób deportowanych, także partie polityczne jak Polska Partia Robotnicza, Polska Partia Socjalistyczna, Stronnictwo Demokratyczne, Stronnictwo Ludowe rozplakatowywały w miejscach publicznych ogłoszenia, w których powiadamiano zainteresowanych, iż zamierzają wysłać delegata do Rządu Tymczasowego w Warszawie celem wyjednania zwolnienia osób aresztowanych i wywiezionych do ZSRR przez władze radzieckie.

Zapelowano o ponowne zgłaszanie nazwisk aresztowanych w kancelarii PPS¹⁷⁰ w Świeciu oraz na ręce wójtów. Ciekawostką w tej sprawie jest to, że w tym ogłoszeniu zwracano się równocześnie o składanie ofiar w naturze i gotówce celem pokrycia, jak się wyrażano, wysokich kosztów związanych z wyjazdem¹⁷¹. Jednakże w zasobach archiwalnych nie natrafiono na ślad świadczący o dojeździe wyjazdu do skutku, jak również ewentualnych jego wyników.

Z tego okresu pochodzą wnioski o zwolnienie deportowanych. W sprawie Piotra Rezmera z Żurawiej Kępy interweniowała przełożona Sióstr Miłosierdzia w Chełmnie - Przysiecka, która w piśmie skierowanym do Starosty w Świeciu m.in. pisała: *"(...) Nasz długoletni gospodarz w Żurawiej Kępie Piotr Rezmer zabrany został w lutym 1945 r. przez władze radzieckie prawdopodobnie do przymusowej pracy. Ponieważ w związku z zasiewami i innymi pracami rolnymi w/w jest to nam koniecznie potrzebny, prosimy Pana Starostę o poczynienie odpowiednich starań celem zwolnienia go"*. Podanie to uzupełnione zostało przez 10 osób, których ewentualność podpisów potwierdził wójt gminy Świecie następującym stwierdzeniem *"Poniżej podpisane osoby stwierdzają, że Piotr Rezmer jest Polakiem i zachowywał się zawsze lojalnie wobec państwa polskiego"*¹⁷².

¹⁶⁹ "Ziemia Pomorska" nr 41 z 25 kwietnia 1945 r., s. 4.

¹⁷⁰ Polska Partia Socjalistyczna

¹⁷¹ AP-B, Starostwo Powiatowe Świecie, sygn. 138.

¹⁷² Ibidem.

Obok wzmożonego ogólnospołecznego nacisku, również władze administracyjne podjęły starania o zwolnienie deportowanych. Świadczą o tym składane przez Starostę Powiatowego w Świeciu sprawozdania sytuacyjne i wnioski.

Oprócz zgłoszeń indywidualnych, których było kilka tysięcy, większość zresztą uwierzytelnionych i popieranych przez władze lokalne, napływały ponadto zgłoszenia od przedstawicieli zakładów pracy, partii politycznych i organizacji społecznych zabiegających o powrót swych wywiezionych współpracowników i kolegów¹⁷³.

Oto prośba do Starostwa Powiatowego w Świeciu skierowana przez Zarząd Gminy w Lnianie, a podpisany przez Martę Piotrowską. *"Dnia 1 marca 1945 r. została zabrana przez władze radzieckie i dotąd nie powróciła moja córka Halina ur. 1927 r. w Jędrzejowie. Powód zabrania nie jest mi znany. Jeżeli przyczyną było to, że moja rodzina przyjęła III grupę DVL, to podaję, iż było to ogólnym zjawiskiem, na tym terenie. Ja sama jestem właścicielką 40 morgowego gospodarstwa, którego prowadzenie, po wywiezieniu mego męża na roboty do Niemiec, nastęrcza wiele trudności, tym bardziej, że mam jeszcze dwoje nieletnich dzieci na utrzymaniu. Wobec powyższego proszę o zwolnienie mojej córki"*¹⁷⁴.

Sąsiedzi i znajomi, którzy w czasie okupacji niemieckiej nie zostali wpisani na DVL widząc jawnie występującą niesprawiedliwość solidaryzowanych się z deportowanymi, podpisywali wnioski o ich uwolnienie. Przykładem tego może być postawa Sołtysa gromady Wałkowiska, który dnia 28 kwietnia 1945 r. wystawił 16 zaświadczeń stwierdzających, że deportowani byli w czasie okupacji lojalnymi Polakami. Każde zaświadczenie podpisywane było przez 4-5 mieszkańców wsi oraz przez wójta gminy Osie¹⁷⁵.

W akcję uzyskania zwolnień włączyło się polskie duchowieństwo, o czym częściowo była mowa, które w szeregu sprawach wydało pisemne oświadczenie o zachowaniu polskości przez niektórych deportowanych, np. na podaniu z dn. 22 maja 1945 r. w sprawie Henryka Niedbalskiego widnieje zapis ks. dr J. Stryczka proboszcza z Warlubia następującej treści: *"Popieram powyższą prośbę. Na podstawie osobistego kontaktu z rodziną Niedbaliskich stwierdzam, że w tej pokrzywdzonej przez Niemców rodzinie nie było sympatii dla Niemców i stale słyszałem tam j. polskie"*¹⁷⁶.

Na tle przedstawionych danych widocznym jest, że w chwili składania przez rodziny wniosków o uwolnienie deportowanych większość nie wiedziała z jakich warunków, a nawet w jakich obozach oni przebywali. Również powiatowe, a nawet wojewódzkie władze administracyjne początkowo nie były zorientowane o zamiarach władz radzieckich w odniesieniu do osób deportowanych, a zwłaszcza miejsc osadzeń w ZSRR. Wszyscy jednak zgodnie domagali się wyjaśnienia przyczyn aresztowania poszczególnych osób, ujawnienia miejsc ich osadzenia oraz oskarżenia organu władzy uprawnionej do rozpatrzenia skarg i wniosków w tych sprawach.

Przytłoczony ogromem ludzkiej krzywdy i wymową argumentacji Wojewoda Pomorski przystąpił do usilnych starań u władz radzieckich o uwolnienie deportowanych. Pomiędzy 20 kwietnia a 18 lipca 1945 r. podjęto z jego strony siedem pisemnych interwencji w Ministerstwie Administracji Publicznej Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Oprócz

¹⁷³ W. Jastrzębski, op. cit., s. 97.

¹⁷⁴ AP-B, op. cit., sygn. 138.

¹⁷⁵ Ibidem.

¹⁷⁶ Ibidem.

domagania u władz radzieckich zabiegów na rzecz natychmiastowego uwolnienia wywiezionych obywateli Pomorza, Wojewoda Pomorski starał się o uznanie ich w świetle prawa międzynarodowego za Polaków. Umożliwienie kontaktów z internowanymi za pośrednictwem poczty, udzielenie im pomocy materialnej, natychmiastowego zwolnienia nieletnich i chorych oraz uspokojenie konkretnymi wiadomościami o ich losie opinii publicznej¹⁷⁷.

W połowie 1945 r. niektóre obozy były wizytowane przez jakieś bliżej nie ustalone komisje, w skład których wchodziłi przedstawiciele albo moskiewskiej administracji i gułagów lub Czerwonego Krzyża. W wyniku kontroli warunki bytowe nieznacznie się polepszyły, chociaż zachorowalność i śmiertelność nadal pozostała wysoka.

Brak źródłowych materiałów nie pozwala autorytatywnie stwierdzić czy w wyniku tych lustracji podjęte zostały decyzje o sukcesywnym zwolnieniu Polaków. Nie wykluczone jest, że zarówno wizytacje obozów, jak i oddzielenie Polaków III grupy DVL od radzieckich Niemców, a następnie repatriacja były wynikiem umowy z 6 lipca 1945 r. Zawarł je Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej z rządem ZSRR. Nosiło ono nazwę "Umowa o prawie zmiany obywatelstwa radzieckiego osób narodowości polskiej i żydowskiej mieszkających w ZSRR i o ich ewakuacji do Polski i o prawie zmiany obywatelstwa polskiego osób narodowości rosyjskiej, ukraińskiej, białoruskiej, rusińskiej i litewskiej mieszkających na terytorium Polski i o ich ewakuacji do ZSRR"¹⁷⁸.

Oto jak tłumaczono polityczne znaczenie umowy repatriacyjnej, fragment instrukcji Związku Patriotów Polskich. Podkreślano więc: "Umowa o warunkach repatriacji i samej repatriacji sprzyja reakcji, która od pierwszej chwili lansowała pogłoski, że powrót do kraju nie nastąpi ze względu na rzekomo nieżyczliwy do tego stosunek ZSRR". Podkreślano więc: "Umowa o opcji reewakuacyjnej zadaje kłam podszeptom reakcji, która żeruje na uczuciach patriotycznych Polaków w ZSRR, na ich tęsknocie do kraju, szemrała, że nie wszyscy powrócą do kraju, starając się wnieść rozłam w szeregach naszego wychodźstwa. Umowa repatriacyjna oparta jest na zasadzie powszechności i otwiera wrota do Polski wszystkim byłym obywatelom polskim pragnącym powrócić do kraju. Dzieje się to dlatego, iż zawarta umowa jest wyrazem najbardziej życzliwego stosunku Związku Radzieckiego do postulatów wychodźstwa polskiego w ZSRR, że jest ona owocem przyjaźni polsko-radzieckiej"¹⁷⁹.

Terminy przewidziane w umowie i towarzyszących jej porozumieniach były bardzo krótkie, zważywszy zaś ogrom terytorium ZSRR, mało realne.

Na podstawie tej umowy przybyły do obozów mieszane komisje radziecko-polskie (inni twierdzą, że były to komisje międzynarodowe z udziałem angielskich czy amerykańskich przedstawicieli), które na miejscu rozmawiały z deportowanymi¹⁸⁰.

Od połowy sierpnia 1945 r. zaczęli wywiezieni powracać do swych domów w Polsce. Chociaż wracali do kraju już w otwartych zagonach towarowych, to jednak byli tak wyczerpani i osłabieni chorobami, że wielu zmarło. Transporty z powracającymi były kierowane do obozów przejściowych zarządzanych przez PUR (Państwowy Urząd Repatriacyjny) w Poznaniu, Łławie,

¹⁷⁷ W. Jastrzębski, op. cit., s. 99.

¹⁷⁸ Ibidem., s. 100.

¹⁷⁹ Krystyna Kersten, Repatriacja ludności polskiej po II wojnie światowej. Studium Historyczne, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1974, s. 228.

¹⁸⁰ Henryk S. Kamiński, op. cit., s. 41.

Białej Podlaskiej, Krakowie, stąd po kilku dniach otrzymywali zaświadczenie o zameldowaniu się¹⁸¹. Otrzymywali także zaświadczeni, że przybyli z terytorium radzieckiego do Polski. Dawano ponadto w formie diety dojazdowej 200 złotych na osobę. W zaświadczeniu nie było natomiast adnotacji dotyczącej okoliczności dostania się deportowanych do ZSRR¹⁸².

Jak wyglądał powrót do kraju relacjonuje świadek AD z Jaszcza: *"(...) Od chwili przeprowadzenia selekcji wśród więźniów, kto i w jakiej kolejności pojedzie do Polski, aż do końca września 1945 r. tj. od odejścia pierwszego transportu kolejowego wymienieni więźniowie nie byli zmuszani do pracy. Chodzili do pracy tylko ochotnicy. Wytypowani do transportu więźniowie byli lepiej traktowani, lepiej odżywiani. Dostawali kartofle, kapustę, wodę bez ograniczenia oraz czasami chleb i kukurydzę. Przed załadowaniem transportu do kraju w wagony, przeprowadzona została odprawa. Przemówienie wygłaszał wojskowy radziecki. Natomiast gdy mówca po zakończeniu przemowy zapytał jak nam tu było otrzymał chóralną odpowiedź "charoszo", bardzo się rozgniewał, że nie "charoszo" lecz "oczeń charoszo", bo jeśli ktoś powie inaczej, to powróci tu ponownie. Transportu przez całą drogę do Polski pilnowali wartownicy - żołnierze radzieccy. Był to przełom września i października 1945 r. w chwili odjazdu z Kopiejska. Transport przybył pod koniec października do Poznania. Wagony pozostawione zostały na boczny tor, bez niczyjzego zainteresowania i nadzoru. Stały przez trzy dni, nie dawano nam nic do jedzenia. Nikt z transportu nie wychodził, chociaż niekiedy wychodzili żebrząc po okolicznych domach o coś do jedzenia. Dopiero 24 października 1945 r. władze polskie nakazały opuszczać wagony i udać się do domów, wydano dokumenty repatriacyjne. Brak informacji na skutek czego nastąpiło aresztowania i deportacje, stwierdzono tylko powrót"*¹⁸³.

Nasilenie powrotów miało miejsce wiosną 1945 R. oraz w pierwszej połowie 1946 r. Proces repatriacji deportowanych mimo oficjalnego ogłoszenia go za zakończony w 1946 r., przedłużył się jeszcze na lata 1947-48¹⁸⁴.

Po wojnie polskie sądy na interwencję rodzin zainteresowanych uregulowaniem spraw matrymonialnych lub spadkowych przeprowadzały postępowanie o uznanie za zmarłych w ZSRR z Pomorza.

Żyjący uczestnicy deportacji z Pomorza, w tym z powiatu świeckiego, nie mogli podawać do wiadomości publicznej okoliczności spędzenia pewnego okresu w ich życiu na terenie ZSRR, powstała więc swoista przerwa w życiorysie¹⁸⁵. Trudno dać jednoznaczną odpowiedź na pytanie czy wszyscy wtedy wrócili z zesłania ZSRR, a ilu pozostało tam na zawsze?

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² W. Jastrzębski, op. cit., s. 102.

¹⁸³ OKBZpNP w Bydgoszczy, Protokół zeznania AD.

¹⁸⁴ K. Kersten, op. cit., s. 227-229.

¹⁸⁵ W. Jastrzębski, op. cit., s. 104.

ZAKOŃCZENIE

Problematyka deportacji Polaków do ZSRR z powiatu świeckiego podobnie jak z całego Pomorza przez szereg lat po drugiej wojnie światowej była przemilczana. Wpływ na to miała sytuacja w jakiej znalazła się Polska po 1945 r. Zamknięte zostały archiwa, a stosunki polsko-radzieckie uniemożliwiły prowadzenie badań na ten temat.

Dopiero po roku 1988 zaistniała możliwość szerszego podjęcia tegoż problemu.

Tematyka deportacji byłaby niezrozumiała, gdyby nie wyjaśniono specyfiki terenu pomorskiego w czasie okupacji i prowadzonej na tym obszarze polityki germanizacyjnej. Jedną z ważniejszych spraw władz hitlerowskich było przydzielenie wybranej ludności określonych grup przynależności do narodu niemieckiego. Głównie chodzi o wprowadzenie przymusu dla tej ludności, która najliczniej była reprezentowana, a w wyniku wyzwolenia Pomorza przez Armię Czerwoną deportowana do obozów w ZSRR.

Należy także zwrócić uwagę na zachowanie się żołnierzy radzieckich w stosunku do ludności, którą często traktowano jako wroga, a tereny te jako niemieckie. Podobne stanowisko zajmowały także polskie władze z tzw. Polski Lubelskiej, które nie poczyniły żadnych kroków, aby uniknąć aresztowania zamieszkałej tu ludności. Dopiero procesy rehabilitacyjne, a w szczególności umowa polsko-radziecka doprowadziły do repatriacji swoich obywateli ze wschodu.

Pierwsze aresztowania nastąpiły po kilku dniach od chwili wyzwolenia terenu pow. świeckiego. Najczęściej aresztowano osoby, które w taki czy inny sposób naraziły się funkcjonariuszom NKWD.

Najczystszy sposobem aresztowania był donos, a później wizyta późnym wieczorem w domu. Następnie aresztowani byli prowadzeni do najbliższych punktów zbiorczych głównie w Świeciu. Tak po przesłuchaniu kierowano ich do dużych obozów rozdzielczych w Ciechanowie, Działdowie i Poznaniu. Stąd transportowani byli do ZSRR.

W oparciu o dostępne dokumenty ustalona została liczba osób z pow. świeckiego deportowanych do ZSRR. Trwające badania stwarzają możliwość uzupełnienia tej listy.

Trudno jednak nadal jednoznacznie ustalić zasadnicze przyczyny deportacji. Fakty przedstawione w pracy wskazują, że mogło to być dostarczenie do Związku Radzieckiego bezpłatnej siły roboczej, a jednocześnie stanowić czynnik zastraszający społeczeństwo polskie i ugruntować władzę komunistyczną.

Należy podkreślić, iż niniejsza praca dotycząca problematyki deportacji z miasta i powiatu świeckiego, stanowi niezbędny element do właściwego sporządzenia bilansu wywózek Polaków w 1945 r. do ZSRR, przez funkcjonariuszy NKWD z całego terenu Pomorza. Stanowi ona też udokumentowane przedstawienie liczby osób deportowanych, naświetlenie okoliczności towarzyszących deportacji w szczególności przyczyn aresztowań, wywózek, warunków bytowych zaistniałych od chwili internowania poprzez transporty i osadzenie w obozach.

Trzeba jednak przyjąć, że niniejsze opracowanie może być w przyszłości pogłębione w oparciu o źródłowe materiały przechowywane w archiwach radzieckich, do których jednakże w chwili obecnej trudno dotrzeć.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła archiwalne

A. Archiwum Okręgowej Komisji Badań Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Bydgoszczy

Relacje świadków i uczestników deportacji do ZSRR w 1945 roku:

Lidia Berestko

Georgoniusz Bonna

Irena Duszyńska

A.D. z Jaszcza

Władysław Gaca

Eugeniusz Huppert

Irena Kamińska

Dominik Kiełpikowski

Witold Krzyżanowski

Franciszek Krywald

Leokadia Mączkowska

Roman Szmyt

Wacław Zygiel

B. Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

- zespół Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego z lat 1945-1950.

- zespół Starostwo Powiatowe w Świeciu z lat 1945-1950.

- zespół Akta Sądu Grodzkiego w Nowem 1945-1948.

- zespół Akta Sądu Grodzkiego w Świeciu 1945-1948.

II. Źródła drukowane

Pomorski Dziennik Wojewódzki (PDW), 1945, nr 4, poz. 40. Sprawa polska w czasie drugiej wojny światowej na arenie międzynarodowej. Zbiór dokumentów, Warszawa 1965.

III. Opracowania

Ciechanowski Konrad, Położenie prawne i społeczno-polityczne ludności polskiej na Pomorzu Gdańskim nie wpisanym na niemiecką listę narodową (1939-1945), Zapiski Historyczne z. 1, z 1974 r.

Ciechanowski Konrad, Obozy pracy przymusowej w ZSRR, w których byli więzieni Polacy uprowadzeni z Pomorza w 1945 r, Gdańsk 1991.

Dolata Bogdan, Wyzwolenie Polski 1944-1945, Warszawa 1971.

- Eisenbach, Artur (red.), *Najnowsze dzieje Polski, materiały i studia z okresu drugiej wojny światowej*, t. 9, Warszawa 1965.
- Golon Mirosław, *Armia Krajowa na Pomorzu*, t. IV, Toruń 1993.
- Janke Stanisław, *Szczesiak Edmund, Kolce syberyjskiej róży*, Gdańsk 1990.
- Jasiński Kazimierza (red.), *Dzieje Świecia nad Wisłą i jego regionu*, t. 2, Toruń, Warszawa, Poznań 1980.
- Jastrzębski Włodzimierz, *Polityka narodowościowa w Okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie (1939-1945)*, Bydgoszcz 1977.
- Jastrzębski Włodzimierz (red.), *Przymus germanizacyjny na ziemiach polskich wcielonych do Rzeszy Niemieckiej w latach 1939-1945*, Bydgoszcz 1989.
- Jastrzębski Włodzimierz, *Przeobrażenia ludnościowe i narodowościowe w Bydgoszczy w okresie okupacji hitlerowskiej (1939-1945)*. Prace Komisji Historii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego, t. 4, Bydgoszcz 1965.
- Jastrzębski Włodzimierz, *W dalekim obcym kraju. Deportacje Polaków z Pomorza do ZSRR w 1945 r.*, Bydgoszcz 1990.
- Jastrzębski Włodzimierz, Sziling Jan, *Okupacja hitlerowska na Pomorzu Gdańskim w latach 1939-1945*, Gdańsk 1979.
- Kamiński Henryk, *Internowania mieszkańców Torunia, Chełmży i powiatu toruńskiego po wkroczeniu Armii Czerwonej w 1945 r.*, "Rocznik Toruński" nr 22 z 1994 r.
- Kersten Krystyna, *Narodziny systemu władzy. Polska 1945-1948*, Poznań 1990.
- Kersten Krystyna, *Repatriacja ludności polskiej po drugiej wojnie światowej. Studium Historyczne*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1974.
- Kersten Krystyna, *Rok pierwszy*, Warszawa 1993.
- Łuczak Czesław, *Polityka ekonomiczna III Rzeszy w latach drugiej wojny światowej*, Poznań 1982.
- Orski Marek (red.), *Polacy z Pomorza Gdańskiego w ZSRR. Internowani, jeńcy wojenni, więźniowie pracy przymusowej oraz ich losy w latach 1939-1945. Stan badań i postulaty badawcze*, Gdańsk 1991.
- Rados Julian, *Rehabilitacja na Pomorzu Gdańskim*, Gdańsk 1969.
- Romaniuk Marek, *Podzwonne okupacji, Deutsche Volksliste w Bydgoszczy (1945-1950)*, Bydgoszcz 1993.
- Siedlecki Julian, *Losy Polaków w ZSRR w latach 1939-1986*, Bydgoszcz 1990.
- Turlejska Maria, *Te pokolenia żałobami czarne. Skazani na śmierć i ich sędziwie 1944-1954*, Londyn 1989.
- Walichnowski Tadeusz (red.), *Deportacje i przemieszczenie ludności polskiej w głąb ZSRR (1939-1945)*. Przegląd piśmiennictwa, Warszawa 1989.
- Waszak Stanisław, *Liczba Niemców w Polsce w latach 1931-1959*, "Przegląd Zachodni" nr 6 z 1959 r.

IV. Artykuły prasowe

Błażejowski Krzysztof, Archipelag powiększa się, "IKP" nr 106 z 6-7 maja 1989 r.

Błażejowski Krzysztof, Lewandowski Adam, Róża koloru łez, "Tygodnik Demokratyczny" nr 23 z 4 czerwca 1939 r.

Ciechanowski Konrad, Pomorskie "białe plamy", "Fakty" nr 36 z 1989 r.

Janke Stanisław, Kolce syberyjskiej róży. "Pomerania" nr 5 z 1989 r.

Jaškowiak Janina, Grudziądzka Oberturma, "Dziennik Bydgoski" nr 4 z 6-8 października 1989.

Jastrzębski Włodzimierz, Obozy NKWD w Polsce Północnej, "Pomerania" nr 3 z 1991 r.

Kilian Alina, Sprawa Volkslisty nadal otwarta?, "Pomerania" nr 1 z 1984 r.

Szczesiak Edmund, Świadek milczenia, "Pomerania" nr 3 z 1989 r.

"Ziemia Pomorska" nr 41 z 25 kwietnia 1945 r.

"Ziemia Pomorska" z 21 sierpnia 1945 r.

ANEKSY

Aneks I. Tabela z zestawieniem liczby osób deportowanych z powiatu świeckiego.

1. Lista osób deportowanych - wykaz imienny .

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1.	Bukowiec	Arczyńska	Mieczysława		Przysiersk	
2.	Bukowiec	Arczyński	Alfons		Przysiersk	
3.	Bukowiec	Bączkowski	Alojzy	1923	Bukowiec	1 lutego
4.	Bukowiec	Błażejewicz	Jan		Przysiersk	
5.	Bukowiec	Bogun	Jan		Stażki	
6.	Bukowiec	Bona	Franciszek		Przysiersk	
7.	Bukowiec	Bona	Gorgoniusz		Przysiersk	
8.	Bukowiec	Bona	Henryk		Przysiersk	
9.	Bukowiec	Brzostowski	Władysław		Stażki	
10.	Bukowiec	Burnicki	Anastazy		Przysiersk	
11.	Bukowiec	Butler	Joanna		Gawroniec	
12.	Bukowiec	Chełmowski	Leon		Szewno	
13.	Bukowiec	Chmielewska	Antonina		Bukowiec	2 marca
14.	Bukowiec	Chmielewska	Helena	1917	Bukowiec	2 marca
15.	Bukowiec	Czajkowska	Józefa		Bukowiec	
16.	Bukowiec	Czajkowski	Ksawery	1890	Bukowiec	2 lutego
17.	Bukowiec	Czapniewski	Tytus		Gawroniec	
18.	Bukowiec	Czorlińska	Marta	1913	Bukowiec	2 marca
19.	Bukowiec	Czortek	Bernadeta		Przysiersk	
20.	Bukowiec	Czortek	Eufemia		Przysiersk	
21.	Bukowiec	Drzycimska	Jadwiga		Przysiersk	
22.	Bukowiec	Echert	Leon		Bukowiec	
23.	Bukowiec	Goździewski	Stanisław	1900	Bukowiec	13 lutego
24.	Bukowiec	Grzemski	Henryk		Przysiersk	
25.	Bukowiec	Janowski	Marian		Stażki	
26.	Bukowiec	Jarzębski	Jan		Przysiersk	
27.	Bukowiec	Jarzębski	Stanisław	1906	Bukowiec	18 lutego
28.	Bukowiec	Kątny	Konrad		Szewno	
29.	Bukowiec	Kieszkowski	Leon	1884	Bukowiec	2 lutego
30.	Bukowiec	Kopczyński	Jan	1904	Poledno	18 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
31.	Bukowiec	Kopka	Józef	1892	Poledno	18 lutego
32.	Bukowiec	Kornowski	Franciszek	1903	Polska Łąka	2 lutego
33.	Bukowiec	Korthas	Leon	1899	Bramki	16 lutego
34.	Bukowiec	Kotłęga	Bronisław	1905	Bydzyń	14 lutego
35.	Bukowiec	Kulpa	Józef		Bukowiec	
36.	Bukowiec	Laba	Jan		Bukowiec	
37.	Bukowiec	Lewicki	Bronisław		Przysiersk	
38.	Bukowiec	Maćkowska	Helena	1903	Bukowiec	2 marca
39.	Bukowiec	Maćkowski	Józef	1900	Bukowiec	2 marca
40.	Bukowiec	Manikowski	Piotr		Przysiersk	
41.	Bukowiec	Meger	Bernadeta	1928	Przysiersk	8 lutego
42.	Bukowiec	Meger	Eufemia	1925	Przysiersk	9 marca
43.	Bukowiec	Meger	Leon		Przysiersk	
44.	Bukowiec	Meger	Stanisław	1895	Przysiersk	3 lutego
45.	Bukowiec	Mollus	Leon		Przysiersk	
46.	Bukowiec	Nowacki	Jan		Przysiersk	
47.	Bukowiec	Osowicki	Franciszek		Przysiersk	
48.	Bukowiec	Pietrzykowski	Henryk		Stażki	
49.	Bukowiec	Pilarska	Stefania		Kawęcin	
50.	Bukowiec	Pszczolińska	Teresa		Przysiersk	
51.	Bukowiec	Radke	Leon	1903	Poledno	18 lutego
52.	Bukowiec	Radkowski	Zygfryd		Szewno	
53.	Bukowiec	Ropiński	Bronisław	1902	Bukowiec	2 lutego
54.	Bukowiec	Rosiński	Izydor	1884	Bukowiec	2 lutego
55.	Bukowiec	Rosiński	Stefan	1927	Bukowiec	2 lutego
56.	Bukowiec	Ruszkowska	Monika	1908	Plewno	25 lutego
57.	Bukowiec	Rybicki	Antoni	1891	Bukowiec	2 marca
58.	Bukowiec	Rytlewska	Helena	1925	Przysiersk	21 lutego
59.	Bukowiec	Sitkiewicz	Antoni	1902	Polska Łąka	2 lutego
60.	Bukowiec	Spica	Leon	1906	Poledno	18 lutego
61.	Bukowiec	Spionek	Zofia		Przysiersk	
62.	Bukowiec	Stachowska	Zofia	1923	Przysiersk	5 marca
63.	Bukowiec	Szmelter	Franciszek		Stażki	
64.	Bukowiec	Szymański	Wiktor	1888	Bukowiec	2 lutego
65.	Bukowiec	Targoński	Jerzy		Bukowiec	
66.	Bukowiec	Targoński	Teodor	1895	Bukowiec	2 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
67.	Bukowiec	Tyda	Władysław	1913	Bukowiec	10 lutego
68.	Bukowiec	Wielbocka	Elżbieta	1907	Bukowiec	2 marca
69.	Bukowiec	Więckowski	Franciszek	1901	Poledno	18 lutego
70.	Bukowiec	Wiśniewska	Irena		Przysiersk	
71.	Bukowiec	Wojciechowski	Bolesław		Małe Łąki	
72.	Bukowiec	Wojda	Czesław	1928	Przysiersk	21 lutego
73.	Bukowiec	Wojda	Helena	1915	Przysiersk	21 lutego
74.	Bukowiec	Wojda	Marianna		Przysiersk	
75.	Bukowiec	Wojda	Stefan		Przysiersk	
76.	Bukowiec	Wojda	Stefania		Przysiersk	
77.	Bukowiec	Wysocki	Walenty		Małe Łąki	
78.	Bukowiec	Zakrzewska	Stefania		Przysiersk	
79.	Bukowiec	Zawistowski	Józef	1899	Poledno	18 lutego
80.	Bukowiec	Ziółkowski	Antoni	1928	Przysiersk	9 lutego
81.	Dragacz	Aniszewski	Franciszek	1896	Fletnowo	4 marca
82.	Dragacz	Bilgart	Urszula	1923	Wąskie Piaski	18 lutego
83.	Dragacz	Bork	Leon	1894	Wąskie Piaski	18 lutego
84.	Dragacz	Borowski	Władysław	1901	Dragacz	8 marca
85.	Dragacz	Brenioszewska	Urszula	1925	Fletnowo	4 marca
86.	Dragacz	Brzykcy	Aniela	1926	Fletnowo	4 marca
87.	Dragacz	Bukowski	Stanisław	1903	Wąskie Piaski	11 lutego
88.	Dragacz	Chrobak	Jan		Grupa	
89.	Dragacz	Chwist	Mieczysław	1914	Stwolno	3 lutego
90.	Dragacz	Czerniecka	Urszula		Michale	
91.	Dragacz	Czerniecki	Paweł	1900	Michale	4 marca
92.	Dragacz	Daraż	Franciszek		Bratwin	5 lutego
93.	Dragacz	Decker	Rudolf		Michale	
94.	Dragacz	Drozd	Jan	1895	Wąskie Piaski	14 lutego
95.	Dragacz	Dudek	Piotr	1912	Bratwin	5 lutego
96.	Dragacz	Gabryszewska	Zofia	1902	Dragacz	luty
97.	Dragacz	Gabryszewski	Adam	1902	Dragacz	luty
98.	Dragacz	Górska	Jadwiga	1927	Stwolno	10 lutego
99.	Dragacz	Grabowski	Benedykt		Fletnowo	
100.	Dragacz	Grabowski	Jan	1889	Grupa	1 marca
101.	Dragacz	Grojewski	Franciszek	1885	Wąskie Piaski	4 lutego
102.	Dragacz	Gutowska	Jadwiga	1926	Wielki Lubień	7 marca

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
103.	Dragacz	Janz	Ignacy	1903	Dragacz	25 lutego
104.	Dragacz	Janz	Łucja	1903	Dragacz	8 marca
105.	Dragacz	Jaszczerski	Maksymilian		Dolna Grupa	
106.	Dragacz	Kaczorowska	Jadwiga		Michale	
107.	Dragacz	Karczewski	Franciszek		Grupa	
108.	Dragacz	Karczyński	Józef	1906	Dragacz	7 marca
109.	Dragacz	Kikut	Maria		Stare Marzy	
110.	Dragacz	Klimek	Jan	1926	Bratwin	5 lutego
111.	Dragacz	Klink	Anna	1898	Dolna Grupa	8 marca
112.	Dragacz	Kliwer	Gustaw	1906	Dragacz	13 kwietnia
113.	Dragacz	Kluczkowski	Alojzy		Michale	
114.	Dragacz	Konkolewski	Paweł		Bratwin	
115.	Dragacz	Kopczyński	Bronisław		Dragacz	
116.	Dragacz	Kozłowski	Franciszek		Dragacz	
117.	Dragacz	Kruczkowska	Jadwiga	1927	Fletnowo	4 marca
118.	Dragacz	Leska	Urszula		Górna Grupa	
119.	Dragacz	Lipkowska	Jadwiga	1923	Bzówko	4 marca
120.	Dragacz	Maciejewska	Maria		Grupa	
121.	Dragacz	Malinowska	Klara	1927	Mały Lubień	6 marca
122.	Dragacz	Manczak	Walenty		Stare Marzy	
123.	Dragacz	Martyński	Staniław	1903	Michale	8 marca
124.	Dragacz	Michalska	Helena		Grupa	
125.	Dragacz	Milek	Edmund		Wielki Lubień	
126.	Dragacz	Miszka	Franciszek	1893	Grupa	1 marca
127.	Dragacz	Mroziński	Roman	1893	Grupa	1 marca
128.	Dragacz	Niedzielska	Gertruda		Grupa	
129.	Dragacz	Nowakowska	Wiesława	1927	Michale	4 marca
130.	Dragacz	Oszucikowska	Marta		Grupa	
131.	Dragacz	Pilcek	Wanda	1926	Dolna Grupa	26 lutego
132.	Dragacz	Piotkowski	Jan	1914	Wąskie Piaski	16 lutego
133.	Dragacz	Piotrowski	Benedykt	1927	Nowe Morgi	6 lutego
134.	Dragacz	Popierowski	Franciszek	1907	Stwolno	8 lutego
135.	Dragacz	Rakowski	Alojzy	1904	Dragacz	8 marca
136.	Dragacz	Rakowski	Władysław	1902	Stwolno	8 lutego
137.	Dragacz	Rzepakowski	Leon	1904	Dragacz	6 marca
138.	Dragacz	Sick	Franciszka		Grupa	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
139.	Dragacz	Sick	Józefa		Grupa	
140.	Dragacz	Sidorek	Klara	1925	Bratwin	10 lutego
141.	Dragacz	Stelmachowska	Eugenia		Górna Grupa	
142.	Dragacz	Tobolski	Franciszek	1908	Dragacz	8 marca
143.	Dragacz	Turczyńska	Anna		Górna Grupa	
144.	Dragacz	Woźny	Bernard		Michale	
145.	Dragacz	Zaremba	Jadwiga		Górna Grupa	
146.	Dragacz	Ziółkowska	Agnieszka	1910	Mniszek	19 lutego
147.	Dragacz	Zotkowska	Anna		Dragacz	
148.	Dragacz	Zotkowski	Bernard		Dragacz	
149.	Drzycim	Babiński	Władysław	1898	Dólsk	
150.	Drzycim	Blachnierek	Adolf		Gródek	
151.	Drzycim	Bohn	Paweł		Jastrzębie	
152.	Drzycim	Brucki	Wacław		Gródek	
153.	Drzycim	Chabowski	Klemens	1909	Biechowo	20 lutego
154.	Drzycim	Cichocki	Walenty	1920	Biechowo	20 lutego
155.	Drzycim	Ćwikliński	Ignacy		Gródek	
156.	Drzycim	Doczorska	Helena	1926	Drzycim	5 lutego
157.	Drzycim	Donarska	Helena		Drzycim	
158.	Drzycim	Drażkowski	Alojzy		Dąbrówka	
159.	Drzycim	Dropczyński	Maksymilian	1902	Drzycim	25 lutego
160.	Drzycim	Dubielski	Alojzy	1906	Dólsk	9 lutego
161.	Drzycim	Dudziński	Mieczysław	1905	Drzycim	18 lutego
162.	Drzycim	Dutkowski	Feliks		Gródek	
163.	Drzycim	Dycweld	Stanisław		Biechowo	
164.	Drzycim	Dziwiątkowski	Józef		Gródek	
165.	Drzycim	Fedyniak	Jan		Dólsk	
166.	Drzycim	Fedyniak	Stanisław		Dólsk	
167.	Drzycim	Gaca	Jan		Gródek	
168.	Drzycim	Gackowski	Feliks		Drzycim	
169.	Drzycim	Gawdowski	Bolesław	1897	Drzycim	17 lutego
170.	Drzycim	Gettka	Stefan	1892	Drzycim	17 lutego
171.	Drzycim	Gliniecka	Genowefa		Gacki	
172.	Drzycim	Gołębiowski	Edwin	1928	Drzycim	1 marca
173.	Drzycim	Gołuńska	Wanda		Gacki	
174.	Drzycim	Gornowicz	Julian	1893	Biechowo	15 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
175.	Drzycim	Grabowska	Kunegunda		Drzycim	
176.	Drzycim	Graczyk	Anastazja		Gacki	
177.	Drzycim	Grzinka	Willi		Gródek	
178.	Drzycim	Gwizdała	Paweł		Drzycim	
179.	Drzycim	Hayer	Ignacy		Drzycim	
180.	Drzycim	Janke	Franciszek	1891	Drzycim	12 lutego
181.	Drzycim	Januszewski	Henryk	1928	Drzycim	25 lutego
182.	Drzycim	Januszewski	Józef		Gródek	
183.	Drzycim	Jarzębski	Władysław	1906	Dólsk	16 lutego
184.	Drzycim	Jeszke	Bogdan	1927	Drzycim	5 lutego
185.	Drzycim	Jeszke	Elżbieta	1926	Drzycim	25 lutego
186.	Drzycim	Jeszkowska	Elżbieta		Drzycim	
187.	Drzycim	Kluka	Antoni		Gródek	
188.	Drzycim	Klaska	Stanisław		Biechówek	
189.	Drzycim	Kniewel	Franciszek		Dólsk	
190.	Drzycim	Kniewka	Franciszek		Dólsk	
191.	Drzycim	Kolosiński	Józef	1891	Drzycim	16 lutego
192.	Drzycim	Koszowska	Joanna	1922	Drzycim	25 lutego
193.	Drzycim	Koszowski	Paweł		Dąbrówka	
194.	Drzycim	Kozarski	Bronisław		Drzycim	
195.	Drzycim	Kruczyński	Maksymilian		Drzycim	
196.	Drzycim	Krywald	Bolesław		Gródek	
197.	Drzycim	Krzemińska	Zofia	1924	Drzycim	25 lutego
198.	Drzycim	Krzemiński	Maksymilian		Drzycim	
199.	Drzycim	Kuehn	Bronisław		Drzycim	
200.	Drzycim	Kufel	Irena	1924	Drzycim	25 lutego
201.	Drzycim	Lahuta	Felicja	1926	Drzycim	25 lutego
202.	Drzycim	Lambarski	Jan	1902	Drzycim	12 lutego
203.	Drzycim	Lamparski	Ksawery	1896	Drzycim	1 marca
204.	Drzycim	Lekis	Bronisław		Drzycim	
205.	Drzycim	Lewandowski	Edmund		Gacki	
206.	Drzycim	Lewandowski	Zygmunt		Gacki	
207.	Drzycim	Liberta	Antoni		Drzycim	
208.	Drzycim	Ligmanowska	Janina		Drzycim	
209.	Drzycim	Lipkowski	Władysław		Drzycim	
210.	Drzycim	Lipowicz	Alfons		Gródek	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
211.	Drzycim	Lorenz	Konrad		Drzycim	
212.	Drzycim	Łazarski	Brunon	1913	Drzycim	12 lutego
213.	Drzycim	Małkowska	Franciszka		Gacki	
214.	Drzycim	Marks	Agnieszka		Drzycim	
215.	Drzycim	Marks	Franciszka		Drzycim	
216.	Drzycim	Marks	Joanna		Drzycim	
217.	Drzycim	Mikowski	Paweł		Dąbrówka	
218.	Drzycim	Mrozińska	Henryka		Drzycim	
219.	Drzycim	Mrozińska	Teresa	1926	Drzycim	12 lutego
220.	Drzycim	Murek	Janina	1927	Drzycim	25 lutego
221.	Drzycim	Niewczas	Celina		Drzycim	
222.	Drzycim	Niewicki	Leon		Drzycim	
223.	Drzycim	Nowaczyk	Adam		Gacki	
224.	Drzycim	Nowakowski	Bronisław		Gródek	
225.	Drzycim	Nowakowski	Joachim		Drzycim	
226.	Drzycim	Nowakowski	Tadeusz	1928	Drzycim	18 lutego
227.	Drzycim	Osowicki	Aleksy		Wery	
228.	Drzycim	Partyka	Antoni	1928	Drzycim	25 lutego
229.	Drzycim	Partyka	Fryderyka		Drzycim	
230.	Drzycim	Partyka	Gertruda	1921	Drzycim	25 lutego
231.	Drzycim	Partyka	Ignacy	1890	Drzycim	28 lutego
232.	Drzycim	Piętka	Edward		Gródek	
233.	Drzycim	Pilarski	Antoni		Jastrzębie	
234.	Drzycim	Prill	Maksymilian		Jastrzębie	
235.	Drzycim	Radkówna	Regina		Drzycim	
236.	Drzycim	Radlinska	Celina	1926	Drzycim	18 lutego
237.	Drzycim	Radlińska	Wiesława	1929	Drzycim	18 lutego
238.	Drzycim	Radtke	Regina	1925	Drzycim	25 lutego
239.	Drzycim	Rajnowski	Stanisław	1901	Drzycim	15 lutego
240.	Drzycim	Rambalski	Bronisław		Sierosław	
241.	Drzycim	Reszkowski	Zygmunt		Biechowo	
242.	Drzycim	Rolbiecka	Edyta		Drzycim	
243.	Drzycim	Rybiński	Piotr	1892	Drzycim	5 lutego
244.	Drzycim	Ryzop	Konrad		Drzycim	
245.	Drzycim	Sadowska	Jadwiga		Drzycim	
246.	Drzycim	Sadowski	Bernard		Drzycim	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
247.	Drzycim	Sadowski	Henryk	1927	Drzycim	17 lutego
248.	Drzycim	Sadowski	Jan	1928	Drzycim	17 lutego
249.	Drzycim	Sakłowska	Jadwiga	1925	Drzycim	18 lutego
250.	Drzycim	Schada	Maksymilian		Sierosław	
251.	Drzycim	Sigmanowska	Janina	1927	Drzycim	25 lutego
252.	Drzycim	Słomian	Edward		Gródek	
253.	Drzycim	Słomska	Jadwiga	1925	Drzycim	25 lutego
254.	Drzycim	Sosnowska	Aniela	1927	Drzycim	2 marca
255.	Drzycim	Sosnowska	Gertruda	1925	Drzycim	2 marca
256.	Drzycim	Sosnowska	Władysława	1923	Drzycim	2 marca
257.	Drzycim	Sumiński	Anastazy		Sierosław	
258.	Drzycim	Sumiński	Klemens		Sierosław	
259.	Drzycim	Szarmach	Jan		Drzycim	
260.	Drzycim	Szmelter	Bolesława		Drzycim	
261.	Drzycim	Szmelter	Czesława	1909	Drzycim	27 lutego
262.	Drzycim	Szmergalska	Gertruda		Biechówek	
263.	Drzycim	Szmergalska	Stanisława		Biechówek	
264.	Drzycim	Szydeł	Józef		Gródek	
265.	Drzycim	Swiderska	Leokadia		Dólsk	
266.	Drzycim	Świerczyński	Leon	1908	Kalisk	27 lutego
267.	Drzycim	Thomas	Maksymilian		Dąbrówka	
268.	Drzycim	Trepkowski	Teofil		Gacki	
269.	Drzycim	Tuczyński	Jan		Drzycim	
270.	Drzycim	Urbański	Paweł	1903	Drzycim	15 lutego
271.	Drzycim	Uzdowski	Antoni	1901	Dólsk	
272.	Drzycim	Waśkowski	Aleksander	1887	Dąbrówka	13 lutego
273.	Drzycim	Wietrzykowska	Czesława	1924	Drzycim	25 lutego
274.	Drzycim	Więckowski	Aleksy		Biechówek	
275.	Drzycim	Wirwicki	Bolesław		Dąbrówka	
276.	Drzycim	Wójcik	Zdzisława	1926	Drzycim	27 lutego
277.	Drzycim	Zalewski	Bronisław		Drzycim	
278.	Drzycim	Zalewski	Jan	1895	Drzycim	17 lutego
279.	Drzycim	Ziegert	Leokadia		Dólsk	
280.	Drzycim	Zych	Franciszek	1885	Jastrzębie	luty
281.	Gruczno	Donarska	Irena		Gruczno	
282.	Gruczno	Gaca	Paweł		Gruczno	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
283.	Gruczno	Gołębiowski	Mieczysław		Gruczno	
284.	Gruczno	Górska	Jadwiga		Gruczno	
285.	Gruczno	Gwizdała	Stefania		Gruczno	
286.	Gruczno	Kempa	Elonora		Gruczno	
287.	Gruczno	Kitowski	Czesław	1927	Gruczno	10 lutego
288.	Gruczno	Kitowski	Józef	1894	Gruczno	10 lutego
289.	Gruczno	Kobyliński	Paweł		Gruczno	
290.	Gruczno	Kotowski	Henryk	1926	Gruczno	13 lutego
291.	Gruczno	Krieger	Gertruda		Gruczno	
292.	Gruczno	Krieger	Janina		Gruczno	
293.	Gruczno	Kruczkowski	Maksymilian		Gruczno	
294.	Gruczno	Kuszyński	Bronisław	1899	Parlin	30 stycznia
295.	Gruczno	Łowiński	Jan	1883	Parlin	30 stycznia
296.	Gruczno	Łukaszewski	Jan	1893	Gruczno	13 lutego
297.	Gruczno	Łukaszewski	Klemens		Gruczno	
298.	Gruczno	Madajewski	Władysław		Gruczno	
299.	Gruczno	Nalazek	Bogdan	1905	Małociechowo	11 lutego
300.	Gruczno	Niedzielska	Irena		Gruczno	
301.	Gruczno	Niedzielska	Jadwiga		Gruczno	
302.	Gruczno	Osiński	Zygmunt	1928	Gruczno	13 lutego
303.	Gruczno	Poznańska	Otylia		Gruczno	
304.	Gruczno	Rasz	Konrad	1906	Gruczno	13 lutego
305.	Gruczno	Sulkowski	Czesław	1927	Gruczno	13 lutego
306.	Gruczno	Śliwa	Elżbieta		Gruczno	
307.	Gruczno	Śliwa	Stanisław		Gruczno	
308.	Gruczno	Świerczyński	Franciszek	1906	Dworzysko	8 lutego
309.	Gruczno	Tuszyńska	Leonarda		Gruczno	
310.	Gruczno	Wielniński	Alfons		Gruczno	
311.	Gruczno	Woźniewska	Irena		Gruczno	
312.	Gruczno	Zieliński	Józef		Gruczno	
313.	Jeżewo	Agetowski	Franciszek	1928	Czersk Świecki	26 lutego
314.	Jeżewo	Andrearczyk	Alojzy	1905	Taszewskie Pole	27 lutego
315.	Jeżewo	Andrearczyk	Feliks		Jeżewo	
316.	Jeżewo	Aniszewska	Elżbieta	1922	Taszewskie Pole	luty
317.	Jeżewo	Aniszewska	Jadwiga	1920	Taszewskie Pole	
318.	Jeżewo	Aniszewski	Adam	1896	Taszewskie Pole	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
319.	Jeżewo	Arczyńska	Stefania		Czersk Świecki	
320.	Jeżewo	Arczyński	Stefan	1924	Czersk Świecki	28 lutego
321.	Jeżewo	Aworowski	Paweł		Laskowice	
322.	Jeżewo	Banach	Alojzy		Jeżewo	
323.	Jeżewo	Baron	Antoni		Laskowice	
324.	Jeżewo	Bogdziński	Jan		Taszewko	
325.	Jeżewo	Bogun	Edmund		Buczek	
326.	Jeżewo	Bona	Józef		Laskowice	
327.	Jeżewo	Bonna	Antoni			
328.	Jeżewo	Bonna	Jan	1898		
329.	Jeżewo	Borucka	Jadwiga	1928	Jeżewo	25 lutego
330.	Jeżewo	Borucka	Monika	1898	Jeżewo	25 lutego
331.	Jeżewo	Borucki	Franciszek	1903	Jeżewo	2 marca
332.	Jeżewo	Borys	Jan		Buczek	
333.	Jeżewo	Borys	Wacław		Buczek	
334.	Jeżewo	Bronisz	Czesława	1923	Nowe Krąplewice	2 marca
335.	Jeżewo	Bronisz	Jan		Nowe Krąplewice	
336.	Jeżewo	Bruklewski	Józef	1910	Pięćmorgi	20 lutego
337.	Jeżewo	Brzeski	Franciszek		Jeżewo	
338.	Jeżewo	Brzósowski	Jan	1897	Pięćmorgi	2 marca
339.	Jeżewo	Chmielewski	Bonifacy		Jeżewo	
340.	Jeżewo	Cichocki	Feliks	1898	Jeżewo	1 marca
341.	Jeżewo	Cichocki	Jan	1906	Żbiemikowo	3 marca
342.	Jeżewo	Cichocki	Piotr	1896	Laskowice	26 lutego
343.	Jeżewo	Ciechowska	Maria	1925	Jeżewo	28 lutego
344.	Jeżewo	Czapiewski	Józef	1898	Jeżewo	28 lutego
345.	Jeżewo	Czopora	Szczepan	1898	Laskowice	17 lutego
346.	Jeżewo	Czarnecki	Bernard	1908	Nowe Krąplewice	22 marca
347.	Jeżewo	Czerwiński	Konrad	1911	Nowe Krąplewice	15 lutego
348.	Jeżewo	Czerwiński	Wincenty		Nowe Krąplewice	
349.	Jeżewo	Czerwiński	Władysław		Pięćmorgi	
350.	Jeżewo	Czortek	Stefania	1891	Pięćmorgi	21 lutego
351.	Jeżewo	Czubkowski	Jan	1927	Taszewko	16 lutego
352.	Jeżewo	Dalecki	Aleksander	1894	Buczek	17 lutego
353.	Jeżewo	Danielewska	Jadwiga		Ośłowo	
354.	Jeżewo	Deka	Maksymilian	1905	Nowe Krąplewice	15 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
355.	Jeżewo	Dombek	Paweł		Jeżewo	
356.	Jeżewo	Drobniak	Władysława	1923	Orłowo	
357.	Jeżewo	Drozd	Jan		Dubielno	
358.	Jeżewo	Drozdowski	Józef		Jeżewo	
359.	Jeżewo	Dutkowski	Walenty	1894	Jeżewo	5 marca
360.	Jeżewo	Feldheim	Julian	1904	Jeżewo	25 lutego
361.	Jeżewo	Fiolek	Agnieszka	1905	Czersk Świecki	28 lutego
362.	Jeżewo	Fiolek	Ludwik	1903	Czersk Świecki	26 lutego
363.	Jeżewo	Fiolek	Maria	1924	Skrzynki	26 lutego
364.	Jeżewo	Formella	Bernard		Laskowice	
365.	Jeżewo	Frukiewicz	Antoni	1892	Pięćmorgi	21 lutego
366.	Jeżewo	Gawron	Bernard	1901	Pięćmorgi	3 marca
367.	Jeżewo	Glińska	Teresa	1929	Laskowice	28 lutego
368.	Jeżewo	Gonigroszek	Józef	1896	Laskowice	25 lutego
369.	Jeżewo	Gonigroszek	Maria	1926	Laskowice	6 marca
370.	Jeżewo	Gruszka	Robert		Jeżewo	
371.	Jeżewo	Gzella	Hi lary		Czersk Świecki	
372.	Jeżewo	Gzeła	Władysław		Czersk Świecki	
373.	Jeżewo	Hemik	Wiktoria	1922	Orłowo	1 marca
374.	Jeżewo	Hemlice	Rudolf	1904	Czersk Świecki	27 lutego
375.	Jeżewo	Hoffman	Julian	1891	Jeżewo	1 marca
376.	Jeżewo	Hoffman	Ludwika	1927	Jeżewo	28 lutego
377.	Jeżewo	Horder	Franciszek	1901	Pięćmorgi	4 marca
378.	Jeżewo	Jabłonka	Jerzy	1893	Jeżewo	2 marca
379.	Jeżewo	Jank	Władysław		Jeżewo	
380.	Jeżewo	Jankowska	Stefania	1924	Laskowice	28 lutego
381.	Jeżewo	Kabat	Magdalena	1911	Pięćmorgi	
382.	Jeżewo	Kaczorowski	Leonard		Taszewskie Pole	
383.	Jeżewo	Kardewski	Franciszek	1914	Pięćmorgi	21 lutego
384.	Jeżewo	Kawczyński	Antoni		Laskowice	
385.	Jeżewo	Kędziarska	Klara	1913	Ciemniki	3 marca
386.	Jeżewo	Kiełczyński	Jan	1895	Laskowice	27 lutego
387.	Jeżewo	Kminkowska	Anna	1901	Jeżewo	4 marca
388.	Jeżewo	Kminkowski	Antoni	1897	Jeżewo	4 marca
389.	Jeżewo	Kocieniewski	Kazimierz	1902	Laskowice	28 lutego
390.	Jeżewo	Kocik	Michał	1902	Nowe Krąplewice	16 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
391.	Jeżewo	Kocikowska	Irena	1925	Jeżewo	28 lutego
392.	Jeżewo	Kołtunowski	Bernard	1908	Czersk Świecki	27 lutego
393.	Jeżewo	Konarska	Halina	1926	Jeżewo	marzec
394.	Jeżewo	Konieczka	Stanisław	1928	Jeżewo	25 lutego
395.	Jeżewo	Kosecka	Łucja	1910	Laskowice	16 lutego
396.	Jeżewo	Kosecka	Zofia	1927	Laskowice	16 lutego
397.	Jeżewo	Koseda	Bronisław	1905	Ciemniki	18 lutego
398.	Jeżewo	Koseda	Monika	1901	Pięćmorgi	6 marca
399.	Jeżewo	Krauze	Franciszek	1892	Laskowice	16 lutego
400.	Jeżewo	Krauze	Katarzyna	1901	Laskowice	25 lutego
401.	Jeżewo	Kreja	Bolesław	1913	Pięćmorgi	20 lutego
402.	Jeżewo	Kreja	Franciszek	1902	Laskowice	
403.	Jeżewo	Kruczkowski	Piotr	1896	Laskowice	28 lutego
404.	Jeżewo	Kruszczyński	Franciszek	1906	Laskowice	15 lutego
405.	Jeżewo	Krzemiński	Antoni	1906	Jeżewo	18 lutego
406.	Jeżewo	Kuberski	Leon	1910	Jeżewo	20 lutego
407.	Jeżewo	Kubirski	Leon	1910	Czersk Świecki	28 lutego
408.	Jeżewo	Kufel	Nikodem	1901	Laskowice	15 lutego
409.	Jeżewo	Kurek	Bernard	1896	Laskowice	26 lutego
410.	Jeżewo	Kuzimska	Jadwiga	1913	Ciemniki	3 marca
411.	Jeżewo	Kwasiorodzka	Anastazja	1896	Jeżewo	17 lutego
412.	Jeżewo	Kwiatkowska	Cecylia	1924	Pięćmorgi	21 lutego
413.	Jeżewo	Lemańczyk	Jan	1907	Taszewko	5 marca
414.	Jeżewo	Lewandowski	Franciszek	1892	Nowe Krąplewice	15 lutego
415.	Jeżewo	Lisewski	Antoni	1903	Dubielno	
416.	Jeżewo	Loska	Hubert	1909	Jeżewo	2 marca
417.	Jeżewo	Mackiewicz	Józef		Czersk Świecki	
418.	Jeżewo	Maliszewski	Jan		Dubielno	
419.	Jeżewo	Matuszak	Wiktor	1905	Taszewskie Pole	4 marca
420.	Jeżewo	Michałek	Florian	1894	Jeżewo	27 lutego
421.	Jeżewo	Minda	Józef	1928	Nowe Krąplewice	2 marca
422.	Jeżewo	Mindykowski	Jan		Nowe Krąplewice	
423.	Jeżewo	Mindykowski	Józef		Nowe Krąplewice	
424.	Jeżewo	Mitrenga	Jan	1901	Pięćmorgi	
425.	Jeżewo	Murawski	Leon		Jeżewo	
426.	Jeżewo	Musioł	Franciszek	1892	Orłowo	16 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
427.	Jeżewo	Muszczyński	Alfons	1909	Krąplewice	20 lutego
428.	Jeżewo	Myndykowski	Jan	1906	Nowe Krąplewice	15 lutego
429.	Jeżewo	Nastróżny	Julian	1908	Laskowice	16 lutego
430.	Jeżewo	Nastróżny	Konrad	1905	Jeżewo	19 lutego
431.	Jeżewo	Noerberg	Adolf		Laskowice	
432.	Jeżewo	Nowacki	Wincenty	1899	Gacki	19 lutego
433.	Jeżewo	Nowak	Antoni	1908	Jeżewo	
434.	Jeżewo	Nowak	Józef		Laskowice	
435.	Jeżewo	Nowak	Julian	1912	Taszewskie Pole	
436.	Jeżewo	Nowak	Wincenty	1902	Nowe Krąplewice	2 marca
437.	Jeżewo	Nowiński	Maksymilian	1899	Nowe Krąplewice	2 marca
438.	Jeżewo	Olszewski	Leon	1903	Gacki	20 lutego
439.	Jeżewo	Olszewski	Stanisław	1906	Jeżewo	19 lutego
440.	Jeżewo	Osowski	Jan		Ciemniki	
441.	Jeżewo	Ossowski	Bernard	1894	Ciemniki	2 marca
442.	Jeżewo	Ostrowski	Alfons	1907	Laskowice	16 lutego
443.	Jeżewo	Ostrowski	Maksymilian	1911	Taszewko	16 lutego
444.	Jeżewo	Piechocki	Franciszek	1895	Jeżewo	28 lutego
445.	Jeżewo	Pilacki	Maksymilian	1902	Pięćmorgi	20 lutego
446.	Jeżewo	Piotrowicz	Maria	1917	Orłowo	1 marca
447.	Jeżewo	Raczkowska	Regina	1923	Jeżewo	17 lutego
448.	Jeżewo	Razdow	Hildegarda		Laskowice	
449.	Jeżewo	Redman	Jan	1923	Pięćmorgi	21 lutego
450.	Jeżewo	Redzimski	Antoni	1901	Jeżewo	luty
451.	Jeżewo	Rejmus	Maksymilian		Dubielno	
452.	Jeżewo	Rizop	Konrad	1926	Jeżewo	18 lutego
453.	Jeżewo	Romanowski	Jan	1895	Jeżewo	20 lutego
454.	Jeżewo	Rosenkiewicz	Agnieszka	1927	Nowe Krąplewice	7 marca
455.	Jeżewo	Rosenkiewicz	Bernard	1914	Laskowice	15 lutego
456.	Jeżewo	Rosenkiewicz	Franciszek	1914	Laskowice	15 lutego
457.	Jeżewo	Rulewski	Maksymilian	1906	Czaple	12 lutego
458.	Jeżewo	Rynkowska	Klara	1925	Nowe Krąplewice	2 marca
459.	Jeżewo	Sankiewicz	Edmund	1902	Jeżewo	17 lutego
460.	Jeżewo	Sankiewicz	Janina	1926	Jeżewo	17 lutego
461.	Jeżewo	Seliger	Marta	1925	Ciemniki	3 marca
462.	Jeżewo	Seroka	Franciszek	1894	Laskowice	17 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
463.	Jeżewo	Seroka	Wanda	1898	Laskowice	26 lutego
464.	Jeżewo	Skabaczewski	Jan		Laskowice	
465.	Jeżewo	Skrabaczewska	Halina		Laskowice	
466.	Jeżewo	Smeja	Franciszek	1901	Pięćmorgi	4 marca
467.	Jeżewo	Solecka	Zofia	1925	Czersk Świecki	28 lutego
468.	Jeżewo	Sowińska	Janina	1923	Pięćmorgi	19 lutego
469.	Jeżewo	Sowiński	Ignacy	1899	Pięćmorgi	19 lutego
470.	Jeżewo	Sowiński	Roman	1902	Pięćmorgi	19 lutego
471.	Jeżewo	Sowiński	Wacław	1897	Pięćmorgi	20 lutego
472.	Jeżewo	Stachowicz	Bronisław		Jeżewo	
473.	Jeżewo	Staroń	Leon		Skrzynki	
474.	Jeżewo	Stasiewska	Elżbieta	1914	Laskowice	1 marca
475.	Jeżewo	Stefan	Zofia	1924	Czersk Świecki	28 lutego
476.	Jeżewo	Sumiński	Franciszek	1894	Jeżewo	19 lutego
477.	Jeżewo	Suwalski	Jan	1911	Laskowice	16 lutego
478.	Jeżewo	Sworowski	Kazimierz	1906	Jeżewo	20 lutego
479.	Jeżewo	Szamlewska	Władysława	1925	Pięćmorgi	5 marca
480.	Jeżewo	Szamlewski	Bolesław	1902	Pięćmorgi	6 marca
481.	Jeżewo	Szamplewski	Jakub	1900	Nowe Krąplewice	15 lutego
482.	Jeżewo	Szestakow	Piotr		Ośłowo	
483.	Jeżewo	Szmelter	Bronisław		Jeżewo	
484.	Jeżewo	Szroeder	Piotr	1891	Laskowice	26 lutego
485.	Jeżewo	Szwarc	Bolesław	1902	Jeżewo	2 marca
486.	Jeżewo	Szybowicz	Marian	1915	Orłowo	15 lutego
487.	Jeżewo	Świerczyński	Leon		Nowe Krąplewice	
488.	Jeżewo	Talaśka	Franciszek		Jeżewo	
489.	Jeżewo	Tatarowicz	Piotr	1899	Nowe Krąplewice	15 lutego
490.	Jeżewo	Theus	Jan	1901	Laskowice	15 lutego
491.	Jeżewo	Tobolski	Paweł	1903	Nowe Krąplewice	15 lutego
492.	Jeżewo	Trepczyński	Władysław	1909	Laskowice	26 lutego
493.	Jeżewo	Tretkowski	Pankracy		Dubielno	
494.	Jeżewo	Wagner	Feliks	1899	Laskowice	16 lutego
495.	Jeżewo	Waldyn	Edward	1912	Laskowice	
496.	Jeżewo	Wasielewska	Anna		Czersk Świecki	
497.	Jeżewo	Waśkowski	Antoni	1914	Jeżewo	7 marca
498.	Jeżewo	Wieczorek	Monika	1903	Pięćmorgi	5 marca

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
499.	Jeżewo	Winklau	Helena	1911	Orłowo	1 marca
500.	Jeżewo	Wiśniewska	Helena		Jeżewo	
501.	Jeżewo	Witkowski	Julian	1891	Pięcmorgi	
502.	Jeżewo	Wutkowska	Janina	1924	Pięcmorgi	16 lutego
503.	Jeżewo	Wutkowski	Julian	1891	Pięcmorgi	21 lutego
504.	Jeżewo	Zaremba	Eugeniusz		Jeżewo	
505.	Jeżewo	Zaręba	Agnieszka	1927	Jeżewo	1 marca
506.	Jeżewo	Zaręba	Gertruda	1923	Jeżewo	27 lutego
507.	Jeżewo	Zawadziński	Maksymilian	1894	Jeżewo	25 lutego
508.	Jeżewo	Zawalid	Józef	1902	Żbimnikowo	3 marca
509.	Jeżewo	Zdrojewski	Jan	1894	Laskowice	17 lutego
510.	Jeżewo	Zielewski	Edwin		Buczek	
511.	Jeżewo	Zieliński	Jan	1891	Krąplewice	15 lutego
512.	Jeżewo	Zieliński	Stanisław	1898	Jeżewo	2 marca
513.	Jeżewo	Zielkówna	Urszula		Jeżewo	
514.	Jeżewo	Ziółkowska	Helena		Czersk Świecki	
515.	Jeżewo	Ziółkowska	Rozalia	1911	Czersk Świecki	26 lutego
516.	Jeżewo	Ziółkowski	Bronisław	1904	Piskarki	16 lutego
517.	Jeżewo	Ziółkowski	Józef	1901	Czersk Świecki	28 lutego
518.	Jeżewo	Ziuziakowska	Łucja	1926	Czersk Świecki	28 lutego
519.	Lipinki	Braun	Bolesława	1925	Lipinki	19 lutego
520.	Lipinki	Braun	Halina		Lipinki	
521.	Lipinki	Braun	Lucja	1925	Lipinki	19 lutego
522.	Lipinki	Bruski	Józef	1895	Lipinki	27 lutego
523.	Lipinki	Brzeski	Józef	1895	Lipinki	19 lutego
524.	Lipinki	Brzóska	Józef	1892	Udzierz	23 lutego
525.	Lipinki	Bucholz	Klara	1927	Lipinki	19 lutego
526.	Lipinki	Ciesielska	Gertruda	1924	Lipinki	19 lutego
527.	Lipinki	Czaja	Gertruda		Lipinki	
528.	Lipinki	Czerwińska	Stefania	1927	Jaszczerek	21 lutego
529.	Lipinki	Czerwińska	Wanda	1925	Jaszczerek	21 lutego
530.	Lipinki	Dubielska	Anna	1908	Reczce	9 lutego
531.	Lipinki	Dubielski	Alojzy	1906	Reczce	9 lutego
532.	Lipinki	Dubielski	Jan	1901	Lipinki	19 lutego
533.	Lipinki	Dubielski	Maksymilian	1898	Lipinki	19 lutego
534.	Lipinki	Elwart	Leon	1927	Lipinki	7 marca

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
535.	Lipinki	Gerke	Regina	1929	Lipinki	28 lutego
536.	Lipinki	Gniewkowski	Teodor	1887	Udzierz	23 lutego
537.	Lipinki	Gogolewska	Bernadeta		Lipinki	
538.	Lipinki	Gogolewski	Julian	1892	Lipinki	19 lutego
539.	Lipinki	Guza	Benedykt	1929	Lipinki	19 lutego
540.	Lipinki	Guza	Gracjan	1921	Lipinki	19 lutego
541.	Lipinki	Guzman	Władysław	1907	Lipinki	19 lutego
542.	Lipinki	Gzella	Paweł	1901	Lipinki	19 lutego
543.	Lipinki	Jagła	Julian	1888	Lipinki	19 lutego
544.	Lipinki	Jaroch	Antoni		Lipinki	
545.	Lipinki	Kaszubowska	Urszula	1929	Lipinki	21 lutego
546.	Lipinki	Kaszubowski	Alojzy	1925	Lipinki	19 lutego
547.	Lipinki	Kiedkowski	Franciszek	1909	Lipinki	1 marca
548.	Lipinki	Kleina	Jan	1890	Lipinki	27 lutego
549.	Lipinki	Kolant	Feliks	1897	Lipinki	1 marca
550.	Lipinki	Koliński	Bronisław	1900	Lipinki	1 marca
551.	Lipinki	Koszowski	Bernard		Lipinki	
552.	Lipinki	Koszowski	Ignacy		Lipinki	
553.	Lipinki	Kreft	Alojzy	1919	Lipinki	19 lutego
554.	Lipinki	Kurowski	Franciszek	1903	Lipinki	19 lutego
555.	Lipinki	Kwaśniewski	Czesław	1890	Lipinki	3 marca
556.	Lipinki	Kwiatkowska	Marta		Lipinki	
557.	Lipinki	Kwiczor	Walerian	1902	Mątaszek	3 marca
558.	Lipinki	Leśniak	Szymon	1893	Lipinki	1 marca
559.	Lipinki	Lewandowski	Franciszek		Lipinki	
560.	Lipinki	Lis	Witold	1927	Lipinki	19 lutego
561.	Lipinki	Listewnik	Feliks	1926	Grabowa Góra	2 marca
562.	Lipinki	Listewnik	Jan	1896	Grabowa Góra	23 lutego
563.	Lipinki	Manikowski	Franciszek		Lipinki	
564.	Lipinki	Manikowski	Gracjan	1902	Stara Huta	3 marca
565.	Lipinki	Mazur	Piotr	1889	Udzierz	23 lutego
566.	Lipinki	Miętkiewski	Klemens	1898	Lipinki	19 lutego
567.	Lipinki	Mokwa	Monika	1925	Lipinki	21 lutego
568.	Lipinki	Noga	Gertruda	1912	Blizony	21 lutego
569.	Lipinki	Orłowski	Feliks	1897	Lipinki	1 marca
570.	Lipinki	Osyka	Jan	1898	Lipinki	19 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
571.	Lipinki	Paczkowska	Stanisława	1924	Lipinki	19 lutego
572.	Lipinki	Partyka	Józef	1896	Lipinki	19 lutego
573.	Lipinki	Partyka	Prakseda	1923	Lipinki	19 lutego
574.	Lipinki	Pater	Franciszek	1894	Udzierz	23 lutego
575.	Lipinki	Piechocki	Józef	1904	Lipinki	1 marca
576.	Lipinki	Przewoźniak	Janina	1924	Lipinki	19 lutego
577.	Lipinki	Redzimska	Łucja	1925	Lipinki	21 lutego
578.	Lipinki	Redzimska	Zofia		Lipinki	
579.	Lipinki	Redzimski	Leon	1897	Lipinki	19 lutego
580.	Lipinki	Sprada	Władysław	1925	Okrzepiec	21 lutego
581.	Lipinki	Streit	Gertruda	1904	Okrzepiec	22 lutego
582.	Lipinki	Szczepański	Józef	1917	Lipinki	23 lutego
583.	Lipinki	Szeffs	Antoni		Lipinki	
584.	Lipinki	Szturmowska	Maksyma		Lipinki	
585.	Lipinki	Szyplewski	Feliks	1896	Mątaszek	22 lutego
586.	Lipinki	Trowiński	Jan	1894	Blizony	23 lutego
587.	Lipinki	Wasielewski	Józef	1921	Lipinki	19 lutego
588.	Lipinki	Watkowska	Benigna		Lipinki	
589.	Lipinki	Weiner	Bernard	1915	Lipinki	19 lutego
590.	Lipinki	Wiśniewski	Jan	1896	Lipinki	19 lutego
591.	Lipinki	Witkowski	Władysław	1892	Blizony	22 lutego
592.	Lipinki	Wolszlegier	Bogusława	1926	Jaszczerek	21 lutego
593.	Lipinki	Wolszlegier	Bronisław	1903	Blizony	2 marca
594.	Lipinki	Wysocka	Lidia	1928	Lipinki	19 lutego
595.	Lipinki	Wysocka	Łucja		Lipinki	
596.	Lipinki	Wysocki	Bronisław	1925	Lipinki	19 lutego
597.	Lipinki	Wysocki	Jan	1899	Lipinki	19 lutego
598.	Lipinki	Zajac	Arsen	1901	Lipinki	20 lutego
599.	Lipinki	Zajac	Grzegorz	1926	Lipinki	28 lutego
600.	Lipinki	Zalewski	Bolesław		Lipinki	
601.	Lipinki	Zalewski	Jan		Lipinki	
602.	Lipinki	Zygier	Wacław		Lipinki	
603.	Lniano	Andrearczyk	Franciszek		Bładzim	
604.	Lniano	Andrearczyk	Piotr	1896	Zalesie Szlacheckie	24 lutego
605.	Lniano	Bagniewski	Maksymilian	1888	Zalesie Szlacheckie	17 lutego
606.	Lniano	Belt	Ambroży		Lnianek	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
607.	Lniano	Belt	Jan	1907	Lniano	17 lutego
608.	Lniano	Bromański	Bronisław		Jakubowo	
609.	Lniano	Bromański	Roman		Jędrzejewo	
610.	Lniano	Ciara	Józef	1913	Siemkowo	10 lutego
611.	Lniano	Cieplud	Jan	1894	Lniano	
612.	Lniano	Dikta	Teodor		Błędzim	
613.	Lniano	Dyguła	Anastazy	1893	Siemkowo	
614.	Lniano	Dyks	Teodor		Błędzim	
615.	Lniano	Felcha	Bronisława	1908	Lniano	1 marca
616.	Lniano	Gaca	Teodor	1886	Lniano	16 lutego
617.	Lniano	Galikowski	Franciszek	1902	Mszano	17 lutego
618.	Lniano	Guenter	Zuzanna	1913	Lniano	1 marca
619.	Lniano	Herman	Maksymilian	1897	Robakowo	8 lutego
620.	Lniano	Jerka	Bernadeta		Lniano	
621.	Lniano	Jerka	Henryk	1927	Lniano	18 lutego
622.	Lniano	Jeżewski	Józef	1923	Siemkowo	14 lutego
623.	Lniano	Jędryczka	Władysława	1928	Lniano	1 marca
624.	Lniano	Judek	Walenty	1890	Jędrzejewo	12 lutego
625.	Lniano	Jurka	Leon	1908	Zalesie Szlacheckie	14 lutego
626.	Lniano	Jurka	Stanisław	1902	Zalesie Szlacheckie	14 lutego
627.	Lniano	Kotleja	Anna	1901	Lniano	16 lutego
628.	Lniano	Kruczkowski	Walerian		Błędzim	
629.	Lniano	Kruk	Marta	1925	Jędrzejewo	1 marca
630.	Lniano	Krukowska	Jadwiga		Jędrzejewo	
631.	Lniano	Krukowska	Janina		Jędrzejewo	
632.	Lniano	Krukowska	Marta		Jędrzejewo	
633.	Lniano	Krzeczkowski	Walerian	1904	Błędzim	13 lutego
634.	Lniano	Kufel	Klemens	1896	Lniano	16 lutego
635.	Lniano	Kukowski	Anastazy		Lniano	
636.	Lniano	Kulewka	Anastazy	1910	Lniano	16 lutego
637.	Lniano	Kuta	Anastazy		Jędrzejewo	
638.	Lniano	Kuta	Weronika	1901	Jędrzejewo	1 marca
639.	Lniano	Kutowska	Genowefa	1925	Mszano	1 marca
640.	Lniano	Lahuta	Konrad	1904	Jędrzejewo	14 lutego
641.	Lniano	Lahuta	Zofia	1927	Jędrzejewo	1 marca
642.	Lniano	Latawiec	Jan	1907	Brzemiona	14 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
643.	Lniano	Lemańczyk	Piotr	1904	Mszano	15 lutego
644.	Lniano	Lodmesser	Ambroży	1913	Lniano	1 marca
645.	Lniano	Luckowska	Melania	1912	Lniano	1 marca
646.	Lniano	Luczywka	Ambroży		Mszano	
647.	Lniano	Łepek	Franciszek		Lniano	
648.	Lniano	Łuczywek	Paweł		Lniano	
649.	Lniano	Łyczywek	Ambroży	1898	Mszano	16 lutego
650.	Lniano	Maciora	Franciszek	1920	Jeziorki	
651.	Lniano	Maćkowska	Zofia	1927	Lubodzież	18 lutego
652.	Lniano	Maćkowski	Franciszek	1897	Siemkowo	14 lutego
653.	Lniano	Maćkowski	Jan		Lubodzież	
654.	Lniano	Malinowski	Jan	1909	Wętfie	10 lutego
655.	Lniano	Nitka	Antonina		Lniano	
656.	Lniano	Nitkowska	Antonina	1901	Lniano	1 marca
657.	Lniano	Nitkowski	Wiktor	1908	Wętfie	10 lutego
658.	Lniano	Nowacki	Ignacy	1903	Lniano	16 lutego
659.	Lniano	Opałka	Szczepan	1898	Jędrzejewo	12 lutego
660.	Lniano	Oparek	Szczepan		Jędrzejewo	
661.	Lniano	Pałczyńska	Zofia		Wętfie	
662.	Lniano	Pałczyński	Jakub		Wętfie	
663.	Lniano	Pankanin	Konrad	1901	Lniano	17 lutego
664.	Lniano	Pełczyńska	Zofia	1926	Wętfie	14 marca
665.	Lniano	Pika	Antoni	1895	Lniano	16 lutego
666.	Lniano	Pika	Konrad	1928	Lniano	1 marca
667.	Lniano	Piotrowska	Halina		Jędrzejewo	
668.	Lniano	Piotrowska	Leokadia	1912	Lniano	1 marca
669.	Lniano	Piotrowska	Pelagia		Lniano	
670.	Lniano	Plewa	Stanisław	1906	Brzemiona	14 lutego
671.	Lniano	Plewa	Władysław	1906	Brzemiona	14 lutego
672.	Lniano	Pliszka	Stanisław	1891	Jędrzejewo	12 lutego
673.	Lniano	Pukownik	Bronisława		Lniano	
674.	Lniano	Rambalski	Wiktor		Sławno	
675.	Lniano	Ratkowski	Alojzy	1908	Wętfie	13 lutego
676.	Lniano	Ratkowski	Wiktor	1894	Sławno	15 lutego
677.	Lniano	Ratkowski	Władysław	1913	Wętfie	15 lutego
678.	Lniano	Reszka	Augustyn		Lniano	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
679.	Lniano	Rynkowski	Józef	1900	Lniano	16 lutego
680.	Lniano	Saszyńska	Marta	1913	Lniano	16 lutego
681.	Lniano	Siegier	Genowefa		Lniano	
682.	Lniano	Siegier	Henryk		Lniano	
683.	Lniano	Siegier	Leokadia	1903	Lniano	1 marca
684.	Lniano	Sołtysiak	Kazimierz	1894	Lnianek	17 lutego
685.	Lniano	Spica	Alojzy	1895	Wętfie	15 lutego
686.	Lniano	Spychalska	Benigna		Wętfie	
687.	Lniano	Spychalski	Bronisław		Brzemiona	
688.	Lniano	Suchomska	Melania		Lniano	
689.	Lniano	Szczęсна	Leokadia	1911	Lniano	1 marca
690.	Lniano	Szeredziński	Mieczysław	1927	Lniano	18 lutego
691.	Lniano	Szewczyk	Jakub	1904	Lniano	1 marca
692.	Lniano	Szmelter	Bronisław	1901	Lniano	1 marca
693.	Lniano	Tetzlaw	Jan		Lnianek	
694.	Lniano	Tobolski	Franciszek		Bładzim	
695.	Lniano	Winowiecka	Anna	1923	Lniano	1 marca
696.	Lniano	Winowiecka	Benigna	1926	Lubodzież	18 lutego
697.	Lniano	Winowiecka	Leokadia	1922	Lniano	18 lutego
698.	Lniano	Winowiecka	Wanda	1925	Lniano	1 marca
699.	Lniano	Winowiecki	Konrad	1927	Lniano	16 lutego
700.	Lniano	Winowiecki	Leon	1891	Lniano	16 lutego
701.	Lniano	Zalewski	Bolesław	1907	Lnianek	10 lutego
702.	Lniano	Zieliński	Bronisław		Jędrzejewo	
703.	Lniano	Zdziarska	Franciszka	1904	Jędrzejewo	1 marca
704.	Lniano	Żerdziński	Mieczysław		Stępiska	
705.	Lniano	Życzywek	Paweł		Lniano	
706.	Nowe	Blume	Walenty	1898	Nowe	25 lutego
707.	Nowe	Blutka	Alfons	1915	Nowe	24 lutego
708.	Nowe	Borucki	Antoni	1905	Nowe	27 marca
709.	Nowe	Butka	Władysław	1893	Nowe	28 lutego
710.	Nowe	Bylicki	Wojciech	1897	Nowe	8 marca
711.	Nowe	Chyła	Feliks	1900	Nowe	marzec
712.	Nowe	Chyrek	Helena	1916	Nowe	5 marca
713.	Nowe	Chyrek	Mieczysława	1923	Nowe	5 marca
714.	Nowe	Ciechowski	Paweł		Nowe	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
715.	Nowe	Decka	Bronisław	1906	Nowe	23 lutego
716.	Nowe	Derzewski	Alfons		Nowe	
717.	Nowe	Deżewska	Stefania	1899	Nowe	1 marca
718.	Nowe	Deżewski	Feliks	1893	Nowe	4 marca
719.	Nowe	Dominikowska	Wanda	1923	Nowe	5 marca
720.	Nowe	Dominikowski	Tadeusz	1927	Nowe	5 marca
721.	Nowe	Dulny	Stefan	1910	Nowe	24 lutego
722.	Nowe	Fandrejewska	Anastazja	1900	Nowe	5 marca
723.	Nowe	Fitzermann	Franciszek	1885	Nowe	6 lutego
724.	Nowe	Fitzermann	Leon	1906	Nowe	23 lutego
725.	Nowe	Gajdowska	Gertruda	1908	Nowe	
726.	Nowe	Górska	Wanda	1925	Nowe	5 marca
727.	Nowe	Górski	Paweł	1900	Nowe	1 marca
728.	Nowe	Grabska	Gertruda	1927	Nowe	5 marca
729.	Nowe	Grossmann	Aleksander	1889	Nowe	22 lutego
730.	Nowe	Guzman	Paweł	1898	Nowe	21 lutego
731.	Nowe	Haberland	Józef		Nowe	
732.	Nowe	Janeczek	Urszula	1927	Nowe	5 marca
733.	Nowe	Jasiński	Franciszek		Nowe	
734.	Nowe	Koseda	Leonarda		Nowe	
735.	Nowe	Kurek	Stefania	1925	Nowe	5 marca
736.	Nowe	Laskowski	Leon	1908	Nowe	6 marca
737.	Nowe	Mirotta	Józef	1904	Nowe	marzec
738.	Nowe	Modurojska	Maria	1907	Nowe	5 marca
739.	Nowe	Muzalewski	Konrad	1907	Nowe	5 marca
740.	Nowe	Niemczyk	Maria	1923	Nowe	1 marca
741.	Nowe	Openkowska	Bronisława	1925	Nowe	8 marca
742.	Nowe	Otlewski	Paweł	1927	Nowe	4 marca
743.	Nowe	Paluchowska	Monika	1926	Nowe	5 marca
744.	Nowe	Pewiński	Józef	1906	Nowe	19 marca
745.	Nowe	Piłat	Ludwik	1905	Nowe	25 lutego
746.	Nowe	Piotrowska	Leonarda	1919	Nowe	5 marca
747.	Nowe	Rabawiewski	Ksawery	1907	Nowe	26 lutego
748.	Nowe	Rouchfleisz	Bernard	1898	Nowe	1 marca
749.	Nowe	Rouchfleisz	Łucja	1921	Nowe	5 marca
750.	Nowe	Rozenkiewicz	Franciszek	1894	Nowe	25 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
751.	Nowe	Rycki	Roman	1909	Nowe	
752.	Nowe	Smajewska	Józefina	1924	Nowe	5 marca
753.	Nowe	Sobis	Leokadia	1926	Nowe	5 marca
754.	Nowe	Studzińska	Jadwiga	1926	Nowe	5 marca
755.	Nowe	Szczepański	Jan	1906	Nowe	
756.	Nowe	Wachowski	Jan		Nowe	
757.	Nowe	Wichrzycki	Antoni	1897	Nowe	21 lutego
758.	Nowe	Zajączkowski	Alfons	1904	Nowe	5 marca
759.	Nowe	Zdunek	Jan	1902	Nowe	1 marca
760.	Nowe Wieś	Adamkiewicz	Józef		Zdrójewo	
761.	Nowe Wieś	Baki	Eugeniusz	1892	Kozielec	23 lutego
762.	Nowe Wieś	Balicki	Franciszek	1904	Zdrojewo	1 marca
763.	Nowe Wieś	Balicki	Paweł	1910	Morgi	4 marca
764.	Nowe Wieś	Bojanwska	Marianna	1923	Rychława	9 marca
765.	Nowe Wieś	Bonus	Bernard	1921	Półwieś	12 kwietnia
766.	Nowe Wieś	Borkowski	Jerzy	1905	Twarda Góra	1 marca
767.	Nowe Wieś	Budke	Władysław		Bochlin	
768.	Nowe Wieś	Bujanowska	Maria	1923	Twarda Góra	9 marca
769.	Nowe Wieś	Chyliński	Klemens	1900	Dąbrówka	27 lutego
770.	Nowe Wieś	Chyła	Gertruda		Milewko	
771.	Nowe Wieś	Ciesielska	Krystyna	1925	Morgi	5 marca
772.	Nowe Wieś	Czarnohahr	Edmund	1924	Półwieś	7 marca
773.	Nowe Wieś	Czarwojahr	Erwin	1922	Półwieś	7 marca
774.	Nowe Wieś	Czarwojahr	Ludwik	1898	Półwieś	7 marca
775.	Nowe Wieś	Deka	Bronisław	1906	Miejski Tryl	23 lutego
776.	Nowe Wieś	Deręgowski	Leon	1905	Morgi	22 lutego
777.	Nowe Wieś	Domachowska	Bronisława	1923	Gajewo	2 marca
778.	Nowe Wieś	Domachowska	Jadwiga	1923	Morgi	24 lutego
779.	Nowe Wieś	Domachowska	Zofia	1922	Morgi	24 lutego
780.	Nowe Wieś	Drożyńska	Jadwiga		Gajewo	
781.	Nowe Wieś	Felcher	Irena	1926	Morgi	5 marca
782.	Nowe Wieś	Górska	Hieronima	1925	Gajewo	2 marca
783.	Nowe Wieś	Górska	Joanna		Zdrojewo	
784.	Nowe Wieś	Górska	Wanda	1925	Morgi	2 marca
785.	Nowe Wieś	Gracek	Leon	1895	Mi lewo	8 marca
786.	Nowe Wieś	Gussmman	Joanna	1923	Gajewo	2 marca

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
787.	Nowe Wieś	Gussmman	Kornelia		Gajewo	
788.	Nowe Wieś	Gussmman	Korneliusz	1896	Gajewo	2 marca
789.	Nowe Wieś	Jabłoński	Bronisław	1901	Dolne Morgi	5 marca
790.	Nowe Wieś	Jarzyńska	Stanisława	1925	Twarda Góra	8 marca
791.	Nowe Wieś	Jasiński	Franciszek	1891	Milewko	28 lutego
792.	Nowe Wieś	Kilichowska	Weronika	1923	Rychława	8 marca
793.	Nowe Wieś	Kirszensztejn	Eufemia		Milewko	
794.	Nowe Wieś	Kirszensztejn	Paweł		Milewko	
795.	Nowe Wieś	Kłos	Jan		Zdrojewo	
796.	Nowe Wieś	Kordela	Stanisław	1901	Gajewo	2 marca
797.	Nowe Wieś	Koszewski	Franciszek	1905	Tryl	3 marca
798.	Nowe Wieś	Kozłowski	Jan	1906	Zdrojewo	1 marca
799.	Nowe Wieś	Kubiak	Bronisław		Zdrojewo	
800.	Nowe Wieś	Kurzaba	Fryderyk	1899	Twarda Góra	28 lutego
801.	Nowe Wieś	Kwiatkowska	Wanda		Milewko	
802.	Nowe Wieś	Lampka	Franciszek		Bochlin	
803.	Nowe Wieś	Laud	Berta		Milewko	
804.	Nowe Wieś	Listewnik	Jan		Morgi	
805.	Nowe Wieś	Lubiński	Edmund	1924	Gajewo	2 marca
806.	Nowe Wieś	Lubiński	Feliks	1892	Gajewo	2 marca
807.	Nowe Wieś	Lubiński	Józef	1928	Gajewo	2 marca
808.	Nowe Wieś	Łykowski	Bolesław	1897	Półwieś	marzec
809.	Nowe Wieś	Maciejowski	Maksymilian	1905	Gajewo	2 marca
810.	Nowe Wieś	Małecki	Paweł		Bochlin	
811.	Nowe Wieś	Markowska	Czesława	1925	Gajewo	2 marca
812.	Nowe Wieś	Mederski	Jan	1904	Piaski Pastwisk	4 marca
813.	Nowe Wieś	Niemczyk	Maria		Morgi	
814.	Nowe Wieś	Nock	Bronisław	1898	Morgi Dolne	5 marca
815.	Nowe Wieś	Nock	Bruno	1897	Morgi	5 marca
816.	Nowe Wieś	Nogowski	Leon	1902	Mi lewo	8 marca
817.	Nowe Wieś	Paluchowska	Monika	1926	Morgi	5 marca
818.	Nowe Wieś	Peplińska	Łucja	1924	Morgi Dolne	5 marca
819.	Nowe Wieś	Polujna	Jan		Kończyce	
820.	Nowe Wieś	Pulcyn	Jan	1903	Morgi	1 marca
821.	Nowe Wieś	Rauchfleisch	Bernard	1889	Morgi	1 marca
822.	Nowe Wieś	Reszka	Józef	1896	Kozielec	28 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
823.	Nowe Wieś	Rokija	Eugeniusz		Kozielec	
824.	Nowe Wieś	Różyńska	Irena	1926	Twarda Góra	8 marca
825.	Nowe Wieś	Ruliński	Teodor	1911	Półwieś	6 marca
826.	Nowe Wieś	Ruszyńska	Irena	1926	Rychława	8 marca
827.	Nowe Wieś	Sadowska	Jadwiga	1925	Morgi	5 marca
828.	Nowe Wieś	Sadowska	Zofia	1913	Twarda Góra	1 marca
829.	Nowe Wieś	Schmeidel	Paweł	1925	Morgi	5 marca
830.	Nowe Wieś	Schudziński	Franciszek	1898	Twarda Góra	1 marca
831.	Nowe Wieś	Sieberski	Aleksander		Zdrojewo	
832.	Nowe Wieś	Staszewska	Elżbieta	1924	Morgi	2 marca
833.	Nowe Wieś	Staszewski	Franciszek	1928	Gajewo	2 marca
834.	Nowe Wieś	Studzińska	Jadwiga	1926	Kończyce	5 marca
835.	Nowe Wieś	Sworowska	Irena		Zdrojewo	
836.	Nowe Wieś	Szkodowski	Jan	1900	Miejski Tryl	2 marca
837.	Nowe Wieś	Szmajewski	Jan		Miejski Bochlin	
838.	Nowe Wieś	Szreider	Anastazy	1898	Kończyce	25 lutego
839.	Nowe Wieś	Szulc	Halina	1927	Rychława	8 marca
840.	Nowe Wieś	Szulc	Jadwiga	1922	Rychława	8 marca
841.	Nowe Wieś	Szulc	Robert	1891	Rychława	8 marca
842.	Nowe Wieś	Szumidowski	Bronisław	1901	Miejski Tryl	2 marca
843.	Nowe Wieś	Szworówna	Marianna		Milewko	
844.	Nowe Wieś	Śliwa	Leonard	1901	Zdrojewo	1 marca
845.	Nowe Wieś	Świerczyński	Aleksander		Tryl	
846.	Nowe Wieś	Thomas	Maksymilian	1895	Dąbrówka	28 lutego
847.	Nowe Wieś	Tkaczyk	Jan	1897	Kozielec	28 lutego
848.	Nowe Wieś	Wagner	Augustyn	1910	Pieniązkowo	6 marca
849.	Nowe Wieś	Wesołowski	Leonard	1925	Morgi Dolne	24 lutego
850.	Nowe Wieś	Wilgorski	Bronisław		Miejskie Pszyny	
851.	Nowe Wieś	Wiigowski	Bronisław	1904	Miejskie Pszyny	29 marca
852.	Nowe Wieś	Wiśniewski	Konrad	1914	Bochlin	28 lutego
853.	Nowe Wieś	Wiśniewski	Leon	1911	Bochlin	28 lutego
854.	Nowe Wieś	Wojciechowski	Leonard	1925	Morgi	24 lutego
855.	Nowe Wieś	Wolkrerow	Jadwiga	1922	Rychława	8 marca
856.	Nowe Wieś	Zaremba	Zygmunt	1925	Morgi	5 marca
857.	Nowe Wieś	Zdunek	Jan	1902	Morgi	1 marca
858.	Nowe Wieś	Zielińska	Helena		Milewko	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
859.	Nowe Wieś	Żołdowski	Franciszek	1902	Półwieś	marzec
860.	Osie	Bakus	Józef		Łązek	
861.	Osie	Bączkowski	Józef		Osie	
862.	Osie	Bonna	Antoni	1912	Nowy Jaszcz	28 lutego
863.	Osie	Brucki	Bronisław		Łązek	
864.	Osie	Bylicki	Szczepan	1906	Osie	20 lutego
865.	Osie	Czerwińska	Anna	1910	Wałkowiska	2 marca
866.	Osie	Dyłka	Stanisław	1901	Wałkowiska	2 marca
867.	Osie	Flisikowski	Franciszek	1903	Wałkowiska	2 marca
868.	Osie	Gibas	Paweł		Osie	
869.	Osie	Glama	Jan	1896	Wałkowiska	2 marca
870.	Osie	Grzynkiewicz	Irena		Miedzno	
871.	Osie	Gulgowski	Aleksander	1906	Wałkowiska	2 marca
872.	Osie	Gussmann	Józef	1886	Osie	20 lutego
873.	Osie	Gzella	Hilary	1928	Osie	28 lutego
874.	Osie	Gzella	Władysław	1894	Osie	1 marca
875.	Osie	Karmińska	Franciszka	1902	Osie	5 marca
876.	Osie	Karpus	Mieczysław		Łązek	
877.	Osie	Karpus	Roman		Łązek	
878.	Osie	Karpus	Stanisław		Łązek	
879.	Osie	Kempiński	Piotr	1895	Wałkowiska	2 marca
880.	Osie	Kęsik	Leonard	1923	Wałkowiska	2 marca
881.	Osie	Kieszkowski	Leon	1900	Brzeziny	2 marca
882.	Osie	Kocikowska	Anna	1918	Wałkowiska	2 marca
883.	Osie	Kocikowski	Antoni	1893	Wałkowiska	2 marca
884.	Osie	Konieczka	Bolesław	1902	Osie	20 lutego
885.	Osie	Kotowski	Władysław	1904	Wałkowiska	2 marca
886.	Osie	Kozłowska	Agnieszka	1928	Nowy Jaszcz	28 lutego
887.	Osie	Kufel	Ludwik	1904	Wałkowiska	2 marca
888.	Osie	Kups	Teodor		Łązek	
889.	Osie	Kuzimski	Paweł	1893	Stara Rzeka	5 marca
890.	Osie	Lewandowski	Józef	1929	Wałkowiska	2 marca
891.	Osie	Ligmann	Józef		Łązek	
892.	Osie	Malinowska	Wanda	1911	Wałkowiska	2 marca
893.	Osie	Miicka	Walenty	1892	Nowy Jaszcz	2 marca
894.	Osie	Mieszała	Irena	1924	Żur	19 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
895.	Osie	Neuman	Alojzy	1900	Stara Rzeka	5 marca
896.	Osie	Osowski	Jan	1901	Nowy Jaszcz	28 lutego
897.	Osie	Pabłocki	Jan		Łązek	
898.	Osie	Pająkowski	Maksymilian	1910	Wałkowiska	2 marca
899.	Osie	Puwalska	Helena		Osie	1 marca
900.	Osie	Rezmer	Jan		Łązek	
901.	Osie	Rogowski	Wilhelm		Łązek	
902.	Osie	Romanowski	Feliks	1898	Stara Rzeka	5 marca
903.	Osie	Rupok	Franciszek		Pruskie	
904.	Osie	Rytlewski	Ignacy	1889	Wałkowiska	2 marca
905.	Osie	Tarkowska	Regina		Wałkowiska	
906.	Osie	Turzyński	Franciszek	1891	Łązek	27 lutego
907.	Osie	Witkowski	Walenty	1896	Nowy Jaszcz	2 marca
908.	Osie	Wojcieszak	Józef	1887		4 lutego
909.	Osie	Zieliński	Tadeusz	1920	Osie	18 lutego
910.	Pruszcz	Andrzejewski	Jan		Grabówko	
911.	Pruszcz	Balewski	Stanisław	1889	Pruszcz	5 lutego
912.	Pruszcz	Balewski	Władysław	1929	Pruszcz	5 lutego
913.	Pruszcz	Czajkowski	Antoni	1886	Pruszcz	6 lutego
914.	Pruszcz	Demarkowski	Aleksander	1892	Pruszcz	5 lutego
915.	Pruszcz	Derengowski	Alojzy		Wątrobowo	
916.	Pruszcz	Grzynekiewicz	Irena	1924	Pruszcz	2 marca
917.	Pruszcz	Karpus	Leon		Niewieścín	
918.	Pruszcz	Kątny	Tadeusz		Wątrobowo	
919.	Pruszcz	Kitowska	Henryka	1927	Gołuszyce	6 lutego
920.	Pruszcz	Kostkowski	Henryk	1926	Luszkówek	12 lutego
921.	Pruszcz	Kreklau	Jan	1889	Pruszcz	5 lutego
922.	Pruszcz	Kurowski	Franciszek	1895	Gołuszyce	2 lutego
923.	Pruszcz	Lewandowski	Edmund		Niewieścín	
924.	Pruszcz	Montowski	Stanisław		Kregiel	
925.	Pruszcz	Radtké	Regina		Niewieścín	
926.	Pruszcz	Remus	Irena		Niewieścín	
927.	Pruszcz	Remus	Władysław		Niewieścín	
928.	Pruszcz	Stranowski	Edmund		Niewieścín	
929.	Pruszcz	Struś	Kazimierz	1891	Pruszcz	5 lutego
930.	Pruszcz	Suchomska	Irena		Zawada	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
931.	Pruszcz	Szeffs	Józef	1919	Gołuszyce	2 lutego
932.	Pruszcz	Tarkowska	Regina	1910	Cieleszyn	26 lutego
933.	Pruszcz	Tępała	Kazimierz	1892	Pruszcz	5 lutego
934.	Pruszcz	Tomasik	Sylwester		Wątrobowo	
935.	Pruszcz	Ulrich	Edward		Niewieścín	
936.	Pruszcz	Wize	Wacław	1888	Pruszcz	5 lutego
937.	Pruszcz	Ziółkowski	Leon	1900	Pruszcz	4 lutego
938.	Pruszcz	Żedarska	Czesława	1927	Gołuszyce	2 lutego
939.	Pruszcz	Żuławski	Ignacy	1891	Pruszcz	5 lutego
940.	Serock	Bączyński	Maksymilian		Łowinek	
941.	Serock	Białkowski	Kazimierz		Serock	
942.	Serock	Bohm	Edmund		Łowinek	
943.	Serock	Bohm	Edmund jr		Łowinek	
944.	Serock	Czerwiński	Władysław		Brzeźno	
945.	Serock	Gajda	Kacper		Brzeźno	
946.	Serock	Glamowski	Feliks		Łowinek	
947.	Serock	Glamowski	Klemens		Łowinek	
948.	Serock	Grabiszewski	Bernard		Serock	
949.	Serock	Kedra	Aleksander		Brzeźno	
950.	Serock	Kedra	Władysław		Brzeźno	
951.	Serock	Kotłęga	Franciszek		Łowinek	
952.	Serock	Kotłęga	Józef		Łowinek	
953.	Serock	Krzyżkowski	Józef		Serock	
954.	Serock	Manikowski	Franciszek		Łowinek	
955.	Serock	Manikowski	Michał		Łowinek	
956.	Serock	Michałowski	Edward		Brzeźno	
957.	Serock	Nowacki	Antoni		Serock	
958.	Serock	Nowacki	Edwin		Serock	
959.	Serock	Pawłowski	Bolesław		Serock	
960.	Serock	Pukrop	Zbigniew		Łowinek	
961.	Serock	Putynkowski	Klemens		Łowinek	
962.	Serock	Szatkowski	Ludwik		Serock	
963.	Serock	Werkowski	Jan	1927	Serock	11 lutego
964.	Serock	Wiese	Maksymilian		Brzeźno	
965.	Serock	Wilamowski	Alojzy		Serock	
966.	Serock	Wilamowski	Klemens		Serock	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
967.	Serock	Wilkowski	Jan		Łowinek	
968.	Serock	Wiśniewski	Franciszek		Serock	
969.	Serock	Włoch	Franciszek		Łowinek	
970.	Serock	Zielony	Franciszek		Brzeźno	
971.	Serock	Zielony	Mieczysław		Brzeźno	
972.	Serock	Żelazny	Franciszek		Brzeźno	
973.	Serock	Żelazny	Mieczysław		Brzeźno	
974.	Świecie	Adrych	Jan	1906	Świecie	13 lutego
975.	Świecie	Andrykowska	Zofia	1928	Świecie	15 lutego
976.	Świecie	Arczyńska	Marta	1926	Świecie	16 lutego
977.	Świecie	Bagniewska	Gertruda	1927	Świecie	14 lutego
978.	Świecie	Bagniewska	Ludwika	1923	Świecie	14 lutego
979.	Świecie	Balachowska	Pelagia	1927	Świecie	14 lutego
980.	Świecie	Bartoszewicz	Łucja		Świecie	
981.	Świecie	Baumgart	Waleria	1908	Świecie	15 lutego
982.	Świecie	Benedict	Jerzy		Świecie	
983.	Świecie	Berendt	Władysława	1894	Świecie	25 lutego
984.	Świecie	Berent	Władysława	1927	Świecie	14 lutego
985.	Świecie	Berthold	Irena	1922	Świecie	14 lutego
986.	Świecie	Białek	Józef	1898	Świecie	13 lutego
987.	Świecie	Bielicki	Jan	1889	Świecie	7 marca
988.	Świecie	Bielicki	Konrad	1928	Świecie	13 lutego
989.	Świecie	Biernacki	Benon		Świecie	marzec
990.	Świecie	Biernacki	Bronisław	1899	Świecie	14 lutego
991.	Świecie	Bławat	Paweł		Świecie	
992.	Świecie	Bogun	Bolesław	1904	Świecie	18 lutego
993.	Świecie	Bortzsch	Jan	1900	Świecie	11 lutego
994.	Świecie	Bortzsch	Roman	1927	Świecie	28 lutego
995.	Świecie	Brzeski	Jan	1895	Świecie	11 lutego
996.	Świecie	Buchholtz	Franciszek	1895	Świecie	12 lutego
997.	Świecie	Buchholtz	Stanisława	1923	Świecie	20 lutego
998.	Świecie	Buchholz	Halina		Świecie	
999.	Świecie	Bykowska	Maria		Świecie	
1000.	Świecie	Cejrowska	Irena	1926	Świecie	6 marca
1001.	Świecie	Chyła	Janina	1927	Świecie	13 lutego
1002.	Świecie	Ciesielski	Józef	1902	Świecie	13 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1003.	Świecie	Corsten	Wanda	1926	Świecie	15 lutego
1004.	Świecie	Czablewska	Helena	1926	Świecie	14 lutego
1005.	Świecie	Czarnecka	Gertruda	1915	Świecie	13 lutego
1006.	Świecie	Czech	Janina	1923	Świecie	2 marca
1007.	Świecie	Czerwińska	Monika	1900	Świecie	27 lutego
1008.	Świecie	Danowski	Wiktor		Świecie	
1009.	Świecie	Dąbrowski	Władysław	1891	Świecie	12 lutego
1010.	Świecie	Dejnowski	Bernard	1919	Świecie	12 lutego
1011.	Świecie	Deka	Ewa	1919	Świecie	22 lutego
1012.	Świecie	Deka	Irena	1927	Świecie	17 lutego
1013.	Świecie	Dembicki	Leon	1900	Świecie	13 lutego
1014.	Świecie	Derengowska	Marta	1921	Świecie	15 lutego
1015.	Świecie	Detlaf	Jan	1911	Świecie	22 lutego
1016.	Świecie	Dębicki	Bolesław	1898	Świecie	15 lutego
1017.	Świecie	Doehr	Zofia	1917	Świecie	26 lutego
1018.	Świecie	Dolewska	Irena	1911	Świecie	24 lutego
1019.	Świecie	Dolewska	Zofia	1913	Świecie	24 lutego
1020.	Świecie	Dolna	Gertruda	1927	Świecie	17 lutego
1021.	Świecie	Dreczkowska	Maria	1890	Świecie	25 lutego
1022.	Świecie	Drewka	Jan	1908	Świecie	12 lutego
1023.	Świecie	Drzycimska	Jadwiga	1910	Świecie	12 marca
1024.	Świecie	Duguła	Antoni	1902	Świecie	13 lutego
1025.	Świecie	Dull	Władysław		Świecie	
1026.	Świecie	Dziornowski	Jan	1904	Świecie	12 lutego
1027.	Świecie	Fabiańska	Klara	1896	Świecie	19 marca
1028.	Świecie	Fenske	Hubert	1911	Świecie	11 lutego
1029.	Świecie	Fenske	Łucja		Świecie	
1030.	Świecie	Fiałkowski	Franciszek	1910	Świecie	14 lutego
1031.	Świecie	Fiszer	Bronisława	1898	Świecie	19 lutego
1032.	Świecie	Fiszer	Brunon		Świecie	
1033.	Świecie	Flisikowska	Kazimiera	1923	Świecie	15 lutego
1034.	Świecie	Franciszek	Bernard		Świecie	luty
1035.	Świecie	Frank	Ernest	1902	Świecie	13 lutego
1036.	Świecie	Frank	Paweł	1904	Świecie	15 lutego
1037.	Świecie	Frank	Zygmunt	1928	Świecie	16 lutego
1038.	Świecie	From	Adela		Świecie	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1039.	Świecie	Gaca	Maria		Świecie	
1040.	Świecie	Gackowska	Franciszka	1907	Świecie	13 lutego
1041.	Świecie	Gackowski	Jan	1902	Świecie	13 lutego
1042.	Świecie	Galant	Konstanty		Świecie	
1043.	Świecie	Galant	Maria	1925	Świecie	18 marca
1044.	Świecie	Galikowska	Felicja	1926	Świecie	15 lutego
1045.	Świecie	Głażik	Jan	1898	Świecie	12 lutego
1046.	Świecie	Goeck	Maria	1927	Świecie	15 lutego
1047.	Świecie	Gogolin	Edyta	1923	Świecie	18 lutego
1048.	Świecie	Gogolińska	Bronisława	1916	Świecie	22 lutego
1049.	Świecie	Gogoliński	Roch	1894	Świecie	20 lutego
1050.	Świecie	Gornowicz	Julian	1892	Świecie	15 lutego
1051.	Świecie	Gostomski	Franciszek	1909	Świecie	13 lutego
1052.	Świecie	Goza	Paweł	1893	Świecie	
1053.	Świecie	Góralski	Edwin	1928	Świecie	14 lutego
1054.	Świecie	Górski	Włodzimierz		Świecie	
1055.	Świecie	Graban	Helena	1913	Świecie	14 lutego
1056.	Świecie	Grajewska	Stefania	1923	Świecie	luty
1057.	Świecie	Gronkowska	Helena	1897	Świecie	25 lutego
1058.	Świecie	Grzegorzczak	Jan		Świecie	marzec
1059.	Świecie	Guenter	Kazimierz	1928	Świecie	15 lutego
1060.	Świecie	Guenter	Leon	1903	Świecie	15 lutego
1061.	Świecie	Guenter	Pelagia	1926	Świecie	13 lutego
1062.	Świecie	Guenter	Zuzanna	1913	Świecie	1 marca
1063.	Świecie	Gzella	Feliks	1913	Świecie	13 lutego
1064.	Świecie	Helnnig	Antonina	1924	Świecie	22 lutego
1065.	Świecie	Herzg	Małgorzata	1918	Świecie	15 lutego
1066.	Świecie	Hofler	Edward		Świecie	
1067.	Świecie	Holmann	Zygmunt	1928	Świecie	15 lutego
1068.	Świecie	Imiłkowski	Eugeniusz		Świecie	marzec
1069.	Świecie	Jachowski	Zygryd		Świecie	
1070.	Świecie	Jackowski	Zygmunt	1916	Świecie	18 lutego
1071.	Świecie	Jankowski	Edmund	1896	Świecie	13 lutego
1072.	Świecie	Jankowski	Hieronim	1928	Świecie	13 lutego
1073.	Świecie	Jasiewicz	Władysława	1922	Świecie	4 marca
1074.	Świecie	Julkowski	Tamasz		Świecie	luty

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1075.	Świecie	Jurkiewicz	Witold		Świecie	
1076.	Świecie	Kabat	Magdalena	1911	Świecie	25 lutego
1077.	Świecie	Kaczmarek	Feliks	1927	Świecie	13 lutego
1078.	Świecie	Kamińska	Łucja	1924	Świecie	13 lutego
1079.	Świecie	Karska	Anna	1919	Świecie	1 marca
1080.	Świecie	Karski	Leon	1889	Świecie	12 lutego
1081.	Świecie	Kaszynek	Stanisław		Świecie	luty
1082.	Świecie	Kielpiowska	Leonarda	1927	Świecie	14 lutego
1083.	Świecie	Kiełpiński	Leon		Świecie	
1084.	Świecie	Kijewska	Stefania	1902	Świecie	5 marca
1085.	Świecie	Kiamiter	Franciszek	1906	Świecie	13 lutego
1086.	Świecie	Klause	Hubert	1928	Świecie	13 lutego
1087.	Świecie	Klein	Eugeniusz		Świecie	
1088.	Świecie	Klimek	Helena	1914	Świecie	
1089.	Świecie	Klimek	Henryk	1928	Świecie	13 lutego
1090.	Świecie	Kloc	Bernard	1901	Świecie	28 lutego
1091.	Świecie	Kościelska	Bernadetta	1922	Świecie	18 lutego
1092.	Świecie	Kościelski	Jan	1895	Świecie	12 lutego
1093.	Świecie	Kotecka	Jadwiga	1928	Świecie	14 lutego
1094.	Świecie	Kowalska	Gertruda	1922	Świecie	13 lutego
1095.	Świecie	Kowalska	Irena	1924	Świecie	16 lutego
1096.	Świecie	Kowalska	Marta	1897	Świecie	28 lutego
1097.	Świecie	Krakowska	Elżbieta	1905	Świecie	7 marca
1098.	Świecie	Krawczak	Maksymilian	1901	Świecie	21 lutego
1099.	Świecie	Krzemińska	Walentyna	1913	Świecie	5 marca
1100.	Świecie	Krzemiński	Bronisław		Świecie	
1101.	Świecie	Krzemiński	Maksymilian	1922	Świecie	14 lutego
1102.	Świecie	Krzyżanowski	Ludwik	1906	Świecie	11 lutego
1103.	Świecie	Krzyżanowski	Teodor	1901	Świecie	13 lutego
1104.	Świecie	Krzyżanowski	Witold	1927	Świecie	24 lutego
1105.	Świecie	Kućał	Mieczysław	1904	Świecie	12 lutego
1106.	Świecie	Kuchama	Brygida	1923	Świecie	14 lutego
1107.	Świecie	Kuchama	Monika	1920	Świecie	14 lutego
1108.	Świecie	Kufel	Józef	1927	Świecie	27 lutego
1109.	Świecie	Kufel	Małgorzata	1925	Świecie	27 lutego
1110.	Świecie	Kufel	Nikodem	1901	Świecie	15 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1111.	Świecie	Kurzyńska	Janina	1925	Świecie	15 lutego
1112.	Świecie	Kurzyńska	Maria		Świecie	
1113.	Świecie	Kurzyńska	Monika	1919	Świecie	15 lutego
1114.	Świecie	Kusikowski	Wincenty	1905	Świecie	15 lutego
1115.	Świecie	Kwiatkowska	Bernadetta	1927	Świecie	13 lutego
1116.	Świecie	Kwiatkowski	Józef	1896	Świecie	12 lutego
1117.	Świecie	Labuda	Irena	1925	Świecie	marzec
1118.	Świecie	Landowski	Maksymilian	1906	Świecie	14 lutego
1119.	Świecie	Lason	Stefan	1902	Świecie	24 lutego
1120.	Świecie	Leśniak	Gertruda	1927	Świecie	14 lutego
1121.	Świecie	Ligmanowski	Mieczysław	1926	Świecie	
1122.	Świecie	Lokowska	Klara	1905	Świecie	25 lutego
1123.	Świecie	Lokowski	Konrad	1905	Świecie	15 lutego
1124.	Świecie	Lubański	Zygfried	1927	Świecie	14 lutego
1125.	Świecie	Łożewska	Irena	1922	Świecie	21 lutego
1126.	Świecie	Łożewska	Kazimiera		Świecie	
1127.	Świecie	Maćkowska	Antonina	1908	Świecie	7 marca
1128.	Świecie	Maćkowska	Irena	1925	Świecie	14 lutego
1129.	Świecie	Malinowski	Jan	1909	Świecie	luty
1130.	Świecie	Manikowska	Helena	1898	Świecie	26 lutego
1131.	Świecie	Manikowski	Bolesław	1919	Świecie	13 lutego
1132.	Świecie	Manikowski	Bronisław	1919	Świecie	13 lutego
1133.	Świecie	Markowska	Maria		Świecie	
1134.	Świecie	Markward	Maksymilian	1906	Świecie	13 lutego
1135.	Świecie	Maślankowski	Gracjan		Świecie	
1136.	Świecie	Matuszak	Wiktor	1905	Świecie	11 marca
1137.	Świecie	Mazurowski	Paweł	1890	Świecie	12 lutego
1138.	Świecie	Mączkowska	Jolanta	1924	Świecie	3 marca
1139.	Świecie	Mączkowska	Józefa	1908	Świecie	7 marca
1140.	Świecie	Mączkowska	Leokadia	1914	Świecie	15 lutego
1141.	Świecie	Mindykowski	Alfons	1905	Świecie	15 lutego
1142.	Świecie	Młocicki	Jan		Świecie	marzec
1143.	Świecie	Mróz	Antoni	1900	Świecie	15 lutego
1144.	Świecie	Murawski	Henryk	1926	Świecie	13 lutego
1145.	Świecie	Murawski	Julian		Świecie	
1146.	Świecie	Myller	Bernard	1909	Świecie	15 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1147.	Świecie	Myller	Henryk		Świecie	
1148.	Świecie	Nagórski	Henryk		Świecie	
1149.	Świecie	Nagórski	Stanisław	1921	Świecie	21 lutego
1150.	Świecie	Neuman	Leon	1907	Świecie	13 lutego
1151.	Świecie	Neumann	Gertruda	1898	Świecie	18 marca
1152.	Świecie	Nielmann	Bernard		Świecie	
1153.	Świecie	Nikczyński	Wincenty		Świecie	
1154.	Świecie	Nitka	Jan	1898	Świecie	20 lutego
1155.	Świecie	Noetzelmann	Felicja	1921	Świecie	17 lutego
1156.	Świecie	Nowak	Franciszek	1903	Świecie	13 lutego
1157.	Świecie	Nowicka	Melania	1923	Świecie	21 lutego
1158.	Świecie	Nowicki	Kazimierz		Świecie	
1159.	Świecie	Orzechowski	Aleksander	1895	Świecie	15 lutego
1160.	Świecie	Orzechowski	Czesław	1921	Świecie	15 lutego
1161.	Świecie	Orzechowski	Leopold	1917	Świecie	13 lutego
1162.	Świecie	Owczarek	Franciszek	1885	Świecie	25 lutego
1163.	Świecie	Paliwoda	Bronisław	1927	Świecie	13 lutego
1164.	Świecie	Paliwoda	Franciszek	1901	Świecie	13 lutego
1165.	Świecie	Pawlikowska	Urszula	1924	Świecie	21 lutego
1166.	Świecie	Pawlisz	Władysława	1922	Świecie	12 lutego
1167.	Świecie	Piasecka	Helena	1927	Świecie	20 lutego
1168.	Świecie	Piasecka	Marta		Świecie	
1169.	Świecie	Piasecki	Edward	1926	Świecie	
1170.	Świecie	Piasecki	Franciszek		Świecie	
1171.	Świecie	Pieprzyk	Bronisława	1907	Świecie	13 lutego
1172.	Świecie	Pieprzyk	Stanisław	1901	Świecie	13 lutego
1173.	Świecie	Piontek	Alojzy	1927	Świecie	15 lutego
1174.	Świecie	Piotrowska	Eugenia		Świecie	
1175.	Świecie	Piotrowski	Edmund	1894	Świecie	
1176.	Świecie	Piotrowski	Jerzy		Świecie	
1177.	Świecie	Płatkowska	Wanda	1913	Świecie	19 lutego
1178.	Świecie	Pokorska	Regina		Świecie	
1179.	Świecie	Pokrzywiński	Jan		Świecie	
1180.	Świecie	Pol	Helena	1927	Świecie	14 lutego
1181.	Świecie	Popod	Maciej		Świecie	
1182.	Świecie	Potraviak	Stanisław		Świecie	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1183.	Świecie	Potrowsiak	Stanisław	1903	Świecie	15 lutego
1184.	Świecie	Prill	Irena	1927	Świecie	14 lutego
1185.	Świecie	Pruszkowska	Maria	1924	Świecie	25 lutego
1186.	Świecie	Pylcek	Waleria	1903	Świecie	17 lutego
1187.	Świecie	Radke	Henryk	1928	Świecie	14 lutego
1188.	Świecie	Ratkowska	Marta	1921	Świecie	15 lutego
1189.	Świecie	Rezner	Piotr	1905	Świecie	18 lutego
1190.	Świecie	Ristau	Alm		Świecie	
1191.	Świecie	Ristau	Teodora		Świecie	
1192.	Świecie	Roguszka	Jadwiga	1922	Świecie	3 marca
1193.	Świecie	Roguszka	Leopold	1904	Świecie	13 lutego
1194.	Świecie	Różyńska	Irena	1924	Świecie	15 lutego
1195.	Świecie	Rychlicki	Antoni		Świecie	
1196.	Świecie	Rydlicki	Antoni	1905	Świecie	11 lutego
1197.	Świecie	Rydzelski	Jan	1892	Świecie	21 lutego
1198.	Świecie	Rydzkowska	Brygida		Świecie	
1199.	Świecie	Rydzkowska	Wanda	1925	Świecie	26 lutego
1200.	Świecie	Rydzkowski	Romuald		Świecie	
1201.	Świecie	Rydzkowski	Wacław	1892	Świecie	27 lutego
1202.	Świecie	Ryk	Paweł	1928	Świecie	15 lutego
1203.	Świecie	Sahlke	Czesław	1927	Świecie	15 lutego
1204.	Świecie	Schmechel	Maria		Świecie	
1205.	Świecie	Seyda	Bronisław	1901	Świecie	21 lutego
1206.	Świecie	Seyda	Marta		Świecie	
1207.	Świecie	Sękowski	Apolinary	1908	Świecie	18 lutego
1208.	Świecie	Siedlecki	Bolesław	1900	Świecie	14 lutego
1209.	Świecie	Sitkowski	Antoni	1900	Świecie	
1210.	Świecie	Sitkowski	Jan	1901	Świecie	12 lutego
1211.	Świecie	Słucki	Bolesław	1908	Świecie	14 lutego
1212.	Świecie	Sobokowiak	Teodor	1928	Świecie	14 lutego
1213.	Świecie	Sommer	Franciszek		Świecie	
1214.	Świecie	Sowińska	Alfreda	1912	Świecie	13 lutego
1215.	Świecie	Stachowski	Władysław		Świecie	
1216.	Świecie	Stojałowski	Henryk	1921	Świecie	11 lutego
1217.	Świecie	Straszewski	Kazimierz	1929	Świecie	16 lutego
1218.	Świecie	Stusiński	Teofil	1903	Świecie	13 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1219.	Świecie	Sulkowska	Janina	1925	Świecie	13 lutego
1220.	Świecie	Sułkowski	Witold	1920	Świecie	3 marca
1221.	Świecie	Szałwicki	Maksymilian	1902	Świecie	12 lutego
1222.	Świecie	Szamocka	Gertruda		Świecie	
1223.	Świecie	Szamocka	Stefania		Świecie	
1224.	Świecie	Szliżewska	Jadwiga	1925	Świecie	7 lutego
1225.	Świecie	Szmelgalski	Franciszek	1906	Świecie	13 lutego
1226.	Świecie	Szmelter	Bonifacy	1904	Świecie	15 lutego
1227.	Świecie	Szmerliński	Jan	1911	Świecie	14 lutego
1228.	Świecie	Szopiński	Władysław	1892	Świecie	luty
1229.	Świecie	Szpitz	Franciszek	1890	Świecie	14 lutego
1230.	Świecie	Szreder	Konrad	1907	Świecie	15 lutego
1231.	Świecie	Szukalska	Jadwiga		Świecie	
1232.	Świecie	Szum	Lofta		Świecie	
1233.	Świecie	Szumiński	Władysław	1898	Świecie	14 lutego
1234.	Świecie	Szuwalska	Janina	1919	Świecie	20 lutego
1235.	Świecie	Szweda	Antoni		Świecie	
1236.	Świecie	Szydłowska	Maria	1927	Świecie	13 lutego
1237.	Świecie	Szymańska	Elżbieta		Świecie	
1238.	Świecie	Szymański	Alojzy	1904	Świecie	24 lutego
1239.	Świecie	Szymański	Bernard	1895	Świecie	13 lutego
1240.	Świecie	Ślisewska	Jadwiga		Świecie	
1241.	Świecie	Śmieliński	Jan		Świecie	
1242.	Świecie	Tadajewski	Eugeniusz	1925	Świecie	14 lutego
1243.	Świecie	Tadowska	Helena	1902	Świecie	14 lutego
1244.	Świecie	Tobolska	Marta	1904	Świecie	25 lutego
1245.	Świecie	Tokarski	Aleksander	1928	Świecie	13 lutego
1246.	Świecie	Tokarski	Edward	1927	Świecie	13 lutego
1247.	Świecie	Tuszyński	Stanisław	1906	Świecie	21 lutego
1248.	Świecie	Tysler	Franciszek	1898	Świecie	20 lutego
1249.	Świecie	Uchlow	Gustaw	1892	Świecie	11 lutego
1250.	Świecie	Urtnowski	Mieczysław	1898	Świecie	13 lutego
1251.	Świecie	Warzyńska	Helena		Świecie	
1252.	Świecie	Waszkowski	Edmund	1928	Świecie	14 lutego
1253.	Świecie	Weinerowski	Henryk		Świecie	
1254.	Świecie	Wejherowski	Franciszek	1927	Świecie	13 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1255.	Świecie	Werkowski	Roman		Świecie	
1256.	Świecie	Werwicki	Bolesław	1899	Świecie	13 lutego
1257.	Świecie	Wesołowska	Małgorzata	1912	Świecie	
1258.	Świecie	Wicke	Fryderyk	1896	Świecie	14 lutego
1259.	Świecie	Wiśniewska	Amelia	1900	Świecie	18 lutego
1260.	Świecie	Wiśniewski	Władysław	1906	Świecie	13 lutego
1261.	Świecie	Wit	Wanda	1908	Świecie	13 lutego
1262.	Świecie	Witkowski	Władysław	1911	Świecie	17 lutego
1263.	Świecie	Wójtowicz	Mikołaj	1908	Świecie	24 lutego
1264.	Świecie	Wurm	Dorota	1925	Świecie	20 lutego
1265.	Świecie	Wyczyńska	Agnieszka	1897	Świecie	12 lutego
1266.	Świecie	Wyczyński	Leon	1896	Świecie	12 lutego
1267.	Świecie	Wzelbińska	Anna	1898	Świecie	27 lutego
1268.	Świecie	Zachorski	Bronisław	1896	Świecie	22 lutego
1269.	Świecie	Zawiszewska	Antonina		Świecie	
1270.	Świecie	Zawiszewski	Leon	1905	Świecie	15 lutego
1271.	Świecie	Zielińska	Elżbieta	1927	Świecie	15 lutego
1272.	Świecie	Zieliński	Bolesław		Świecie	
1273.	Świecie	Ziółkowski	Leon	1913	Świecie	13 lutego
1274.	Świecie	Ziółkowski	Leonard	1900	Świecie	14 lutego
1275.	Świecie	Ziółkowski	Teofil	1891	Świecie	23 lutego
1276.	Świecie	Zugbaum	Karol		Świecie	
1277.	Świecie	Żurek	Ignacy	1905	Świecie	21 lutego
1278.	Świecie	Żygowski	Antoni	1890	Świecie	12 lutego
1279.	Świecie W.	Adrych		1904	Przechówko	7 lutego
1280.	Świecie W.	Andrykowska	Klara	1927	Sartowice	16 lutego
1281.	Świecie W.	Belczewski	Józef		Lalkowy	
1282.	Świecie W.	Bielicka	Irena	1908	Sulnowo	15 lutego
1283.	Świecie W.	Bielicki	Jan	1902	Sulnowo	15 lutego
1284.	Świecie W.	Bielicki	Leon		Sulnowo	
1285.	Świecie W.	Bohlin	Łucja		Wiąg	
1286.	Świecie W.	Bollin	Łucja	1924	Wiąg	14 lutego
1287.	Świecie W.	Bollin	Paweł	1907	Wiąg	21 lutego
1288.	Świecie W.	Bonna	Kazimierz	1925	Sulnówko	15 lutego
1289.	Świecie W.	Brzoskowski	Jan	1923	Wiąg	25 lutego
1290.	Świecie W.	Brzozowska	Zofia		Dziki	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1291.	Świecie W.	Bucholc	Florian	1902	Przechowo	11 lutego
1292.	Świecie W.	Bukowski	Stanisław		Święte	
1293.	Świecie W.	Chabowska	Pelagia	1901	Ernestowo	12 lutego
1294.	Świecie W.	Chudzińska	Stanisława	1926	Sulnówko	1 lutego
1295.	Świecie W.	Ciechanowska	Franciszka	1924	Konopat	22 lutego
1296.	Świecie W.	Cywiński	Jan	1905	Przechowo	13 lutego
1297.	Świecie W.	Dalewska	Irena	1930	Polski Konopat	luty
1298.	Świecie W.	Danowski	Wiktor	1901	Marianki	marzec
1299.	Świecie W.	Domaskowska	Janina	1926	Sulnówko	15 lutego
1300.	Świecie W.	Donorski	Franciszek	1878	Sulnówko	12 lutego
1301.	Świecie W.	Drzycimska	Helena	1914	Sulnówko	4 marca
1302.	Świecie W.	Drzycimska	Marta	1915	Sulnówko	4 marca
1303.	Świecie W.	Gackowski	Feliks	1910	Przechowo	12 lutego
1304.	Świecie W.	Gałkowska	Gertruda	1909	Wiąg	25 lutego
1305.	Świecie W.	Gibas	Wiktor	1914	Przechowo	
1306.	Świecie W.	Gidian	Mikołaj	1910	Ernestowo	11 lutego
1307.	Świecie W.	Głabiszewski	Kazimierz	1893	Przechowo	13 lutego
1308.	Świecie W.	Gordon	Irena		Wiąg	
1309.	Świecie W.	Grajewska	Jadwiga	1925	Dolne Sartowice	25 lutego
1310.	Świecie W.	Grajewski	Bolesław	1901	Przechowo	11 lutego
1311.	Świecie W.	Grajewski	Kazimierz	1927	Przechowo	11 lutego
1312.	Świecie W.	Gwizdała	Marta		Wiąg	
1313.	Świecie W.	Gwizdała	Piotr	1896	Wiąg	17 lutego
1314.	Świecie W.	Gwizdała	Piotr	1898	Przechowo	16 lutego
1315.	Świecie W.	Gwizdała	Stefania		Wiąg	
1316.	Świecie W.	Gwizdała	Wilhelm		Wiąg	
1317.	Świecie W.	Heys	Urszula	1925	Wiąg	13 lutego
1318.	Świecie W.	Jackowski	Zygryd	1916	Marianki	marzec
1319.	Świecie W.	Jagielski	Stanisław	1903	Sulnówko	13 lutego
1320.	Świecie W.	Jankowska	Helena	1927	Polski Konopat	8 marca
1321.	Świecie W.	Jurkiewicz	Witold	1919	Przechowo	13 lutego
1322.	Świecie W.	Kałdowska	Anastazja	1899	Ernestowo	12 lutego
1323.	Świecie W.	Karpus	Eugenia		Morsk	
1324.	Świecie W.	Knałosz	Edward	1928	Przechowo	12 lutego
1325.	Świecie W.	Kohrert	Zofia	1928	Przechowo	17 lutego
1326.	Świecie W.	Kotecka	Jadwiga		Ernestowo	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1327.	Świecie W.	Kotłęga	Anna	1900	Wiąg	14 lutego
1328.	Świecie W.	Kowczyńska	Helena	1926	Dziki	15 lutego
1329.	Świecie W.	Kowczyński	Bolesław	1896	Dziki	21 lutego
1330.	Świecie W.	Krolosz	Edward			
1331.	Świecie W.	Królikowski	Bernard	1893	Polski Konopat	11 lutego
1332.	Świecie W.	Krueger	Stanisław	1900	Przechowo	11 lutego
1333.	Świecie W.	Krueger	Stanisław	1927	Przechowo	15 lutego
1334.	Świecie W.	Kurach	Stanisław	1915	Przechowo	25 lutego
1335.	Świecie W.	Kurach	Stefan	1907	Przechowo	25 lutego
1336.	Świecie W.	Kutowski	Józef		Niedźwiedź	
1337.	Świecie W.	Kuziemski	Leon	1928	Przechowo	13 lutego
1338.	Świecie W.	Kwiatkowska	Elżbieta	1927	Wiąg	
1339.	Świecie W.	Kwiatkowska	Halina	1928	Przechowo	16 lutego
1340.	Świecie W.	Kwiatkowska	Janina	1928	Przechowo	16 lutego
1341.	Świecie W.	Kwiatkowski	Jan	1901	Przechowo	11 lutego
1342.	Świecie W.	Lengling	Bronisław	1909	Przechowo	15 lutego
1343.	Świecie W.	Lewandowski	Julian		Przechowo	
1344.	Świecie W.	Ligmanowska	Gertruda	1914	Sulnówko	4 marca
1345.	Świecie W.	Ligmanowski	Józef	1900	Przechowo	11 lutego
1346.	Świecie W.	Łucki	Bolesław	1902	Czaple	12 lutego
1347.	Świecie W.	Maćkowska	Zofia	1923	Przechowo	6 lutego
1348.	Świecie W.	Majka	Antoni	1904	Przechowo	7 lutego
1349.	Świecie W.	Maliszewski	Antoni		Wiąg	
1350.	Świecie W.	Manikowska	Marianna	1925	Wiąg	14 lutego
1351.	Świecie W.	Michałowski	Mieczysław	1927	Przechowo	16 lutego
1352.	Świecie W.	Minikowski	Leon		Przechowo	
1353.	Świecie W.	Miścikowski	Leon	1905	Przechowo	11 lutego
1354.	Świecie W.	Muszyński	Franciszek		Lalkowy	
1355.	Świecie W.	Niedzielska	Ludwika	1924	Sulnówko	15 lutego
1356.	Świecie W.	Nowakowski	Franciszek		Wiąg	
1357.	Świecie W.	Owczarek	Gertruda		Czaple	
1358.	Świecie W.	Owczarzak	Gertruda	1926	Czaple	14 lutego
1359.	Świecie W.	Parol	Irena	1923	Polski Konopat	3 marca
1360.	Świecie W.	Parol	Teresa	1926	Polski Konopat	24 lutego
1361.	Świecie W.	Partyka	Benedykt	1913	Konopat	17 lutego
1362.	Świecie W.	Pawlak	Józef		Lalkowy	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1363.	Świecie W.	Pliszka	Józef	1896	Sulnowo	12 lutego
1364.	Świecie W.	Podlińska	Gertruda	1915	Wiąg	25 lutego
1365.	Świecie W.	Połomska	Marianna	1917	Czaple	12 lutego
1366.	Świecie W.	Porożyński	Józef	1894	Marianki	13 lutego
1367.	Świecie W.	Pozorska	Zofia	1910	Wiąg	25 lutego
1368.	Świecie W.	Raguza	Regina	1922	Przechówko	19 lutego
1369.	Świecie W.	Rezmer	Piotr		Żurawia Kępa	
1370.	Świecie W.	Riston	Alma	1900	Marianki	5 marca
1371.	Świecie W.	Rogaczewski	Franciszek	1896	Przechowo	13 lutego
1372.	Świecie W.	Rolin	Paweł		Wiąg	
1373.	Świecie W.	Romplawski	Jan	1895	Przechowo	12 lutego
1374.	Świecie W.	Rumińska	Łucja	1926	Przechowo	13 lutego
1375.	Świecie W.	Rumińska	Zofia	1927	Przechowo	14 lutego
1376.	Świecie W.	Rybicki	Tomasz		Wiąg	
1377.	Świecie W.	Rydelek	Bronisław		Wiąg	
1378.	Świecie W.	Rydelek	Felicja	1925	Sulnowo	15 lutego
1379.	Świecie W.	Rydelek	Jan	1897	Sulnowo	12 lutego
1380.	Świecie W.	Rydelek	Zygryd		Wiąg	
1381.	Świecie W.	Rydelek	Zyta		Wiąg	
1382.	Świecie W.	Ryszkowski	Teodor	1901	Przechowo	11 lutego
1383.	Świecie W.	Sitkowska	Stefania	1908	Wiąg	25 lutego
1384.	Świecie W.	Sitkowska	Władysława	1914	Wiąg	25 lutego
1385.	Świecie W.	Sitkowska	Zofia	1920	Wiąg	25 lutego
1386.	Świecie W.	Słomski	Antoni	1907	Dziki	15 lutego
1387.	Świecie W.	Solecki	Alfons	1897	Sartowice	8 lutego
1388.	Świecie W.	Sommer	Franciszek	1906	Przechowo	11 lutego
1389.	Świecie W.	Spionek	Kazimierz	1925	Przechowo	13 lutego
1390.	Świecie W.	Stachowski	Władysław	1907	Marianki	marzec
1391.	Świecie W.	Starszak	Jan	1928		2 marca
1392.	Świecie W.	Starszak	Janina	1924		22 lutego
1393.	Świecie W.	Starszak	Józef		Wyrwa	
1394.	Świecie W.	Starszak	Lucja	1926		22 lutego
1395.	Świecie W.	Szamlawski	Henryk		Sulnowo	
1396.	Świecie W.	Szczygieł	Franciszek	1883	Wiąg	15 lutego
1397.	Świecie W.	Szewczyk	Maria	1927	Czaple	21 lutego
1398.	Świecie W.	Szreder	Zofia	1924	Wiąg	11 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1399.	Świecie W.	Szreiber	Roman	1928	Sulnówko	15 lutego
1400.	Świecie W.	Szulc	Antoni	1898	Sulnowo	12 lutego
1401.	Świecie W.	Szulc	Henryk	1929	Sulnowo	15 lutego
1402.	Świecie W.	Szulc	Maksymilian	1899	Przechowo	11 lutego
1403.	Świecie W.	Szulc	Maria	1928	Sulnowo	15 lutego
1404.	Świecie W.	Szulrecki	Józef	1928	Polski Konopat	24 lutego
1405.	Świecie W.	Szymański	Michał	1893	Sulnówko	19 lutego
1406.	Świecie W.	Swiderska	Wanda	1927	Wiąg	14 lutego
1407.	Świecie W.	Świerczyński	Franciszek	1905	Przechowo	10 lutego
1408.	Świecie W.	Talaśka	Franciszek	1902	Biszła	12 marca
1409.	Świecie W.	Tatarowicz	Alojzy	1922	Ernestowo	12 lutego
1410.	Świecie W.	Tobolski	Paweł	1885	Przechowo	11 lutego
1411.	Świecie W.	Tomasik	Kazimierz	1920	Wiąg	11 lutego
1412.	Świecie W.	Trytkowski	Antoni	1928	Głogówko	marzec
1413.	Świecie W.	Urbańska	Anna	1926	Ostrów Świecki	marzec
1414.	Świecie W.	Waleczyński	Franciszek	1886	Przechowo	11 lutego
1415.	Świecie W.	Warczak	Irena	1921	Wiąg	25 lutego
1416.	Świecie W.	Wasilewski	Józef	1908	Sulnówko	16 lutego
1417.	Świecie W.	Wasiński	Henryk	1898	Przechowo	12 lutego
1418.	Świecie W.	Werkowski	Roman		Wiąg	
1419.	Świecie W.	Werner	Alfreda		Wiąg	
1420.	Świecie W.	Werner	Wanda	1925	Wiąg	14 lutego
1421.	Świecie W.	Wiśniewski	Kazimierz	1927	Wiąg	25 lutego
1422.	Świecie W.	Witkowski	Leon	1888	Przechowo	11 lutego
1423.	Świecie W.	Wróblewski	Piotr	1907	Sartowice	4 marca
1424.	Świecie W.	Wysocka	Władysława	1920	Ernestowo	16 lutego
1425.	Świecie W.	Zaborowska	Irena		Przechowo	
1426.	Świecie W.	Zielińska	Marta	1927	Ernestowo	16 lutego
1427.	Świecie W.	Zieliński	Jan		Wiąg	
1428.	Świecie W.	Zieliński	Maksymilian	1885	Wiąg	22 lutego
1429.	Świecie W.	Zimna	Jadwiga	1925	Sulnowo	15 lutego
1430.	Świecie W.	Ziółkowska	Zofia	1927	Przechowo	25 lutego
1431.	Świecie W.	Żurek	Antoni		Przechowo	25 lutego
1432.	Świecie W.	Żurek	Gertruda	1927	Wiąg	13 lutego
1433.	Świecie W.	Żurek	Jan	1904	Sulnówko	16 lutego
1434.	Świecie W.	Żurek	Stefania	1923	Sulnówko	15 lutego

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1435.	Świekatowo	Andrearczyk	Alojzy	1898	Jania Góra	12 lutego
1436.	Świekatowo	Błażejewski	Antoni	1893	Tuszynki	12 lutego
1437.	Świekatowo	Boumgard	Szczepan	1894	Świekatowo	4 marca
1438.	Świekatowo	Boumgard	Waleria	1925	Świekatowo	4 marca
1439.	Świekatowo	Boumgart	Irena	1916	Świekatowo	luty
1440.	Świekatowo	Boumgart	Maria	1916	Świekatowo	4 marca
1441.	Świekatowo	Public	Walerian		Sucha	
1442.	Świekatowo	Buczowski	Józef		Tuszyny	
1443.	Świekatowo	Buświcz	Walerian	1885	Sucha	9 lutego
1444.	Świekatowo	Chełmowski	Leon	1896	Tuszyny	12 lutego
1445.	Świekatowo	Czajkowski	Antoni	1900	Sucha	12 lutego
1446.	Świekatowo	Czarnowski	Ksawery	1899	Jania Góra	13 lutego
1447.	Świekatowo	Czerwiński	Henryk	1928	Zalesie Królewskie	7 lutego
1448.	Świekatowo	Dyks	Teodor	1903	Tuszyny	13 marca
1449.	Świekatowo	Cackowski	Witold		Tuszynki	
1450.	Świekatowo	Glamowski	Bronisław	1889	Sucha	21 kwietnia
1451.	Świekatowo	Glamowski	Maksymilian	1886	Sucha	23 lutego
1452.	Świekatowo	Glazik	Antoni	1904	Świekatowo	4 marca
1453.	Świekatowo	Glazik	Eugenia	1926	Sucha	4 marca
1454.	Świekatowo	Greca	Witold		Jania Góra	
1455.	Świekatowo	Gretza	Witold	1922	Jania Góra	16 lutego
1456.	Świekatowo	Gronkowski	Konrad	1923	Zalesie Królewskie	
1457.	Świekatowo	Herman	Henryk	1927	Tuszynki	16 lutego
1458.	Świekatowo	Herman	Kazimierz	1924	Tuszynki	16 lutego
1459.	Świekatowo	Jakub	Franciszka	1925	Świekatowo	4 marca
1460.	Świekatowo	Januszewski	Izydor		Tuszynki	
1461.	Świekatowo	Jaroch	Aleksy	1900	Świekatowo	11 lutego
1462.	Świekatowo	Jaworska	Teodozja	1923	Zalesie Królewskie	
1463.	Świekatowo	Jędryczka	Alojzy	1922	Jania Góra	23 lutego
1464.	Świekatowo	Jedryczka	Julian	1905	Jania Góra	13 lutego
1465.	Świekatowo	Kaczyńska	Marta		Jania Góra	
1466.	Świekatowo	Kątny	Konrad	1927	Tuszyny	
1467.	Świekatowo	Kempa	Władysław	1896	Sucha	12 lutego
1468.	Świekatowo	Kiełpikowski	Dominik		Świekatowo	12 lutego
1469.	Świekatowo	Kleiser	Konrad	1928	Rudzynek	luty
1470.	Świekatowo	Kopka	Anastazy	1891	Mała Łąka	luty

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1471.	Świekatowo	Kowalski	Franciszek	1887	Sucha	12 lutego
1472.	Świekatowo	Kowalski	Jan	1919	Sucha	12 lutego
1473.	Świekatowo	Krzyżalewski	Franciszek	1922	Świekatowo	
1474.	Świekatowo	Krzyżalewski	Piotr	1920	Świekatowo	11 lutego
1475.	Świekatowo	Kuffel	Antoni	1873	Jania Góra	
1476.	Świekatowo	Kuffel	Bolesława	1923	Zalesie	luty
1477.	Świekatowo	Kuffel	Franciszek	1925	Jania Góra	luty
1478.	Świekatowo	Kujawa	Marian	1910	Sucha	12 lutego
1479.	Świekatowo	Laski	Jan		Tuszyny	
1480.	Świekatowo	Maćkowska	Helena		Tuszynki	
1481.	Świekatowo	Megger	Alojzy	1928	Jania Góra	11 lutego
1482.	Świekatowo	Megger	Feliks	1913	Jania Góra	13 lutego
1483.	Świekatowo	Megger	Kazimierz	1926	Jania Góra	13 lutego
1484.	Świekatowo	Motała	Bronisław	1903	Jania Góra	13 lutego
1485.	Świekatowo	Mroziński	Roman		Świekatowo	11 lutego
1486.	Świekatowo	Musinka	Leon	1927	Sucha	12 lutego
1487.	Świekatowo	Myśliński	Nikodem		Tuszyny	luty
1488.	Świekatowo	Nitka	Felicja		Sucha	
1489.	Świekatowo	Orlikowski	Klemens	1910	Jania Góra	luty
1490.	Świekatowo	Pacek	Stanisław	1925	Świekatowo	11 lutego
1491.	Świekatowo	Partyka	Edmund	1888	Świekatowo	11 lutego
1492.	Świekatowo	Partyka	Konrad	1913	Sucha	12 lutego
1493.	Świekatowo	Pieczka	Jan	1892	Świekatowo	11 lutego
1494.	Świekatowo	Prądziński	Józef	1896	Sucha	luty
1495.	Świekatowo	Ptak	Monika	1921	Tuszyny	4 marca
1496.	Świekatowo	Pulkowski	Dominik	1918	Zalesie Królewskie	10 lutego
1497.	Świekatowo	Rabus	Waleria	1922	Zalesie Królewskie	4 marca
1498.	Świekatowo	Ratkowski	Zygryd	1928	Tuszyny	
1499.	Świekatowo	Redlerska	Janina		Tuszynki	
1500.	Świekatowo	Redlerska	Kazimiera		Tuszynki	
1501.	Świekatowo	Regent	Piotr	1887	Sucha	21 lutego
1502.	Świekatowo	Reszka	Augustyn		Świekatowo	
1503.	Świekatowo	Rodzinkowska	Bronisława		Lipiny	
1504.	Świekatowo	Schroeder	Anastazy	1898	Jania Góra	
1505.	Świekatowo	Schroeder	Czesław	1928	Jania Góra	luty
1506.	Świekatowo	Siej	Franciszek	1885	Jania Góra	luty

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1507.	Świekatowo	Sitkiewicz	Feliks	1927	Tuszyny	luty
1508.	Świekatowo	Siuda	Alicja		Tuszynki	
1509.	Świekatowo	Siuda	Franciszek		Tuszynki	
1510.	Świekatowo	Siuda	Helena		Tuszynki	
1511.	Świekatowo	Siuda	Zenon	1918	Zalesie Królewskie	
1512.	Świekatowo	Sobiechowski	Stefan	1927	Świekatowo	
1513.	Świekatowo	Spychalski	Jan	1928	Świekatowo	
1514.	Świekatowo	Stachnowski	Feliks	1920	Ruszynek	luty
1515.	Świekatowo	Stybel	Alfons		Sucha	
1516.	Świekatowo	Szatkowski	Jan	1896	Jania Góra	
1517.	Świekatowo	Szczukowski	Franciszek	1900	Świekatowo	
1518.	Świekatowo	Szneiderowska	Wanda		Zalesie Królewskie	13 lutego
1519.	Świekatowo	Szneiderowski	Wacław	1926	Zalesie Królewskie	13 lutego
1520.	Świekatowo	Sztybel	Alfons	1926	Świekatowo	12 lutego
1521.	Świekatowo	Tetzlaff	Józef	1894	Sucha	23 lutego
1522.	Świekatowo	Tetzlaff	Maria		Sucha	
1523.	Świekatowo	Topoliński	Jan	1890	Świekatowo	11 lutego
1524.	Świekatowo	Wamke	Prakseda		Sucha	
1525.	Świekatowo	Wanka	Alojzy	1899	Sucha	11 lutego
1526.	Świekatowo	Wilkiewicz	Ignacy	1896	Świekatowo	6 lutego
1527.	Świekatowo	Winowiecka	Irena	1924	Tuszyny	4 marca
1528.	Świekatowo	Winowiecki	Juliusz	1891	Świekatowo	11 lutego
1529.	Świekatowo	Wojciechowicz	Władysław	1888	Świekatowo	luty
1530.	Świekatowo	Wojciechowski	Bolesław	1898	Małe Laki	luty
1531.	Świekatowo	Wojtacki	Bogumił	1930	Jania Góra	10 lutego
1532.	Świekatowo	Wojtalewicz	Kazimierz	1928	Świekatowo	11 lutego
1533.	Świekatowo	Wojtynkowski	Kazimierz	1923	Lub. Lipiny	10 lutego
1534.	Świekatowo	Zalewski	Bernard	1908	Jania Góra	10 lutego
1535.	Świekatowo	Zieliński	Józef	1885	Tuszynki	2 lutego
1536.	Świekatowo	Zygier	Anastazy	1901	Zalesie Królewskie	luty
1537.	Świekatowo	Zywert	Barbara		Jania Góra	
1538.	Warlubie	Bąk	Antonina	1925	Warlubie	21 lutego
1539.	Warlubie	Boryczka	Wincenty	1895	Bąkowo	28 lutego
1540.	Warlubie	Boryczko	Marta		Bąkowo	
1541.	Warlubie	Brucki	Maksymilian	1909	Warlubie	21 lutego
1542.	Warlubie	Brzeziński	Władysław	1901	Płochocinek	3 marca

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1543.	Warlubie	Budziłło	Agnieszka		Warlubie	
1544.	Warlubie	Butlewska	Gertruda	1925	Wielki Komorsk	2 marca
1545.	Warlubie	Chojnowski	Franciszek		Wielki Komorsk	
1546.	Warlubie	Derdon	Eryk		Komórk	
1547.	Warlubie	Dittmann	Ludwik		Płochocinek	
1548.	Warlubie	Dolny	Jan	1907	Warlubie	3 marca
1549.	Warlubie	Dorszewska	Tekla	1901	Krusze	7 marca
1550.	Warlubie	Draszewska	Elżbieta	1926	Krusze	3 marca
1551.	Warlubie	Drozd	Józef		Wielki Komórk	
1552.	Warlubie	Ekert	Bolesław		Komorsk	
1553.	Warlubie	Fejkowski	Bronisław	1903	Warlubie	luty
1554.	Warlubie	Fejkowski	Franciszek	1902	Warlubie	2 lutego
1555.	Warlubie	Fiałek	Sylwester		Komórk	
1556.	Warlubie	Fletów	Bolesław	1901	Bzowo	5 marca
1557.	Warlubie	Florkiewicz	Franciszek		Komórk	
1558.	Warlubie	Fondrejewski	Franciszek	1894	Warlubie	3 marca
1559.	Warlubie	Formela	Edmund	1928	Warlubie	28 lutego
1560.	Warlubie	Gierniak	Jadwiga	1917	Warlubie	
1561.	Warlubie	Glaza	Marta		Płochocin	
1562.	Warlubie	Gniński	Gracjan		Komórk	
1563.	Warlubie	Gornowicz	Stanisław	1905	Płochocinek	luty
1564.	Warlubie	Górski	Leon		Wielki Komorsk	
1565.	Warlubie	Gronek	Małgorzata		Warlubie	
1566.	Warlubie	Grzanka	Wiktor	1901	Bąkowo	4 marca
1567.	Warlubie	Grzodziecki	Franciszek		Komorsk	3 marca
1568.	Warlubie	Grzonka	Bolesław		Warlubie	
1569.	Warlubie	Grzonka	Wiktor		Bąkowo	
1570.	Warlubie	Grzywacz	Eleonora		Warlubie	
1571.	Warlubie	Guziński	Gracjan	1895	Komórk	8 marca
1572.	Warlubie	Guzowski	Aleksander		Wielki Komorsk	
1573.	Warlubie	Gwortowska	Łucja	1918	Warlubie	3 marca
1574.	Warlubie	Gzella	Franciszek	1907	Płochocinek	28 lutego
1575.	Warlubie	Heft	Marta	1909	Warlubie	3 marca
1576.	Warlubie	Hoffk	Marta		Warlubie	
1577.	Warlubie	Hoffmann	Jan	1887	Lubowo	20 lutego
1578.	Warlubie	Jagoda	Franciszek		Warlubie	

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1579.	Warlubie	Jankowski	Jan	1884	Warlubie	1 marca
1580.	Warlubie	Jeszke	Teodor	1894	Warlubie	28 lutego
1581.	Warlubie	Just	Bernard	1908	Bzowo	3 marca
1582.	Warlubie	Karaszewski	Leon	1912	Płochocinek	1 lutego
1583.	Warlubie	Karolewski	Jan	1896	Warlubie	28 lutego
1584.	Warlubie	Kędziński	Piotr	1901	Komórk	4 marca
1585.	Warlubie	Kierski	Franciszek		Bąkowo	
1586.	Warlubie	Kieszkowski	Maksymilian	1902	Warlubie	28 lutego
1587.	Warlubie	Kitta	Franciszek	1897	Bzowo	1 marca
1588.	Warlubie	Kleina	Bernard		Warlubie	
1589.	Warlubie	Klinder	Franciszek		Bąkowo	5 marca
1590.	Warlubie	Klinder	Franciszek		Warlubie	
1591.	Warlubie	Kłós	Bronisław	1901	Płochocinek	1 marca
1592.	Warlubie	Kłós	Franciszek		Warlubie	
1593.	Warlubie	Kmienikowski	Franciszek	1899	Płochocinek	3 marca
1594.	Warlubie	Kminikowska	Anna		Buśnia	4 marca
1595.	Warlubie	Kminikowski	Antoni		Buśnia	4 marca
1596.	Warlubie	Koch	Franciszek		Warlubie	
1597.	Warlubie	Kołodziejczak	Antoni	1894	Bąkowo	28 lutego
1598.	Warlubie	Konkol	Reman	1927	Wielki Komórk	23 marca
1599.	Warlubie	Kopicki	Jan		Płochocinek	
1600.	Warlubie	Kornowski	Feliks	1895	Mały Komórk	4 marca
1601.	Warlubie	Korthas	Józefa	1924	Warlubie	28 lutego
1602.	Warlubie	Kosecka	Stefania	1926	Warlubie	21 lutego
1603.	Warlubie	Kosecki	Jan	1899	Warlubie	20 lutego
1604.	Warlubie	Koseda	Aleksander	1909	Bzowo	1 marca
1605.	Warlubie	Koseda	Bernard	1927	Buśnia	4 marca
1606.	Warlubie	Kosik	Konstanty	1908	Kruszę	4 marca
1607.	Warlubie	Kroskowski	Józef	1900	Bzowo	1 marca
1608.	Warlubie	Kruszewski	Józef	1900	Warlubie	21 lutego
1609.	Warlubie	Kuhn	Anna	1888	Warlubie	17 marca
1610.	Warlubie	Kurek	Bolesław	1896	Warlubie	1 marca
1611.	Warlubie	Kurek	Jan		Warlubie	
1612.	Warlubie	Kurpiewski	Teofil		Warlubie	
1613.	Warlubie	Kurski	Franciszek	1892	Bąkowo	28 lutego
1614.	Warlubie	Kurzawiak	Aleksandra	1918	Warlubie	3 marca

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1615.	Warlubie	Lewandowska	Irena	1926	Warlubie	26 lutego
1616.	Warlubie	Lewandowska	Klara	1918	Bzowo	1 marca
1617.	Warlubie	Lipkowska	Jadwiga	1923	Komorsk	5 marca
1618.	Warlubie	Malinowska	Wanda	1925	Płochocinek	5 marca
1619.	Warlubie	Malinowski	Bernard	1908	Płochocinek	1 marca
1620.	Warlubie	Malinowski	Konrad		Płochocinek	
1621.	Warlubie	Marchlewska	Monika		Kurzejewo	
1622.	Warlubie	Michałowski	Piotr	1904	Warlubie	28 lutego
1623.	Warlubie	Mruczyński	Teofil	1899	Warlubie	20 lutego
1624.	Warlubie	Nalezińska	Agnieszka	1926	Warlubie	2 marca
1625.	Warlubie	Niedbalska	Zofia	1907	Płochocin	3 marca
1626.	Warlubie	Olszewski	Antoni	1896	Komorsk	4 marca
1627.	Warlubie	Orwinta	Janina	1899	Bzowo	7 marca
1628.	Warlubie	Ossowski	Józef	1894	Komorsk	3 marca
1629.	Warlubie	Padzikowski	Jan		Płochocinek	
1630.	Warlubie	Pawłowska	Janina		Płochocinek	
1631.	Warlubie	Piewalski	Marian	1907	Bzowo	6 marca
1632.	Warlubie	Polakowska	Antonina	1909	Warlubie	3 marca
1633.	Warlubie	Polakowski	Franciszek		Warlubie	
1634.	Warlubie	Potocki	Jan		Warlubie	
1635.	Warlubie	Prokop	Franciszek	1897	Krusze	3 marca
1636.	Warlubie	Przybylski	Aleksander	1897	Bzowo	1 marca
1637.	Warlubie	Pukownik	Franciszek	1904	Płochocinek	28 lutego
1638.	Warlubie	Pukownik	Janina	1926	Płochocinek	1 marca
1639.	Warlubie	Puwalski	Gracjan	1907	Bzowo	6 marca
1640.	Warlubie	Rodewald	Wojciech		Warlubie	
1641.	Warlubie	Różyński	Roman		Warlubie	
1642.	Warlubie	Ruciński	Bronisław	1902	Bzowo	1 marca
1643.	Warlubie	Semblewski	Franciszek		Warlubie	
1644.	Warlubie	Sokołowski	Konrad		Warlubie	
1645.	Warlubie	Solecki	Maksymilian	1903	Bzowo	marzec
1646.	Warlubie	Sójkowski	Bronisław	1903	Bąkowo	28 lutego
1647.	Warlubie	Sójkowski	Franciszek	1900	Bąkowo	28 lutego
1648.	Warlubie	Szczepański	Eryk	1908	Buśnia	25 kwietnia
1649.	Warlubie	Szkodowska	Marta	1912	Bzowo	
1650.	Warlubie	Szkodowski	Paweł	1905	Bzowo	1 marca

L.p.	Gmina	Nazwisko	Imię	Roczn.	Miejscowość	Data aresztowania
1651.	Warlubie	Szoft	Stefania		Warlubie	
1652.	Warlubie	Szreiber	Zyta	1925	Bzowo	1 marca
1653.	Warlubie	Szymkowski	Konrad		Warlubie	
1654.	Warlubie	Śliwa	Aleksander	1892	Płochocinek	28 lutego
1655.	Warlubie	Śliwa	Franciszek	1907	Płochocinek	4 marca
1656.	Warlubie	Świerczyński	Rajmund	1927	Łużyska	28 lutego
1657.	Warlubie	Techner	Maria	1905	Warlubie	3 marca
1658.	Warlubie	Terajkis	Józef	1895	Warlubie	28 lutego
1659.	Warlubie	Tubaja	Franciszek	1902	Bąkowo	28 lutego
1660.	Warlubie	Turowska	Małgorzata	1924	Bąkowo	4 marca
1661.	Warlubie	Turowski	Józef	1894	Bąkowo	28 lutego
1662.	Warlubie	Wesołowski	Franciszek		Warlubie	
1663.	Warlubie	Wilczarski	Jan	1899	Bzowo	4 marca
1664.	Warlubie	Wiśniewski	Władysław	1903	Krzewiny	20 lutego
1665.	Warlubie	Witulski	Alfons	1899	Bzowo	3 marca
1666.	Warlubie	Wodzikowski	Jan	1906	Płochocinek	28 lutego
1667.	Warlubie	Wojciechowska	Łucja	1925	Warlubie	21 lutego
1668.	Warlubie	Wojciechowski	Gracjan	1896	Warlubie	3 marca
1669.	Warlubie	Wołoszyn	Ignacy	1907	Bzowo	19 lutego
1670.	Warlubie	Wróblewski	Józef	1904	Krusze	7 marca
1671.	Warlubie	Zamorowska	Wanda		Warlubie	
1672.	Warlubie	Ziółkowski	Augustyn		Warlubie	
1673.	Warlubie	Ziółkowski	Franciszek	1894	Krzewiny	20 lutego
1674.	Warlubie	Żerkowska	Florentyna		Warlubie	marzec
1675.	Warlubie	Żerkowski	Roman		Warlubie	marzec

Kopia przepustki wydanej przez państwowy urząd repatriacyjny w Poznaniu

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo Administracji
Państwowy Urząd Repatriacyjny

Wzór Nr. 4
(wydaje się kobietom, dzieciom
i mężczyznom powyżej lat 50)

Punkt Przyjęcia
w Poznaniu

Przepustka Nr. 121823

Wydana ob. Jaszkowska Lidia Władysław
(nazwisko, imię, imię ojca)

Włotomierz 8.10.1928
(data i miejsce urodzenia)

przybywającemu (ej) z terytorium Pow. Gniezno

Ob. Jaszkowska Lidia przeszedł przez Punkt Odbiorczy
w Poznaniu dnia „24” „10” 1945 r.

i udaje się do swojego miejsca zamieszkania w Lipnicy
pow. Gniezno
(dokładny adres)

Na podstawie zarządzenia Rady Ministrów z dnia.....wyżej
wymieniony (a) ma pierwszeństwo i prawo jednorazowego bezpłatnego prze-
jazdu wszelkimi środkami lokomocji do Wielkopola pow. Gniezno

Władze Państwowe i Samorządowe są proszone o udzielenie jaknajdalej
idącej pomocy okazicielowi (ce) niniejszego.

Kierownik Punktu Odbiorczego

Wydano dnia „24” „10” 1945 r.

Ważne do dnia 30.10.45

200 000 - VII. 45. - Druk. Min. Bezp. Publ. w Łodzi

Przepustka wzór nr 4 – dla kobiet, dzieci i mężczyzn powyżej lat 50.
Rekonstrukcja przepustki Lidii Jaszkiowskiej.

Zaświadczenie wydane przez państwowy urząd repatriacyjny w białej podlaskiej.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Ministerstwo Administracji Publicznej
Państwowy Urząd Repatriacyjny

Wzór Nr. 3
 (dla mężczyzn w wieku od lat
 16 do 50)

Punkt Przyjęcia
 w Białej - Podlaskiej

Zaświadczenie Nr. 010465

Zaświadcza się niniejszym, że ob. Dyguła Antoni
(nazwisko, imię, imię ojca)
Franciszka (rok i miejsce urodzenia) nr. 20-V-1900 Sierakówka pow. Świecie
 przybył do Polski z terytorium ZSRR
 i dnia 16 listopada 1947 r. zarejestrował się na Punkcie
 Przyjęcia w Białej - Podlaskiej
 Obecnie udaje się do Świecie ul. Włosa ul. Świeckiego
(dokładny adres)

Na podstawie zarządzenia Rady Ministrów z dnia 5-V-1945
 ob. Dyguła Antoni ma pierwszeństwo i prawo
 jednorazowego bezpłatnego przejazdu wszelkimi środkami lokomocji do
st. Świecie ul. Włosa
 Władze Państwowe i Samorządowe są proszone o udzielenie jaknajdalej
 idącej pomocy okazicielowi niniejszego.

WAGA:
 1. Okaziciel niniejszego zaświadczenia obowiązany jest
 zameldować się Milicji Obywatelskiej w terminie
 do 14 dni od daty wystawienia zaświadczenia
 do 3 dni po przybyciu na miejsce zamieszkania
 Po upływie terminu ważności, zaświadczenie winno
 być wymienione w miejscu stałego pobytu - na
 cówód tożsamości.

W. U. R.
 M. P.
 Punkt
 przyjęcia
 4708
 stop. 1947 r.

Kierownik Punktu Przyjęcia
 w Białej - Podlaskiej
Pace

Ważne do dnia 30. listop 1947

Drukarnia Nr. 1

Zaświadczenie wzór nr 3 – dla mężczyzn w wieku od lat 16 do 30.

Rekonstrukcja zaświadczenia Antoniego Dyguły.

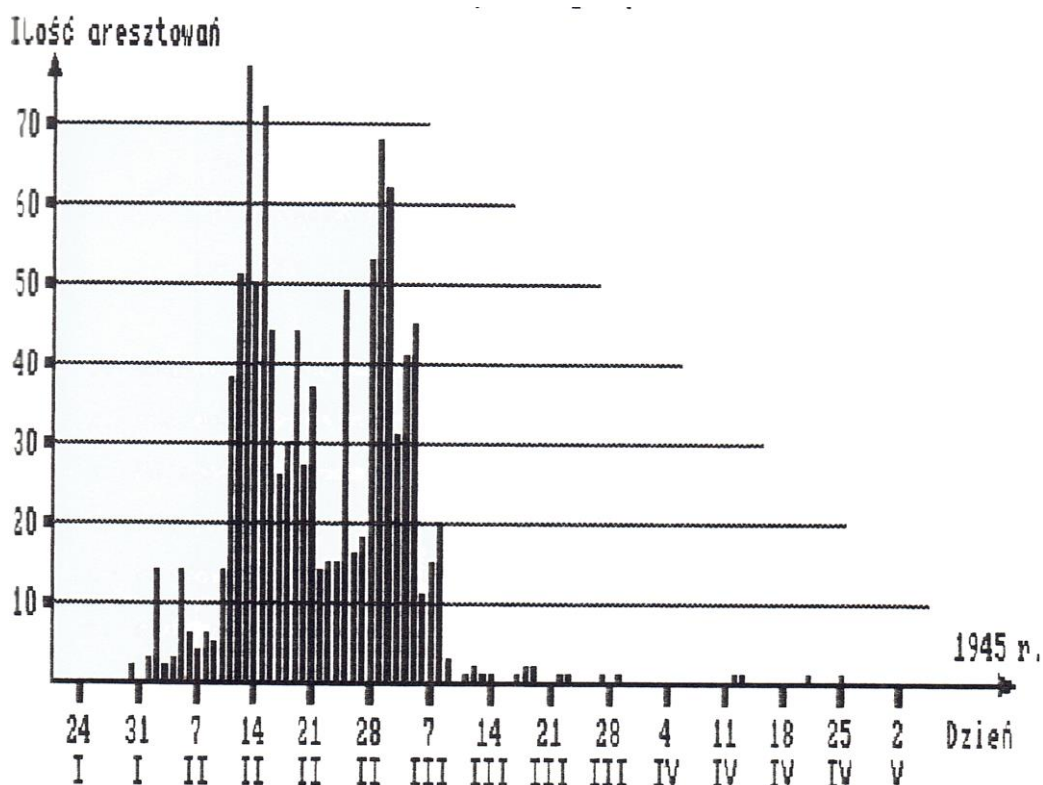
Aneks II. Liczba aresztowanych osób w poszczególnych przedziałach wiekowych.

Wiek	Płeć		Razem
	kobiety	Mężczyźni	
do 20 lat	157	109	266
21-25 lat	92	30	122
26-30 lat	23	17	40
31-35 lat	36	46	32
36-40 lat	23	119	142
41-45 lat	25	166	191
46-50 lat	15	131	146
51-55 lat	3	95	98
56-60 lat	1	37	38
61 i więcej	0	7	7
bez rocznika	168	375	543
Razem	543	1132	1675

Aneks III. Liczba aresztowanych osób w poszczególnych miesiącach.

Miesiąc	Płeć		Razem
	Kobiety	Mężczyźni	
Styczeń	0	2	2
Luty	221	554	775
Marzec	149	179	328
Kwiecień	0	4	4
bez daty	173	393	566
Razem	543	1132	1675

Aneks IV. Nasilenie aresztowań w poszczególnych dniach.

Liczba osób bez znanej dokładnej daty aresztowania : 612

Aneks V. Liczba osób aresztowanych w poszczególnych gminach:

L.p.	Gmina	Liczba
1.	Bukowiec	80
2.	Dragacz	88
3.	Drzycim	132
4.	Gruczno	32
5.	Jeżewo	206
6.	Lipinki	84
7.	Lniano	103
8.	Nowe	54
9.	Nowe Wieś	100
10.	Osie	50
11.	Pruszcz	30
12.	Serock	34
13.	Świecie	305
14.	Świecie Wieś	156
15.	Świekatowo	103
16.	Warlubie	138
Razem		1675

Indeks nazwisk występujących w tekście

- AD, 20, 30, 39
 Anders, Władysław, 13
 Berestko, Lidia, 29
 Berling, Zygmunt, 17
 Bierut, Bolesław, 22
 Błażejowski, Krzysztof, 5, 26
 Bonna, Gorgoniusz, 28
 Bruski, Alojzy, 32
 Chrzanowski, Bogdan, 6
 Ciechanowski, Konrad, 5, 6, 32
 Duszyńska, Irena, 27, 35
 Forster, Albert, 8, 9, 10
 Gaca, Władysława, 35
 Glaza, Edmund, 26
 Gomułka, Edward, 22
 Guz, Benedykt, 27
 Guz, Gracjan, 27
 Hildebrandt, Richard, 10
 Himmler, Heinrich, 11
 Hitler, Adolf, 8, 9
 Huppert, Eugeniusz, 26, 38
 Jastrzębski, Włodzimierz, 5, 6, 10
 Kamińska, Irena, 24
 Kątny, Konrad, 29
 Kiełpikowski, Dominik, 27, 28, 36
 Kopicki, Konrad, 29
 Kozłowski, Jan, 24
 Krywald, Franciszek, 29
 Krzyżanowski, Witold, 24
 Lewandowski, Adam, 5, 26
 Łagunow, Fieofan, 18
 Madajczyk, Czesław, 9, 13
 Mączkowska, Leokadia, 27, 35
 Niedbalski, Henryk, 43
 Nowacka, Gertruda, 26
 Nowacka, Janina, 26
 Osóbka-Morawski, Edward, 12, 14, 18
 Pasemkiewicz, Kazimierz, 14
 Piechocki, Józef, 32
 Piotrowska, Halina, 43
 Piotrowska, Marta, 43
 Radkowski, Zygmunt, 29
 Rezmer, Piotr, 42
 Rokossowski, Konstanty, 17
 Romaniuk, Marek, 6
 Sadowski, Jan, 26
 Siechierska, Władysława, 27
 Stalin, Józef, 18, 22
 Stryczek, J., 43
 Sziling, Jan, 10
 Szmyt, Roman, 28
 Sznajder, Jan, 32
 Świątkowski, Henryk, 18
 Walichnowski, Tadeusz, 4
 Włoch, Franciszek, 28
 Zegrocki, J., 18
 Zygier, Wacław, 40